

**ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**DEPARTMENT OF ARCHIVAL, LIBRARY AND INFORMATION STUDIES
SCHOOL OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES**

Πτυχιακή Εργασία

**Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της Ελλάδας.
Αναγκαιότητα προστασίας και προβολής της σε τοπικό
και εθνικό επίπεδο. Μελέτη περίπτωσης: Ο χορός
«Καγκελάρης» στις Παπαδάτες Πρέβεζας**

Συγγραφέας

Ειρήνη Μπόκια (ΑΜ: 11095)

Επιβλέπουσα: Ελένη Αλεξανδρή - Βρανά

Αθήνα, Ιούλιος 2021

Επιτροπή Εξέτασης

1. Αλεξανδρή - Βρανά Ελένη

2. Ζερβός Σπύρος

3. Τράντα Αλεξάνδρα

Δήλωση συγγραφέα Πτυχιακής Εργασίας

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Ειρήνη Μπόκια, με αριθμό μητρώου 11095, φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

Ειρήνη Μπόκια

Ευχαριστίες – Αφιερώσεις

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ολόθερμα **τους συγχωριανούς μου** που με τόση προθυμία (και σε πολλές περιπτώσεις ενθουσιασμό) ανταποκρίθηκαν στην πρόσκλησή μου να συμμετάσχουν στην έρευνα σχετικά με τον αγαπημένο χορό του χωριού μας, τον Καγκελάρη.

Επίσης θα ήθελα να απευθύνω τις θερμές μου ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτρια της εργασίας **κα Ελένη Αλεξανδρή**, η οποία στάθηκε αρωγός και υποστηρικτής στην προσπάθειά μου και ήταν διαρκώς παρούσα και έτοιμη να ανταποκριθεί άμεσα σε κάθε απορία ή προβληματισμό μου αλλά και να με υποστηρίξει ψυχολογικά.

Η εργασία είναι αφιερωμένη στο χωριό μου, τις **Παπαδάτες Πρέβεζας**, στο χαρακτηριστικό παραδοσιακό μας έθιμο, τον **Καγκελάρη**, ο οποίος προσδίδει στο χωριό την ξεχωριστή του οντότητα, καθώς και **στις γενιές των γονιών και των προγόνων μου** που διατήρησαν το ξεχωριστό αυτό έθιμο μέχρι σήμερα.

12 Ιουλίου 2021
Ειρήνη Μπόκια

Περίληψη στα ελληνικά

Η παρούσα μελέτη εστιάζει στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Πιο συγκεκριμένα, μελετά τον χορό Καγκελάρη που πληροί τα κριτήρια για την ένταξή του στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας αλλά και στον αντιπροσωπευτικό κατάλογο της UNESCO. Ο χορός Καγκελάρης ή Καγκελάρι είναι ένας παραδοσιακός χορός συνοδευόμενος από τα τραγούδια του, ο οποίος συναντάται με παραλλαγές σε αρκετά χωριά της Ηπείρου καθώς και στις Παπαδάτες Πρέβεζας όπου διεξήχθη η μελέτη. Στο πλαίσιο της μελέτης επιχειρείται η ανάδειξη της σύνδεσης του Καγκελάρη, μιας πολιτισμικής παράδοσης που υφίσταται μέχρι σήμερα, με την ιστορία, την κοινωνία, την παράδοση και τον πολιτισμό της υπό εξέταση περιοχής αλλά και ευρύτερα καθώς και η ανάδειξή του ως στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας που χρήζει προστασίας και προβολής προκειμένου να μεταδοθεί και στις νέες γενιές. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε ήταν αυτή της μελέτης περίπτωσης με τη διεξαγωγή ημιδομημένων συνεντεύξεων. Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν αναδεικνύουν την ανάγκη εγγραφής του Καγκελάρη στο Εθνικό Ευρετήριο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας. Η έρευνα ανέδειξε ότι η άυλη πολιτιστική κληρονομιά είναι συνδεδεμένη με την κοινοτική συμμετοχή. Προέρχεται από το παρελθόν αλλά επαναπροσδιορίζεται και αναδημιουργείται συνεχώς από τα μέλη των κοινοτήτων. Οι έννοιες και οι λειτουργίες τους αλλάζουν αντανακλώντας τις κοινωνικοπολιτιστικές συνθήκες της σημερινής εποχής. Αυτό απαιτεί τα σχέδια προστασίας και ανάδειξής της να προσαρμόζονται στις αλλαγές με ευελιξία, επειδή είναι μια ζωντανή κληρονομιά που έχει νόημα μόνο όταν λαμβάνει χώρα μεταξύ των μελών της κοινότητας. Στην περίπτωση του Καγκελάρη αναδεικνύεται ότι αποτελεί μια περίπτωση άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που πληροί τα κριτήρια για ένταξη στον αντιπροσωπευτικό κατάλογο της UNESCO. Βάσει αυτού διατυπώνονται και προτάσεις για τη διαφύλαξη και προβολή του στοιχείου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Λέξεις - κλειδιά: πολιτιστική κληρονομιά, κοινότητα, χορός, Καγκελάρης, προστασία, ανάδειξη.

Περίληψη στα αγγλικά

The present study focuses on intangible cultural heritage. More specifically, it studies the Kangelaris dance that meets the criteria for its inclusion in the National Index of Intangible Cultural Heritage of Greece and in the representative list of intangible cultural heritage of UNESCO. The dance “Kangelaris” or “Kangelari” is a traditional dance accompanied by its songs, which is found in variations in several villages of Epirus as well as in Papadates of Preveza, where the study was conducted. The study attempts to highlight the connection of the Kangelaris, a cultural tradition that exists until today, with the history, society, tradition and culture of the area in question and more widely, as well as its emergence as an element of intangible cultural heritage of Greece which needs protection and promotion in order to be passed on to the new generations. The methodology used was that of a case study with the use of semi-structured interviews. The data collected highlight the need for the Kangelaris to be registered in the National Index of the Intangible Cultural Heritage of Greece. The research revealed that intangible cultural heritage is linked to community participation. Intangible cultural heritage originates the past but is constantly being redefined and re-created by community members. Their concepts and functions change reflecting the socio-cultural conditions of today. This requires that plans for the protection and enhancement of intangible cultural heritage adapt to changes flexibly, because it is a living heritage that is only meaningful when it takes place among community members. In the case of Kangelaris, it meets the criteria for inclusion in the representative list of the intangible cultural heritage of UNESCO. Based on this, proposals are formulated for the preservation and promotion of the element at a national and international level.

Keywords: cultural heritage, community, dance, Kangelaris, protection, promotion.

Πίνακας περιεχομένων

Επιτροπή Εξέτασης	2
Δήλωση συγγραφέα Πτυχιακής Εργασίας	3
Ευχαριστίες – Αφιερώσεις	4
Περίληψη στα ελληνικά.....	5
Περίληψη στα αγγλικά	6
Πίνακας περιεχομένων	7
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή.....	10
1.1 Πλαίσιο, σκοπός και στόχοι	10
1.2 Μεθοδολογία	11
1.3 Περιορισμοί.....	12
1.4 Ορισμοί.....	12
1.5 Διάρθρωση της εργασίας.....	12
Κεφάλαιο 2. Η Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά	14
2.1 Η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς	14
2.2 Η έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.....	15
2.3 Χαρακτηριστικά πεδία δράσης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς	17
2.3.1 Διατροφική κληρονομιά.....	17
2.3.2 Κληρονομιά χορού	19
2.3.3 Ψηφιακή κληρονομιά.....	20
2.3.4 Τεχνικές και τέχνες	21
2.3.5 Μουσική	23
2.3.6 Τέχνη τοίχων από ξηρές πέτρες («ξηρολιθιές»), γνώσεις και τεχνικές	25
Κεφάλαιο 3. Η Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς	27
3.1 Η σύμβαση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και ο ρόλος της UNESCO.....	27
3.2 Η προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.....	30
3.2.1 Η προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε εθνικό επίπεδο	30
3.2.2 Η προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές επίπεδο	36
3.3 Τα κριτήρια ένταξης στον αντιπροσωπευτικό κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.....	38
3.4 Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα στοιχείων του Διεθνούς Καταλόγου της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη σχετικά με τη μελέτη περίπτωσης.....	38
3.4.1 Η παραδοσιακή μουσική και χορός στο Setesdal της Νορβηγίας	38
3.4.2 Lad, Ρουμανία	39
3.4.3 Flamenco, Ισπανία.....	40

Κεφάλαιο 4.	Η Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας	41
4.1	Η σημασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε τοπικό και εθνικό επίπεδο για την Ελλάδα.....	41
4.2	Το Εθνικό Ευρετήριο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδος	42
4.3	Η αναγκαιότητα της προστασίας και προβολής της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε τοπικό και εθνικό επίπεδο	43
4.4	Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα στοιχείων του Εθνικού Ευρετηρίου της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σχετικά με τη μελέτη περίπτωσης	43
Κεφάλαιο 5.	Μεθοδολογία	49
5.1	Στόχος της έρευνας	49
5.2	Συγκρότηση δείγματος και συλλογή δεδομένων.....	50
5.3	Ερευνητικό Εργαλείο.....	51
5.4	Μέθοδος Ανάλυσης.....	52
Κεφάλαιο 6.	Αποτελέσματα έρευνας.....	53
6.1	Ο χορός Καγκελάρης: σκοπός και προβληματισμοί	53
6.2	Το στοιχείο «Ο χορός Καγκελάρης» στις Παπαδάτες Πρέβεζας, μέσα από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα	53
6.2.1	Γένεση του Καγκελάρη	54
6.2.2	Σημασία του χορού για την τοπική κοινωνία.....	60
6.2.3	Μνήμες.....	66
6.2.4	Σημερινή μορφή του χορού	69
6.2.5	Προστασία και διάδοση	73
6.2.6	Πολιτιστική προβολή και ανάπτυξη	81
6.2.7	Συνεργασία.....	87
Κεφάλαιο 7.	Πρόταση στοιχείου «Ο χορός Καγκελάρης» για ένταξη στον αντιπροσωπευτικό κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO	89
7.1	Κριτήρια ένταξης για την εγγραφή του στον κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.....	89
7.2	Πρόταση σχεδιασμού δράσεων για τη διαφύλαξη και προβολή του στοιχείου σε εθνικό επίπεδο	90
7.3	Πρόταση σχεδιασμού δράσεων για τη διαφύλαξη και προβολή του στοιχείου σε διεθνές επίπεδο	91
Κεφάλαιο 8.	Συζήτηση- Συμπεράσματα- Προτάσεις	92
8.1	Ανακεφαλαίωση.....	92
8.2	Συζήτηση.....	93
8.3	Αξιοποίηση της έρευνας.....	94
8.4	Μελλοντικές επεκτάσεις της έρευνας.....	94
Βιβλιογραφικές αναφορές	96	

A. Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	96
B. Ελληνική Βιβλιογραφία	98
Γ. Διαδικτυακές πηγές	98
Πρόσθετη Βιβλιογραφία	103
Παράρτημα Ι – Φόρμα Ερωτηματολογίου Συνέντευξης.....	104
Παράρτημα ΙΙ – Οι συνεντεύξεις	105

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

1.1 Πλαίσιο, σκοπός και στόχοι

Η παρούσα έρευνα εστιάζει στην εξέταση της σημασίας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει, μέσω της περίπτωσης του Καγκελάρη Παπαδατών Πρεβέζης, την αναγκαιότητα προστασίας και προβολής της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

Οι στόχοι της παρούσας έρευνας είναι:

1. Η ανάδειξη της σημασίας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
2. Η ανάδειξη της σύνδεσης του Καγκελάρη, μιας πολιτισμικής παράδοσης που υφίσταται μέχρι σήμερα, με την ιστορία, την κοινωνία, την παράδοση και τον πολιτισμό της υπό εξέταση περιοχής αλλά και ευρύτερα.
3. Η ανάδειξη του Καγκελάρη ως στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας που χρήζει προστασίας και προβολής προκειμένου να μεταδοθεί και στις νέες γενιές.
4. Η αποτύπωση και η καταγραφή πληροφοριών, δεδομένων και στοιχείων που θα αναδείξουν την ανάγκη εγγραφής του Καγκελάρη στο Εθνικό Ευρετήριο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας.
5. Η αποτύπωση και η καταγραφή πληροφοριών, δεδομένων και στοιχείων που θα αναδείξουν την ανάγκη εγγραφής του Καγκελάρη στον κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO.

Ο χορός Καγκελάρης ή Καγκελάρι είναι ένας παραδοσιακός χορός συνοδευόμενος από τα τραγούδια του, ο οποίος συναντάται με παραλλαγές σε αρκετά χωριά της Ηπείρου. Στις Παπαδάτες Πρέβεζας χορεύεται για έξι ημέρες, με την κορύφωσή του να γίνεται την Παρασκευή του Πάσχα (της Ζωοδόχου Πηγής). Στον Καγκελάρη δεν συμμετέχουν μουσικά όργανα αλλά υπάρχουν πολυφωνικά τραγούδια, διαφορετικά σε κάθε χωριό, που δίνουν τον ρυθμό μαζί με τους χορευτές και γι' αυτό θεωρούνται ως ένα ενιαίο σύνολο (Βασιλείου, 2003).

Ο Καγκελάρης είναι ένας χορός που εμφανίστηκε τον 17ο αιώνα που η περιοχή βρισκόταν υπό καθεστώς τουρκοκρατίας. Ο τρόπος που είναι δομημένος ο χορός αλλά και τα τραγούδια που περιλαμβάνει εκφράζουν την τοπική και ιστορική παράδοση της περιοχής καθώς και την κοινωνική δομή και ιεραρχία. Οι κάτοικοι της περιοχής προσπαθούν να διατηρήσουν το έθιμο γιορτάζοντάς το με λαμπρότητα και συνιστά μέρος της πολιτισμικής εμπειρίας της κοινότητας (Βασιλείου, 2003). Η σημασία του χορού αυτού για την κοινότητα

εκφράζεται επίσης από τις προσπάθειες που κάνει ο Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Παπαδατών για τη διατήρηση και την ανάδειξή του καθώς και άλλοι πολιτιστικοί φορείς (Λαογραφική Εστία Ηπειρωτών κ.ά.) καθώς και οι τοπικές αρχές (τοπική κοινότητα, νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Πρέβεζας κ.ά.).

Ο χορός πληροί τα κριτήρια για την ένταξή του στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας που σήμερα περιλαμβάνει συνολικά 55 στοιχεία, και στη συνέχεια στον κατάλογο της UNESCO. Ο χορός εντάσσεται σε δύο πεδία του Ευρετηρίου: τις προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις και τις κοινωνικές πρακτικές- τελετουργίες- εορταστικές εκδηλώσεις. Προϋπόθεση της εγγραφής του στο Ευρετήριο είναι ο χορός να πληροί ένα ή περισσότερα από τα δέκα κριτήρια ένταξης της UNESCO στην πολιτιστική κληρονομιά. Στο πλαίσιο αυτό ο χορός πληροί τα παρακάτω κριτήρια:

- Αποτελεί εξαιρετικό τεκμήριο μιας πολιτισμικής παράδοσης που υφίσταται μέχρι σήμερα.
- Συνδέεται άμεσα και εμφανώς με παραδόσεις, ιδέες και πεποιθήσεις πανανθρώπινης αξίας.

1.2 Μεθοδολογία

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιείται η μεθοδολογία της μελέτης περίπτωσης με τη διεξαγωγή ημιδομημένων συνεντεύξεων. Ο Stake (2003: 134) υποστηρίζει ότι η μελέτη περίπτωσης περιλαμβάνει μια επιλογή του τι πρέπει να μελετηθεί. Υπό αυτήν την έννοια, η μελέτη περίπτωσης ως μέθοδος επιτρέπει τη δημιουργία δεδομένων μέσω της συγκέντρωσής τους από πολλές πηγές. Η μελέτη περίπτωσης είναι μια εμπειρική έρευνα που διερευνά ένα σύγχρονο φαινόμενο στο πραγματικό του πλαίσιο, ειδικά όταν τα όρια μεταξύ του φαινομένου και του πλαισίου δεν είναι προφανή (Yin, 1994: 13). Ο Gerring (2004: 342) υποστηρίζει ότι η μελέτη περίπτωσης αποτελεί την εντατική μελέτη μιας μονάδας με σκοπό την κατανόηση μιας μεγαλύτερης κατηγορίας (παρόμοιων) μονάδων. Ο Eisenhardt (1989: 534) ορίζει τη μελέτη περίπτωσης ως μια ερευνητική στρατηγική που εστιάζει στην κατανόηση της δυναμικής που υπάρχει σε ένα περιβάλλον όπως αυτό της κοινότητας που εξετάζεται στην παρούσα έρευνα. Βάσει των παραπάνω, η συγκεκριμένη μέθοδος κρίθηκε απολύτως κατάλληλη για τη φύση και τους σκοπούς της παρούσας μελέτης.

1.3 Περιορισμοί

Η παρούσα μελέτη δεν αντιμετώπισε κάποιον σημαντικό περιορισμό κατά τη διεξαγωγή της έρευνας. Ένας σχετικός περιορισμός της έρευνας είναι το περιορισμένο υλικό που εντοπίζεται ερευνητικά τόσο για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά γενικότερα όσο και για τον Καγκελάρη ειδικότερα. Επίσης η διεξαγωγή των συνεντεύξεων εν μέσω πανδημίας (COVID-19) και απαγόρευσης μετακινήσεων περιόρισε τις συνεντεύξεις σε κυρίως τηλεφωνικές ή μέσω ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Στις τελευταίες είναι πιθανόν να περιορίστηκαν τα δεδομένα των απαντήσεων σε σχέση με αυτά που θα προέκυπταν από τις επιθυμητές ζωντανές συνεντεύξεις που ενδεχομένως θα παρείχαν καλύτερη ανατροφοδότηση.

1.4 Ορισμοί

Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά είναι μια πρακτική, αναπαράσταση, έκφραση, γνώση ή δεξιότητα που θεωρείται από την UNESCO ως μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου (UNESCO, 2021a). Στο πλαίσιο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνονται παραστατικές τέχνες, παραδοσιακές τέχνες, τελετές, προφορικές παραδόσεις, κοινωνικές πρακτικές, εορταστικές εκδηλώσεις αλλά και γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν (UNESCO, 2021a).

1.5 Διάρθρωση της εργασίας

Το κύριο μέρος της παρούσας μελέτης διαρθρώνεται ως εξής:

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς, της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και τα χαρακτηριστικά πεδία δράσης της.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται η προστασία της σε εθνικό και διεθνές επίπεδο αναλύοντας παράλληλα τη σύμβαση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και τον ρόλο της UNESCO. Στο ίδιο κεφάλαιο εξετάζονται και τα κριτήρια ένταξης στον αντιπροσωπευτικό κατάλογο παραθέτοντας παράλληλα παραδείγματα στοιχείων του Διεθνούς Καταλόγου στην Ευρώπη σχετικά με τη μελέτη περίπτωσης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας και πιο συγκεκριμένα η σημασία της σε τοπικό και εθνικό επίπεδο για την Ελλάδα, το Εθνικό Ευρετήριο, η αναγκαιότητα της προστασίας και προβολής της, ενώ παρατίθενται αντιπροσωπευτικά παραδείγματα στοιχείων του Εθνικού Ευρετηρίου της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σχετικά με τη μελέτη περίπτωσης.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η μεθοδολογία της έρευνας και ειδικότερα το σχέδιο εργασιών, η περιγραφή της υλοποίησης και της εφαρμογής, ο στόχος της έρευνας, η συγκρότηση του δείγματος και η συλλογή δεδομένων, η κατασκευή του ερευνητικού εργαλείου καθώς και οι μέθοδοι ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκαν.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας ενώ στο έβδομο κεφάλαιο αναπτύσσεται η πρόταση του στοιχείου «ο χορός Καγκελάρης» για ένταξη στον αντιπροσωπευτικό Κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO και ειδικότερα τα κριτήρια ένταξής του, καθώς και ο σχεδιασμός δράσεων για τη διαφύλαξη και προβολή του στοιχείου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Τέλος, στο όγδοο κεφάλαιο παρατίθενται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που προέκυψαν από τη διεξαγωγή της μελέτης καθώς και οι δυνατότητες αξιοποίησής της και οι μελλοντικές προεκτάσεις που υπάρχουν.

Κεφάλαιο 2. Η Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά

2.1 Η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς

Η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη αλλά και παγκοσμίως έχει γίνει πιο πολύπλευρη και έχει εξελιχθεί όλα αυτά τα χρόνια, με αποτέλεσμα να περιλαμβάνει διαφορετικές οπτικές και διαστάσεις (Delanty, 2010: 4. Macdonald, 2013: 293. Smith, 2006: 4. Vecco, 2010: 322. Whitehead & Bozoglu, 2017: 18. Whitehead, Eckersley, & Zito, 2019: 2. Yahaya, 2006: 292-293). Στην Ευρώπη, η φύση και η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει λάβει τον επίσημο χαρακτηρισμό της από την UNESCO. Ο κυρίαρχος ρόλος της UNESCO παρέχει έναν διεθνώς αποδεκτό επιχειρησιακό ορισμό του όρου «κληρονομιά» μέσω των οδηγιών, των χαρτών και των διεθνών ψηφισμάτων που εισήχθησαν τις τελευταίες δεκαετίες. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η κινητοποίηση της διεθνούς συνεργασίας για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς έγινε με τη συνδρομή της UNESCO, με σκοπό τον σεβασμό και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης (Calligaro, 2014: 70-71. Vecco, 2010: 322).

Σε αυτό το πλαίσιο η UNESCO ξεκίνησε τη σημαντική συμβολή της στην υιοθέτηση μιας σειράς διεθνών συμβάσεων, συστάσεων και δηλώσεων που οδήγησαν στην ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου. Η συμβολή αυτή σηματοδοτήθηκε από την πρώτη επίσημη εισαγωγή της έκφρασης της «πολιτιστικής κληρονομιάς», μια άμεση αντίδραση στην καταστροφή ενός αριθμού Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς στο Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η διατήρηση, συλλογή και αξιοποίηση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς είναι η ουσία του Προομίου της Σύμβασης Παγκόσμιας Κληρονομιάς του 1972. Αυτή η Σύμβαση θεωρείται μία από τις πιο σημαντικές και σχετικές συμβάσεις (Calligaro, 2014: 62, 65. Rodwell, 2012: 65. UNESCO, 1972: 1).

Η Σύμβαση της Παγκόσμιας Κληρονομιάς του 1972 ορίζει στο άρθρο 1 ότι αυτή περιλαμβάνει τρεις κατηγορίες: (α) μνημεία στα οποία περιλαμβάνονται αρχιτεκτονικά έργα, έργα μνημειακής γλυπτικής και ζωγραφικής, στοιχεία ή δομές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, κατοικίες σε σπήλαια και συνδυασμοί χαρακτηριστικών, που έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης (UNESCO, 1972: 2), (β) ομάδες κτιρίων (οικοδομικά συγκροτήματα) στις οποίες συμπεριλαμβάνονται ομάδες ξεχωριστών ή συνδεδεμένων κτιρίων που, λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειας ή της θέσης τους στο τοπίο, έχουν εξαιρετική καθολική αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης (UNESCO, 1972: 2), και (γ) τοπία στα οποία περιλαμβάνονται

ανθρώπινα έργα ή δημιουργήματα της φύσης και περιοχές που έχουν αρχαιολογικούς χώρους εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας από ιστορική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική άποψη (UNESCO, 1972: 2).

Μετά τη θέσπιση της Σύμβασης του 1972, η UNESCO συνέταξε τον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς που χρειάζεται προστασία. Μέχρι το τέλος της χιλιετίας, η UNESCO είχε διευρύνει την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς ώστε να συμπεριλάβει πολιτιστικά τοπία, διαδρομές, καθώς και τη σύγχρονη αγροτική και βιομηχανική αρχιτεκτονική (Soldano, Borlizzi, & Valle, 2017: 29). Αυτό οδήγησε τελικά σε μια επίσημη αναγνώριση της αλληλεξάρτησης μεταξύ της άυλης και της υλικής κληρονομιάς, μέσω της Σύμβασης του 2003 για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

2.2 Η έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά είναι μια πρακτική, αναπαράσταση, έκφραση, γνώση ή δεξιότητα που θεωρείται από την UNESCO ως μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου. Τα κτίρια, οι ιστορικοί τόποι, τα μνημεία και τα αντικείμενα είναι φυσικός πνευματικός πλούτος. Η άυλη κληρονομιά αποτελείται από μη φυσικό πνευματικό πλούτο, όπως λαογραφία, έθιμα, πεποιθήσεις, παραδόσεις, γνώσεις και γλώσσα. Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά θεωρείται από τα κράτη μέλη της UNESCO πως εστιάζει σε άυλες πτυχές του πολιτισμού, και αυτό τη διαφοροποιεί από την απτή Παγκόσμια Κληρονομιά. Αυτό οφείλεται στο ότι περιλαμβάνει και σύγχρονες πρακτικές πέρα από κληρονομικές παραδόσεις. Οι πρακτικές που περιλαμβάνονται στην έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς είτε προέρχονται από το παρελθόν, είτε είναι σύγχρονες, διατηρούνται και συμμετέχουν σε αυτές διάφορες πολιτιστικές και κοινωνικές ομάδες. Επιπλέον, η μετάδοσή της γίνεται στο πλαίσιο της κοινότητας που τη διατηρεί, τη μεταδίδει και αναγνωρίζει τη σημασία για την παράδοσή της (UNESCO, 2021a, πρόσβαση: 05/01/2021). Βάσει των παραπάνω, στο πλαίσιο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνονται επιτελεστικές τέχνες που σχετίζονται με το θέαμα (όπως το λαϊκό θέατρο, η μουσική και ο χορός), παραδοσιακές τέχνες (όπως η ξυλωναυπηγική, η αγγειοπλαστική, η υφαντική κ.ά.), τελετές, προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις όπως η γλώσσα (π.χ. τραγούδια με αφηγήσεις, μύθοι, παραμύθια, κ.ά.), κοινωνικές πρακτικές, εορταστικές εκδηλώσεις αλλά και γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν (όπως η γνώση για τα βότανα, παραδοσιακές μέθοδοι καλλιέργειας, λαϊκές μετεωρολογικές αντιλήψεις κ.ά) (UNESCO, 2021a, πρόσβαση: 05/01/2021).

Η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει τα προϊόντα και τις διαδικασίες ενός πολιτισμού που διατηρούνται και μεταδίδονται από γενιά σε γενιά. Πολλά στοιχεία του

πολιτισμού είναι άυλα, όπως το τραγούδι, η μουσική, ο χορός, το δράμα, οι δεξιότητες, η κουζίνα, οι γλώσσες, οι χειροτεχνίες και τα φεστιβάλ. Είναι μορφές πολιτισμού που μπορούν να καταγραφούν αλλά δεν μπορούν να αγγιχτούν ή να αποθηκευτούν σε φυσική μορφή, όπως σε ένα μουσείο, αλλά βιώνονται με την ύπαρξη ενός μέσου που δίνει έκφραση σε αυτές. Αυτά τα πολιτιστικά μέσα ονομάζονται "Ανθρώπινοι Θησαυροί" από τον ΟΗΕ (Vrdoljak, 2017: 52).

Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά μεταδίδεται μέσα σε μια κοινότητα προφορικά. Σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχουν άτομα που συμβάλλουν στη μετάδοσή της (π.χ. μάστορες μίας τέχνης), αλλά η άυλη πολιτιστική κληρονομιά είναι συχνά ευρύτερη από τις δεξιότητες ή τις γνώσεις ενός ατόμου. Οι διαδικασίες που εμπλέκονται στη συνέχιση αυτής της παραδοσιακής γνώσης αποτελούν μία από τις πιο ενδιαφέρουσες πτυχές της ζωντανής μας κληρονομιάς. Κάθε μέλος της κοινότητας διαθέτει ένα κομμάτι της κοινής γνώσης. Η γνώση αυτή μεταδίδεται κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων της κοινότητας, ενδεχομένως χωρίς να αποτελεί κάποιες φορές και τον κυρίαρχο στόχο (Farah & Tremolada, 2014: 1-2).

Μια αξιόλογη προσπάθεια διαφύλαξης της άυλης κληρονομιάς που πραγματοποιήθηκε πριν από τη Σύμβαση της UNESCO αποτελεί η πρωτοβουλία της Ιαπωνίας, η οποία με νόμο του 1950 για την προστασία των πολιτιστικών ιδιοτήτων, εισήγαγε νομοθεσία για τη διατήρηση και την προώθηση όχι μόνο των απτών, αλλά και των άυλων πολιτισμικών στοιχείων. Στη συνέχεια κατονομάστηκαν οι τομείς της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, π.χ. κεραμική, υφαντική, τέχνη μετάλλου και βαφής με βερνίκι και οι κάτοχοι των τεχνών αυτών όπως οι άριστοι τεχνίτες μιας παραδοσιακής τέχνης αναγνωρίζονται και καθιερώνονται ως «Ζωντανοί Εθνικοί Θησαυροί» («Living National Treasures»). (Tokyo National Museum, 2021: πρόσβαση 26/ 01/ 2021). Παρόμοια προγράμματα έχουν δημιουργηθεί έκτοτε και από άλλες χώρες, όπως η Νότια Κορέα, η Γαλλία, η Ρουμανία και η Τσεχική Δημοκρατία (Luru, Tanase & Tudorache, 2016: 758).

Το 2003 η UNESCO ενέκρινε τη Σύμβαση για τη Διασφάλιση της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Αυτή τέθηκε σε ισχύ στις 20 Απριλίου 2006. Η Σύμβαση συνιστά στις χώρες και τους μελετητές να αναπτύξουν την άυλη πολιτιστική κληρονομιά στην επικράτειά τους, καθώς και να συνεργαστούν με τις ομάδες που τη διατηρούν για να διασφαλίσουν τη συνέχιση της ύπαρξής της. Προβλέπει επίσης τη συλλογή εθελοντικών πόρων μεταξύ των μελών της UNESCO που στη συνέχεια εκταμιεύονται για την υποστήριξη της διατήρησης της αναγνωρισμένης άυλης κληρονομιάς (Kurin, 2004: 71).

Η UNESCO δημιούργησε επίσης άλλα άυλα πολιτιστικά προγράμματα, όπως μια λίστα που ονομάζεται «Διακήρυξη Αριστουργημάτων της Προφορικής και Άυλης Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας». Αυτός ο κατάλογος ξεκίνησε το 2001 με 19 αντικείμενα, το 2003 προστέθηκαν άλλα 28 και το 2005 ακόμα 43 (UNESCO, 2006: 4-5). Εν μέρει, ο αρχικός κατάλογος θεωρήθηκε ως τρόπος για να διορθωθεί η ανισορροπία στον κατάλογο παγκόσμιας κληρονομιάς, καθώς αυτός απέκλειε πολλούς πολιτισμούς του Νότιου Ημισφαιρίου που δεν είχαν να προβάλουν πολιτιστικά μνημεία ή τοπία, αλλά σαφώς είχαν αναπτύξει άλλων μορφών πολιτιστικά στοιχεία. Αντικαταστάθηκε το 2008 από τις λίστες άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO.

2.3 Χαρακτηριστικά πεδία δράσης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

Όπως ήδη αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα (1.2), η άυλη πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει γνώσεις, δεξιότητες, τέχνες, πρακτικές, ήθη και έθιμα που έχουν σημαντική κοινωνική, πολιτιστική αλλά και οικονομική σημασία για τις κοινότητες που τις διατηρούν, τις προστατεύουν και τις μεταδίδουν. Υπάρχει ένα εύρος πεδίων που συμπεριλαμβάνεται στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά, αλλά ιδιαίτερη εστίαση δίνεται σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και αποτελέσματά τους όπως η συμβολή στην κοινωνική συνοχή, η δημιουργία κοινής ταυτότητας στα μέλη της κοινότητας και η αίσθηση της ένταξης στην κοινότητα αλλά και στην κοινωνία (UNESCO, 2021a, πρόσβαση: 05/01/2021).

Τα πεδία τα οποία περιλαμβάνει η άυλη πολιτιστική κληρονομιά είναι οι προφορικές παραδόσεις, τα παραμύθια, τα τραγούδια, οι μύθοι, οι τέχνες, το λαϊκό θέατρο, ο χορός και η μουσική, οι εορταστικές εκδηλώσεις και τα λαϊκά δρώμενα και έθιμα, καθώς και οι γνώσεις που αφορούν τη φύση και το σύμπαν όπως οι παραδοσιακές καλλιέργειες και οι αντιλήψεις για τη μετεωρολογία και η τεχνογνωσία που είναι σχετική με την παραδοσιακή χειροτεχνία, όπως υφαντική, αγγειοπλαστική κ.ά.

Στη συνέχεια παρατίθενται κάποια χαρακτηριστικά πεδία δράσης της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως αυτά έχουν αναγνωριστεί και συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO.

2.3.1 Διατροφική κληρονομιά

Με την αειφόρο ανάπτυξη να αυξάνει τη δυναμική της ως προτεραιότητα των πολιτικών διαχείρισης της παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO, ένας αυξανόμενος αριθμός

υποψηφιοτήτων που σχετίζονται με τα τρόφιμα υποβάλλονται για εγγραφή στους καταλόγους της Σύμβασης για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η μεσογειακή διατροφή της Ελλάδος και άλλων χωρών, η οποία ενεγράφη στον κατάλογο το 2013. Μεταξύ άλλων, η μεσογειακή διατροφή εμπεριέχει και αντικατοπτρίζει τις βαθιά ριζωμένες αξίες «της φιλοξενίας, της καλής γειτονίας, του διαπολιτισμικού διαλόγου, της δημιουργικότητας και του σεβασμού προς τη διαφορετικότητα» που χαρακτηρίζουν τις μεσογειακές κοινότητες (UNESCO, 2019e, πρόσβαση: 08/07/2020).

Εικόνα 1. Δείγμα απλού μεσογειακού γεύματος. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019e, πρόσβαση: 08/07/2020)

Εικόνα 2. Συλλογή ελαιοκάρπου. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019e, πρόσβαση: 08/07/2020).

Η Κορώνη έχει χαρακτηριστεί ως η ελληνική «Εμβληματική Κοινότητα για τη Μεσογειακή Διατροφή» (ο χαρακτηρισμός αυτός αποτελεί και την πρώτη συμπερίληψη της Ελλάδας στον συγκεκριμένο κατάλογο της UNESCO) (Αλιβιζάτου, Πούλιος & Παπαδάκη,

2015: 62), ενώ σχεδιάζονται και άλλες σχετικές υποψηφιότητες, όπως αυτή της Αιγαιακής Διατροφής από την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (Rodosreport, 2020, πρόσβαση: 08/07/2020).

2.3.2 Κληρονομιά χορού

Οι κατάλογοι της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO περιλαμβάνουν επίσης μια ποικιλία ειδών χορού, που συχνά σχετίζονται με τραγούδι, μουσική και γιορτές από όλο τον κόσμο. Άλλες μορφές χορού, ακόμη και αν αναγνωρίζονται επίσημα ως κληρονομιά από τη χώρα καταγωγής τους, χορεύονται και απολαμβάνονται σε όλο τον κόσμο. Για παράδειγμα, το φλαμένκο από την Ισπανία και το ταγκό από την Αργεντινή και την Ουρουγουάη έχουν εμφανώς διεθνή διάσταση.

Εικόνα 3. Από την Biennale φλαμένκο στη Σεβίλλη. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019c, πρόσβαση: 08/07/2020)

Εικόνα 4. Χαρακτηριστική φιγούρα αργεντίνικου ταγκό. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019g, πρόσβαση: 08/07/2020)

Ο χορός είναι ένα περίπλοκο φαινόμενο, που αντικατοπτρίζει τον πολιτισμό, τις παραδόσεις, τη χρήση ανθρώπινων σωμάτων, αντικείμενα (όπως κοστούμια και στηρίγματα), καθώς και μια συγκεκριμένη χρήση της μουσικής, του χώρου και μερικές φορές του φωτός. Ως αποτέλεσμα, πολλά απτά και άυλα στοιχεία συνδυάζονται στον χορό, καθιστώντας τον ένα προκλητικό αλλά εξαιρετικά ενδιαφέρον είδος κληρονομιάς για προστασία (Iacono & Brown, 2016: 88-89).

2.3.3 Ψηφιακή κληρονομιά

Η ψηφιακή κληρονομιά είναι μια αναπαράσταση της κληρονομιάς στον ψηφιακό χώρο. Πρόκειται για αντικείμενα σε ψηφιακή μορφή με εξαιρετική σημασία από αισθητική, ιστορική, επιστημονική, κοινωνική, πολιτική και ανθρωπολογική άποψη και μπορεί να πρόκειται για απευθείας ψηφιακά δημιουργημένο υλικό ή για μετασχηματισμό προϋπάρχοντος ψηφιακού αντικειμένου (Ανδριάνης, 2005: 16). Στις περιπτώσεις αποτύπωσης άυλων μορφών της πολιτιστικής κληρονομιάς, μιλάμε για την «ψηφιακή άυλη κληρονομιά».

2.3.4 Τεχνικές και τέχνες

Στα ελληνικά πλαίσια, ως άυλη πολιτιστική κληρονομιά έχει αναγνωριστεί η μαρμάρινη χειροτεχνία της Τήνου (εγγραφή 2015). Η τέχνη της γλυπτικής από μάρμαρο αποτελεί αυθεντική έκφραση της πολιτιστικής ταυτότητας της Τήνου. Τα εργαστήρια γλυπτικής μαρμάρου ειδικεύονται στην παραγωγή παραδοσιακών σχεδίων, μοτίβων και συμβόλων όπως κυπαρίσσια, λουλούδια, πουλιά και πλοία. Αυτά διακονίζουν ένα κοινό συμβολικό σύστημα θρησκευτικών, μαγικών και προφορικών παραδόσεων της περιοχής, από το οποίο και αντλούνται (UNESCO, 2019h, πρόσβαση: 08/07/2020).

Εικόνα 5. Μάθημα μαρμαροτεχνίας σε σχολή της Τήνου. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019h, πρόσβαση: 08/07/2020)

Εικόνα 6. Μαρμάρινη ταφόπλακα στο κοιμητήριο του Πύργου. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019h, πρόσβαση: 08/07/2020)

Εικόνα 7. Αίθουσα του Μουσείου Μαρμαροτεχνίας στον Πύργο της Τήνου. Από την επίσημη ιστοσελίδα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ, 2016, πρόσβαση: 04/10/2020)

Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται και η τεχνογνωσία καλλιέργειας μαστίχας στο νησί της Χίου (ενεγράφη στον κατάλογο το 2014). Τα μεγαλύτερα σε ηλικία μέλη της κοινότητας είναι υπεύθυνα για τη μετάδοση στις επόμενες γενιές, των τεχνικών που αφορούν στην τομή και τη συγκομιδή της μαστίχας. Η γενικότερη κουλτούρα της καλλιέργειας της μαστίχας αποτελεί ένα ολοκληρωμένο κοινωνικό γεγονός: υπάρχουν διακριτοί ρόλοι για τα δύο φύλα, ενώ στα πλαίσια της καλλιέργειας δημιουργούνται δίκτυα συμμαχιών και αμοιβαίας βοήθειας. Από πολιτιστική άποψη είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι οι πρακτικές που ακολουθούνται αποτελούν μια «ευκαιρία για τη διαώνιση της συλλογικής μνήμης μέσω της αφήγησης παλιών ιστοριών και λαϊκών παραμυθιών» (UNESCO, 2019, πρόσβαση: 08/07/2020).

Εικόνα 7. Δέντρο μαστίχας. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019d, πρόσβαση: 08/07/2020)

Εικόνα 8. Επεξεργασία μαστίχας. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019d, πρόσβαση: 08/07/2020)

Εικόνα 9. Εξοπλισμός επεξεργασίας μαστίχας. Από την επίσημη ιστοσελίδα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ, 2016, πρόσβαση: 04/10/2020)

2.3.5 Μουσική

Σε αυτό το πεδίο εντάσσονται διαφορετικά είδη, όπως στην περίπτωση της Ελλάδας το ρεμπέτικο (εγγραφή στον κατάλογο 2017) αλλά και οι βυζαντινοί ψαλμοί (εγγραφή 2019). Το Ρεμπέτικο είναι μια μουσική και πολιτιστική έκφραση που συνδέεται άμεσα με το τραγούδι και το χορό και εξαπλώθηκε κατά τις αρχές του εικοστού αιώνα στους αστικούς πληθυσμούς της χαμηλότερης εργατικής τάξης (UNESCO, 2019f, πρόσβαση: 08/07/2020).

Εικόνα 10. Κατασκευή μπουζουκιού. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019f, πρόσβαση: 08/07/2020).

Εικόνα 11. Μάθημα ρεμπέτικου Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019f, πρόσβαση: 08/07/2020).

Το βυζαντινό άσμα είναι μια ζωντανή πολιτιστική παράδοση με ιστορία μεγαλύτερη από 2000 χρόνια, αλλά ταυτόχρονα αποτελεί ένα ολοκληρωμένο μουσικό σύστημα. Πρόκειται για ένα μέρος των μουσικών παραδόσεων που αναπτύχθηκαν στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Συνδέεται άρρηκτα με την πνευματική ζωή και τη θρησκευτική λατρεία της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, καθώς τονίζει αλλά και ενισχύει μουσικά τα λειτουργικά κείμενα. Πρόκειται για φωνητική τέχνη, η οποία επικεντρώνεται κυρίως στην απόδοση του εκκλησιαστικού κειμένου και κάθε πτυχή της αποσκοπεί στη διάδοση του ιερού μηνύματος. Μεταδίδεται από γενιά σε γενιά μέσω της εμπειρίας της ακρόασης (UNESCO, 2019b, πρόσβαση: 08/07/2020).

Εικόνα 12. Ψάλτες στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου στην Καισαριανή. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019b, πρόσβαση: 08/07/2020)

2.3.6 Τέχνη τοίχων από ξηρές πέτρες («ξηρολιθιά»), γνώσεις και τεχνικές

Η τέχνη του τοίχου από ξηρή πέτρα («ξηρολιθιά», εγγραφή 2018) αφορά την τεχνογνωσία που σχετίζεται με τις πέτρινες κατασκευές που υλοποιούνται «στοιβάζοντας πέτρες τη μία πάνω στην άλλη, χωρίς τη χρήση άλλων υλικών εκτός από μερικές φορές ξηρό χώμα» (UNESCO, 2019a, πρόσβαση: 08/07/2020). Αν και υπάρχουν και σε αστικές περιοχές, τέτοιου είδους κατασκευές εντοπίζονται κυρίως σε αγροτικές περιοχές. Με αυτή την τέχνη εξασφαλίζεται η σταθερότητα της κατασκευής μετά από την προσεκτική τοποθέτηση των λίθων. Είναι μία τέχνη που έχει χρησιμοποιηθεί σε διαφορετικές μορφές κατασκευών αλλά κυρίως σε κατοικίες. Πρόκειται για πρακτικές και μεθόδους που χρησιμοποιούνται από τον άνθρωπο από τα προϊστορικά χρόνια έως και σήμερα, προκειμένου να οργανωθεί ο χώρος διαβίωσης και εργασίας, αξιοποιώντας ευφυώς τους τοπικούς, φυσικούς και ανθρώπινους πόρους. Ο ρόλος τους στην πρόληψη κατολισθήσεων, πλημμυρών και χιονοστιβάδων είναι αποφασιστικής σημασίας, ενώ σημαντική είναι η συνεισφορά τους και στην καταπολέμηση της διάβρωσης και της απερήμωσης της γης, τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών μικροκλίματος για τη γεωργία και την ενίσχυση της βιοποικιλότητας. Πρόκειται για μία εμπειρική τέχνη που την κατέχουν όχι μόνο οι άνθρωποι που ασχολούνται επαγγελματικά με τις κατασκευές, αλλά και κάτοικοι των αγροτικών κοινοτήτων λόγω της μακράς παράδοσής της. Η τεχνική μεταδίδεται κυρίως μέσω της πρακτικής εφαρμογής, όπως αυτή είναι προσαρμοσμένη στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε τόπου. Αυτό ακριβώς ισχύει και για την Ελλάδα (UNESCO, 2019a, πρόσβαση: 08/07/2020).

Εικόνα 13. Έλληνες μάστορες της πέτρας. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO
(UNESCO 2019α, πρόσβαση: 08/07/2020)

Εικόνα 14. Καλύβα αποθήκευσης στη Γαλλία, κατασκευασμένη με την τεχνική της ξηρής πέτρας. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO 2019α, πρόσβαση: 08/07/2020)

Κεφάλαιο 3. Η Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

3.1 Η σύμβαση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και ο ρόλος της UNESCO

Η άυλη κληρονομιά έχει οριστεί ως η κληρονομιά που ενσαρκώνεται σε ανθρώπους κυρίως, παρά σε άψυχα αντικείμενα (Ruggles & Silverman, 2009: 1). Αυτοί οι ορισμοί της άυλης κληρονομιάς περιλαμβάνουν γλώσσες, γνώσεις, τεχνογνωσία, έθιμα και ιδέες (Lenzerini, 2011: 102), δεξιότητες και αξίες (Kirshenblatt-Gimblett, 2004: 59), ιστορίες, μουσική, χορό, θρησκευτικές πεποιθήσεις, καλλιτεχνικές εκφράσεις καθώς και χειροτεχνία (Cominelli & Greffe, 2012: 245) και κοινωνικοπολιτιστικά φαινόμενα που κυμαίνονται από το θέατρο μέχρι τη λαογραφία και τις παραδοσιακές τελετές (Nas, 2002: 139).

Όπως επισημαίνει ο ανθρωπολόγος Richard Kurin (2004: 67), ο όρος «άυλη πολιτιστική κληρονομιά» επιλέχθηκε λόγω των πολλών δυσκολιών που αντιμετώπισαν οι εργαζόμενοι και οι μελετητές του πολιτισμού σε ένα διεθνές συγκριτικό πλαίσιο, με τη χρήση και την παρεξήγηση που δημιουργούνταν από όρους, όπως «λαογραφία», «προφορική κληρονομιά», «παραδοσιακός πολιτισμός», «εκφραστικός πολιτισμός», «τρόπος ζωής», «λαϊκή ζωή», «εθνογραφικός πολιτισμός», «πολιτισμός που βασίζεται στην κοινότητα», «έθιμα», «ζωντανή πολιτιστική κληρονομιά» και «λαϊκός πολιτισμός» (Kurin, 2004: 76).

Η Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Πολιτιστική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO), όπως και πολλά άλλα ιδρύματα, γεννήθηκε από μια μεταπολεμική επιθυμία για διαρκή ειρήνη και διεθνή συνεργασία. Τον Νοέμβριο του 1945 κυβερνήσεις από τριανταεπτά χώρες έστειλαν αντιπροσωπείες στο Λονδίνο για να συμμετάσχουν σε μια διάσκεψη που θα οδηγούσε στην ίδρυση της UNESCO. Το Καταστατικό της τέθηκε σε ισχύ μετά την επικύρωσή του από είκοσι χώρες και η πρώτη Γενική Διάσκεψη έλαβε χώρα αμέσως μετά (Singh, 2011: 12).

Με έδρα στο Παρίσι και 65 γραφεία, ινστιτούτα και εθνικές επιτροπές σχεδόν σε κάθε χώρα, η UNESCO είναι ένα μεγάλο και περίπλοκο ίδρυμα, και σύμφωνα με τον εθνομουσικολόγο και ερευνητή Seeger (2015: 132) συχνά υπερεκτιμάται και θεωρείται ότι το έργο της αφορά γενικότερα τον πολιτισμό και όλες τις διαστάσεις του. Μέρος της συμβολής της UNESCO στον πολιτισμό ήταν η έγκριση της Σύμβασης για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς (γνωστή ευρέως ως Σύμβαση

Παγκόσμιας Κληρονομιάς) το 1972. Στόχος της ήταν να εντοπίσει, να προστατεύσει και να διατηρήσει την πολιτιστική και φυσική κληρονομιά σε όλο τον κόσμο και όρισε την πολιτιστική κληρονομιά ως «*μνημειακές κατασκευές, ερείπια και τοπία*». Αυτό δημιούργησε μια ανισορροπία υπέρ του δυτικού μοντέλου κληρονομιάς, που οδήγησε την UNESCO να αναζητήσει εναλλακτικές έννοιες της πολιτιστικής κληρονομιάς (Alivizatou, 2012: 9). Το γεγονός ότι η Σύμβαση της Παγκόσμιας Κληρονομιάς παραλείπει ένα σημαντικό μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς θεωρήθηκε ως ένα μειονέκτημα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς (Lixinski, 2013: 11).

Μια σημαντική εξέλιξη για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά υπήρξε στο Παγκόσμιο Συνέδριο για τις Πολιτιστικές Πολιτικές του 1982 στην Πόλη του Μεξικού. Σύμφωνα με την UNESCO, ήταν μία από τις πρώτες φορές που ο όρος άυλη κληρονομιά χρησιμοποιήθηκε επίσημα. Η Διακήρυξη του Μεξικού καθιστά σαφές ότι η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει όχι μόνο υλικά αλλά και άυλα έργα τα οποία εκφράζουν τη δημιουργικότητα των ανθρώπων, όπως «*γλώσσες, τελετές, πεποιθήσεις, ιστορικούς τόπους και μνημεία, λογοτεχνία, έργα τέχνης, αρχεία και βιβλιοθήκες*». Ορισμένοι εκπρόσωποι τόνισαν επίσης ότι η κτιριακή κληρονομιά δεν πρέπει να αποτελεί το κύριο αντικείμενο της προσοχής (UNESCO, 1982: 30).

Την ίδια χρονιά, η UNESCO δημιούργησε μια Επιτροπή Εμπειρογνομώνων για την Προστασία της Λαογραφίας και δημιούργησε ένα ειδικό Τμήμα για τη Μη Φυσική Κληρονομιά (Bouchenaki, 2004: 7). Η συνεδρίαση της Επιτροπής Εμπειρογνομώνων ήταν σημαντική επειδή ήταν η πρώτη φορά που ο ορισμός της λαογραφίας καθιερώθηκε σταθερά (Sherkin, 2001: 47), και αποφασίστηκε ότι δεν ήταν μόνο επιθυμητό αλλά και επείγον να ληφθούν μέτρα για τη διατήρηση της λαογραφίας σε διεθνές επίπεδο (UNESCO, 1983: 1). Η σχέση μεταξύ της γενικής φύσης της λαογραφίας και της πνευματικής ιδιοκτησίας αντιμετωπίστηκε από την UNESCO και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Διανοητικής Ιδιοκτησίας (WIPO) μεταξύ 1982 και 1985 (Sherkin, 2001: 47). Οι περιφερειακές συναντήσεις των επιτροπών εμπειρογνομώνων διαμόρφωσαν τις διεθνείς διαστάσεις και τις σχετικές ρυθμίσεις για την πνευματική ιδιοκτησία της λαογραφίας. Ωστόσο, όπως διευκρινίζει η Samantha Sherkin, σύμβουλος της UNESCO στο τμήμα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (2001: 48), η UNESCO άρχισε να αναλαμβάνει έναν πιο ενεργό ρόλο στην προστασία της λαογραφίας, ανεξάρτητα από τον WIPO (World Intellectual Property Organisation). Τον Ιανουάριο του 1985, συγκλήθηκε στο Παρίσι η δεύτερη επιτροπή κυβερνητικών εμπειρογνομώνων για τη διαφύλαξη της λαογραφίας. Λίγη προσοχή δόθηκε στις πτυχές της πνευματικής ιδιοκτησίας της λαογραφίας (Sherkin, 2001: 49). Αντίθετα, δόθηκε έμφαση στο

κατά πόσον οι διεθνείς κανονισμοί θα είχαν τη μορφή σύστασης ή σύμβασης και θεωρήθηκε ότι μια σύσταση θα ήταν μια πιο ευέλικτη μέθοδος και θα μπορούσε να ταυριάζει καλύτερα στην πολυπλοκότητα των προβλημάτων που υπήρχαν (UNESCO, 1985: 28).

Η Σύμβαση αποτελεί ένα σημαντικό πολιτικό εργαλείο. Αυτό διαφαίνεται και από τη σχετική νομολογία που αναπτύσσεται σε εθνικό επίπεδο και όχι μόνο. Μια τέτοια νομολογία έχει ήδη συστηματοποιηθεί στο Aide-memoire της UNESCO (2014)¹, το οποίο ενημερώνεται συνεχώς σύμφωνα με αποφάσεις της επιτροπής. Η Σύμβαση όμως αποσαφηνίζει και άλλα θέματα, παρά το γεγονός ότι έχει εκφραστεί αντίθετη άποψη προς αυτή την κατεύθυνση. Η αντιπαράθεση εστιάζει κυρίως στο διαχωρισμό της άυλης και της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Παρά την άποψη που υπάρχει ότι ένας τέτοιος διαχωρισμός θα επηρέαζε το έργο για τη διαφύλαξη της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και συνεπώς δεν θα έπρεπε να υπάρχει, η Kuutma, καθηγήτρια της πολιτιστικής έρευνας (2009), πιστεύει ότι μια τέτοια διαίρεση είναι απαραίτητη. Στην ουσία, η πόλωση σε απτό και άυλο είναι οργανωτική και πολιτική, εφαρμόζεται σε μεγάλο βαθμό σε οριοθετημένους στόχους και τομείς εμπειρογνωμοσύνης και είναι μια θεσμική διάκριση εντός των βιομηχανιών πολιτιστικής κληρονομιάς που τη χρειάζονται (Kuutma, 2009: 24).

Μια ευρέως διαδεδομένη άποψη είναι επίσης ότι ο διαχωρισμός μεταξύ υλικής και άυλης κληρονομιάς είναι αυθαίρετος ή προβληματικός (Kirschenblatt-Gimblet, 2004: 60). Η άποψη αυτή χρησιμοποιεί ως επιχειρήμα όχι μόνο τη Σύμβαση του 2003 αλλά και αυτή του 1972. Το πρώτο επιχειρήμα είναι ότι και οι δύο συμβάσεις δεν αναφέρονται με σαφήνεια στις έννοιες της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο της προστασίας της. Υπάρχουν όμως σαν έννοιες και αντικατοπτρίζονται στις κατηγορίες που περιλαμβάνουν και οι δύο συμβάσεις. Οι έννοιες αυτές όμως είναι δύο διαφορετικά πρότυπα για την ασφαλή προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Αυτό διαφαίνεται εμμέσως και στη Σύμβαση του 1972. Σε αυτή αναφέρεται ότι στόχος είναι η διατήρηση των ιστορικών μνημείων, κτιρίων και τοποθεσιών καθώς και της φυσικής κληρονομιάς. Η σύμβαση επισημαίνει την κρατική δράση, την εργασία από κατάλληλο προσωπικό και από εθνικά ή περιφερειακά κέντρα ως μέτρο για τη διατήρηση (UNESCO, 1972: 2-3). Αυτά τα μέτρα διατηρούν τα μνημεία ασφαλή και διαθέσιμα για την παροχή εμπειρίας και επίσης καταγράφουν τη γνώση και τη διατηρούν διαθέσιμη σε υλική μορφή, κατάλληλη για επανεξέταση. Αυτό το είδος γνώσης μπορεί στη

¹ Ένα εργαλείο υποστήριξης για την εφαρμογή της Σύμβασης με στόχο την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς από τα κράτη μέλη.

συνέχεια να χρησιμοποιηθεί για την παροχή δημόσιας πρόσβασης σε τεκμήρια από το παρελθόν, τα οποία μπορούν στη συνέχεια να ενημερώνονται και να προωθούνται μέσω εκθέσεων και επιδείξεων.

Ένα αντίστοιχο παράδειγμα εντοπίζεται και στη Σύμβαση του 2003. Αυτό αφορά τη διατήρηση πρακτικών, τη συνέχιση της παραγωγής παραδοσιακών αντικειμένων αλλά και τη συνέχιση του τραγουδιού και του χορού. Αυτό μπορεί να γίνει ως μέρος της καθημερινής ζωής ή από άτομα ή ομάδες που ασκούν τις δεξιότητές τους, οι οποίες είναι συχνά πολύ ανεπτυγμένες, στον ελεύθερο χρόνο τους ή ως μέρος του βιοπορισμού τους. Μπορεί επίσης να είναι εθελοντικοί οργανισμοί που εργάζονται συνεχώς για να διατηρήσουν αυτές τις δεξιότητες. Σε αυτό το παράδειγμα, τα υλικά αντικείμενα είναι εργαλεία και πηγές υποστήριξης που εμπλέκονται στις διαδικασίες διασφάλισης και προστασίας. Δεν βρίσκονται στο κέντρο του ενδιαφέροντος, αλλά ούτε και αγνοούνται. Εξάλλου στη σύμβαση του 2003 αναφέρεται με σαφήνεια η εφαρμογή και η αξιοποίηση των πρακτικών για τη διασφάλιση και την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η διαφοροποίηση της άυλης από την υλική πολιτιστική κληρονομιά μπορεί επίσης να προκαλεί αμηχανία ή ακόμα και σύγχυση. Τα χειροτεχνικά αντικείμενα για παράδειγμα είναι υλικά, αλλά η γνώση και οι δεξιότητες για τη δημιουργία τους είναι άυλες. Αυτό καθιστά την ασφαλή διαφύλαξη και προστασία πιο ενδιαφέρουσα, επειδή μερικές φορές η συντήρηση των υλικών και άυλων συνδέεται στενά (Kurin, 2004: 70).

3.2 Η προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

3.2.1 Η προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε εθνικό επίπεδο

Ο νόμος για την προστασία των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς του 2002 (Ν. 3028/2002 - ΦΕΚ Α-153/28-6-2002) παρέχει ένα πλαίσιο για τη διαχείριση και την προστασία της συνολικής πολιτιστικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβανομένης (ρητά) και της άυλης. Επιπλέον, με το Ν. 3317/2005 (ΦΕΚ 45/Α/23.02.2005) κυρώνεται το Β' πρωτόκολλο για τη Σύμβαση της Χάγης, με το οποίο κωδικοποιείται η προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε καιρό πολέμου. Μολονότι εκεί η χρησιμοποιούμενη ορολογία ("cultural property") παραπέμπει εκ πρώτης όψεως στα υλικά μνημεία, εντούτοις ήδη «*οι επαγγελματίες στο χώρο της διαχείρισης των μνημείων προτιμούσαν να μιλούν για το πεδίο τους αναφερόμενοι στην πολιτιστική κληρονομιά με μια διευρυμένη οπτική*» (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2020, πρόσβαση: 10/10/2020).

Η Ελλάδα είναι συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης της UNESCO του 2003 από το 2007. Το κύριο όργανο για την εφαρμογή της Σύμβασης είναι η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, ενώ το 2012 ιδρύθηκε μια Εθνική Επιστημονική Επιτροπή για την εφαρμογή της σύμβασης.

Όπως ενημερώνει η UNESCO στην τελευταία της έκθεση του 2013, στην Ελλάδα δεν υπάρχουν ειδικά μαθήματα κατάρτισης στη διαχείριση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά ορισμένα πανεπιστήμια και άλλα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουν αρχίσει να ενσωματώνουν το θέμα ως διδακτικό αντικείμενο στη διδασκαλία διάφορων κλάδων² και η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού έχει πραγματοποιήσει συζητήσεις με το πανεπιστημιακό προσωπικό, τους ερευνητές και διάφορους μεταπτυχιακούς φοιτητές. Επιπλέον, η Διεύθυνση διοργάνωσε ένα σεμινάριο για περισσότερους από 40 υπαλλήλους του Υπουργείου που ασχολούνται με την εφαρμογή της Σύμβασης, προκειμένου να προωθήσει την ανάπτυξη των σχετικών δεξιοτήτων. Όσον αφορά δε την τεκμηρίωση, αυτή πραγματοποιείται από το Κέντρο Ελληνικής Λαογραφικής Έρευνας, την Ακαδημία Αθηνών (όσον αφορά φωτογραφίες και οπτικοακουστικά αρχεία, μουσικές ηχογραφήσεις αλλά και λαογραφικό υλικό) και από διάφορα άλλα εξειδικευμένα μουσεία, ινστιτούτα, λαογραφικές και πολιτιστικές ενώσεις κ.ο.κ. Ορισμένες από αυτές τις αρχειακές συλλογές διατίθενται στο ευρύ κοινό κατόπιν ψηφιοποίησης (UNESCO, 2020, πρόσβαση: 20/09/2020).

Η Ελλάδα έχει δημιουργήσει ένα Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, το οποίο η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού διατηρεί και οργανώνει σύμφωνα με τους πέντε πυλώνες που περιγράφονται στη Σύμβαση του 2003. Τα κύρια κριτήρια για την ένταξη είναι: α) η ενεργή επιθυμία των φορέων να διαφυλάξουν το στοιχείο και β) να πληροί τις προϋποθέσεις για να είναι άυλη πολιτιστική κληρονομιά βάσει της Σύμβασης του 2003. Λαμβάνεται υπόψη η βιωσιμότητα (περιλαμβάνονται μόνο στοιχεία που εξακολουθούν να επιτελούνται) καθώς επίσης και οι ενδεχόμενες απειλές για τη μελλοντική βιωσιμότητα. Έχει αναπτυχθεί μια ειδική μορφή απογραφής που προσαρμόζει τη Σύμβαση του 2003 στα ελληνικά δεδομένα και περιλαμβάνει πεδία όπως τους χώρους και τα μέσα εκδήλωσης, καθώς και τα σχετικά υλικά στοιχεία. Κάθε εγγραφή πρέπει να ενημερώνεται κάθε πέντε χρόνια μέσω ανοιχτής πρόσκλησης προς την κοινότητα που αφορά. Σύμφωνα με την αναφορά της UNESCO, οι αρμόδιοι φορείς πραγματοποιούν καταγραφές στο ευρετήριο και οι φορείς υποστηρίζονται

² Γεωπονία, Μουσικές Σπουδές, Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας, κ.ά.

σε αυτήν τη διαδικασία τόσο από ειδικούς όσο και μέσω συναντήσεων με διάφορους άλλους σχετικούς φορείς (πολιτιστικές οργανώσεις, μουσεία, εμπορικούς συλλόγους, δημοτικές αρχές, ανεξάρτητους ερευνητές, μη κυβερνητικές οργανώσεις, κ.ο.κ.) (UNESCO, 2020, πρόσβαση: 20/09/2020).

Το Εθνικό Ευρετήριο σήμερα περιλαμβάνει τα κάτωθι εγγεγραμμένα στοιχεία, ανά έτος εγγραφής:

2013

1. Μεσογειακή Διατροφή
2. Καλλιέργεια της Μαστίχας
3. Ξυλοναυπηγική
4. Τηνιακή Μαρμαροτεχνία
5. Μωμοέρια. Ένα έθιμο του δωδεκαημέρου

2015

6. Ιερά Δάση των χωριών του Ζαγορίου και της Κόνιτσας
7. Η τέχνη της Ξερολιθιάς
8. Ψαλτική Τέχνη
9. Τσακώνικος Χορός

2016

10. Ρεμπέτικο
11. Θέατρο Σκιών -Καραγκιόζης
12. Ηπειρώτικο Πολυφωνικό Τραγούδι
13. Το Παραδοσιακό Πανηγύρι του Συρράκου

2017

14. Η Μετακινούμενη Κτηνοτροφία
15. Η Σαπωνοποιία Πατούνη
16. Η Παραδοσιακή Τέχνη της Πέτρας στα Λαγκάδια Αρκαδίας

2018

17. Η υφαντική τέχνη και η διαφύλαξή της στα Αστερούσια Κρήτης
18. Το Πανηγύρι του Αγίου Συμεών (Άη Συμιού) στο Μεσολόγγι
19. Συνεργατισμός και Αλληλεγγύη: Αγροτικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς Πηλίου
20. Η αμπελοοικονομική κληρονομιά της Σαντορίνης (Θήρας-Θηρασίας)
21. Η καλλιέργεια της μαύρης (κορινθιακής) σταφίδας
22. Τα άγρια βρώσιμα χόρτα της Κρήτης- Εθνοβοτανικές Πρακτικές
23. Ο Βλάχικος Γάμος στη Θήβα
24. Ο Τρανός Χορός στη Βλάστη Κοζάνης
25. Το τσακωνικό μνημόσυνο στη Βασκίνα
26. Στειακός Πηδηχτός Χορός

2019

27. Καρπάθικο Γλέντι
28. Καρσάνικο Κέντημα (Καρυά Λευκάδας)
29. Συριανό Λουκούμι – Λουκούμι Σύρου
30. Ο πολιτισμός της ελιάς και του ελαιόλαδου
31. Η λιθοξοϊκή τέχνη των Μεταξάδων Έβρου
32. Το έθιμο του Αϊ-Γιώρη (Αγίου Γεωργίου) στη Νεστάνη Αρκαδίας
33. Καλαθοπλεκτική στη Βωλάξ Τήνου
34. Η υφαντική τέχνη για τη δημιουργία κλιμιμών στον όρθιο αργαλειό στο Γεράκι Λακωνίας
35. Η αγροδιατροφική παράδοση του χαρουπιού στην Κρήτη
36. Καρναβάλι Σοχού
37. Απολλωνιάτικες Καμουζέλες
38. Σφυριχτή Γλώσσα του Χωριού Αντιά στην Κάρυστο Ευβοίας
39. Τεμπελέκια (παραδοσιακά κάλαντα της Νέας Βύσσας)

2020

40. Γενίτσαροι και Μπούλες Νάουσας
41. Λαϊκή Κιθάρα
42. Παναγία Μεσοσπορίτισσα, Εορτή της Παναγίτσας στα «Αρχαία»
43. Πρακτικές Διαχείρισης του Νερού στο Οροπέδιο Λασιθίου Κρήτης. Η τεχνογνωσία των αντλητικών ανεμόμυλων
44. Φακές Εγκλουβής Λευκάδας

45. Πορσάνικο Μαχαίρι Λευκάδας
46. Αργκουτσιάρα (Καρναβάλια Κλεισούρας)
47. Το Πανηγύρι της Αγίας Αγάθης στο Αιτωλικό
48. Η τέχνη της παρασκευής του τυριού Μελίπαστο (Μελίχλωρο) στη Λήμνο
49. Ψάρεμα με Σταφνοκάρι στο Αιτωλικό
50. Η αγχιαλίτικη παράδοση καλλιέργειας του αμπελιού από την Αγχίαλο ανατολικής Ρωμυλίας στη Νέα Αγχίαλο Μαγνησίας: ο Οινοποιητικός Αγροτικός Συνεταιρισμός 'Η ΔΗΜΗΤΡΑ'»
51. Κύκλες (παραδοσιακός κυκλικός χορός)
52. Η καλλιέργεια και επεξεργασία των Ανατολικών Καπνών στη Μακεδονία και τη Θράκη
53. Η μεταφορά της εικόνας του Αγιώργη από τα Άνω στα Κάτω Δολιανά και αντίστροφα
54. Κεραμική Κουρτζή
55. Ολυμπίτικο Γλέντι (Κάρπαθος)

(Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2020, πρόσβαση: 10/10/2020). Εμφανή είναι το αυξημένο ενδιαφέρον και η αυξημένη δραστηριότητα για την εγγραφή στοιχείων στο Ευρετήριο κατά τα 2-3 τελευταία έτη (2018-2020).

Μια σημαντική προτεραιότητα της πολιτικής για την εφαρμογή της Σύμβασης στην Ελλάδα είναι η εξεύρεση πιθανών συνεργασιών μεταξύ της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και της αειφόρου ανάπτυξης, ιδίως σε αγροτικές και απομονωμένες κοινότητες. Οι τοπικοί και κοινωνικοί φορείς αλλά και οι πολίτες συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο ότι η κληρονομιά τους αξίζει να προστατευτεί, και ότι αυτό πρέπει να γίνει βάσει συγκεκριμένου σχεδιασμού. Έτσι, έχουν τεθεί σε εφαρμογή πρωτοβουλίες για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς³, στις οποίες συμμετέχουν διάφορα ερευνητικά ιδρύματα, ενώ ορισμένα από αυτά τα έργα διεξήχθησαν από ανεξάρτητους ερευνητές, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ιδιωτικούς φορείς, πολιτιστικά ιδρύματα και μουσεία. Συχνά η προσπάθεια καταλήγει στη δημιουργία βάσεων δεδομένων διαθέσιμων στο κοινό, όπως για παράδειγμα

³ Το Πολιτιστικό Ίδρυμα του Ομίλου της Τράπεζας Πειραιώς σε συνεργασία με μουσεία για την ανάδειξη και προστασία των παραδοσιακών επαγγελμάτων, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα που συλλέγει φορεσιές από όλη την Ελλάδα και εκδίδει βιβλία, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Πυργίου στη Χίο που προσπαθούν να διατηρήσουν την άυλη πολιτιστική κληρονομιά της τοπικής κοινωνίας, κ.ά. (Αλιβιζάτου κ.ά., 2015: 62).

η δημιουργία βάσης δεδομένων για το Ελληνικό Θέατρο Σκιών, διαθέσιμη και διαδικτυακά, με πλούσιο περιεχόμενο (UNESCO, 2020, πρόσβαση: 20/09/2020).

Οι περισσότερες κοινότητες είναι πρόθυμες να μοιραστούν πληροφορίες σχετικά με την κληρονομιά τους, ωστόσο οι φορείς είναι ενήμεροι για την ύπαρξη διαφόρων κινδύνων από την υπερβολική δημοσιότητα (που ενδέχεται να οδηγήσει σε ευτελισμό του αγαθού), τον τουρισμό και τις ψευδο-φολκλορικές παραστάσεις σε δημόσιες εκδηλώσεις (UNESCO, 2020, πρόσβαση: 20/09/2020).

Τα εκπαιδευτικά και ενημερωτικά προγράμματα που απευθύνονται στο ευρύ κοινό περιλαμβάνουν μια σειρά ενημερωτικών συναντήσεων που διοργανώνονται από τη Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. Αυτές περιλαμβάνουν συναντήσεις που απευθύνονται σε μέλη της κοινότητας, ανεξάρτητους ερευνητές, ερευνητικά ιδρύματα, μουσεία και άλλους. Συχνά αυτές αποσκοπούν στην ένταξη στο Ευρετήριο ενός συγκεκριμένου πολιτιστικού στοιχείου ή ακόμα και μιας σειράς στοιχείων. Για παράδειγμα, το 2015, πραγματοποιήθηκε μια ενημερωτική συνάντηση για περίπου 150 άτομα από διάφορους πολιτιστικούς συλλόγους της περιοχής της Ηπείρου. Επίσης το 2015 η Διεύθυνση συνεργάστηκε με το ελληνικό εθνογραφικό φεστιβάλ «Athens Ethnofest» για την προώθηση της συζήτησης για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά μεταξύ των νέων κινηματογραφιστών και επιστημόνων (UNESCO, 2020 πρόσβαση: 20/09/2020).

Επιπλέον, τα τοπικά μουσεία αποτελούν συχνά βασικό παράγοντα για τη διαφύλαξη της τοπικής ταυτότητας και την αλληλεπίδραση με τις τοπικές κοινότητες. Ένα παράδειγμα επίσημου εκπαιδευτικού προγράμματος ήταν η «Ελληνική Μουσική μέσω του Θεάτρου Σκιών» που διοργάνωσε η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού σε συνεργασία με το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης και Λαϊκών Μουσικών Οργάνων, και απευθυνόταν σε μαθητές ηλικίας 5-12 ετών (UNESCO, 2020, πρόσβαση: 20/09/2020. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2020, πρόσβαση: 10/10/2020).

Σύμφωνα με την έκθεση της UNESCO για το 2013 (η επόμενη έκθεση αναμένεται το Δεκέμβριο του 2021), η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού σχεδίαζε μια οργανωμένη συνεργασία με το Γραφείο της UNESCO στη Βενετία και το Περιφερειακό Κέντρο για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (με έδρα τη Σόφια της Βουλγαρίας) για τη διεξαγωγή εργαστηρίων με σκοπό την ανάπτυξη δεξιοτήτων για φορείς και τοπικές κοινότητες. Μέσα από αυτή τη συνεργασία έχουν προκύψει φόρουμ για την ανταλλαγή

πληροφοριών και καλών πρακτικών. Στα πλαίσια της συνεργασίας αυτής έχει πραγματοποιηθεί, για παράδειγμα, μια συνεργασία με την Κύπρο, από την οποία έχει δημιουργηθεί ένα διεθνές δίκτυο ειδικών στην τέχνη της ξερολιθιάς (UNESCO, 2020, πρόσβαση: 20/09/2020).

Πέραν όμως των οργανωμένων προσπαθειών των διάφορων φορέων, αξιόλογες είναι και οι σχετικές προσπάθειες μετάδοσης της γνώσης με ανεπίσημα μέσα, οι οποίες συνήθως αφορούν τη μουσική και το χορό, την κεραμοποιία, το κέντημα και το πλέξιμο. Άλλωστε ολοένα πληθαίνουν οι ιστοσελίδες προβολής των εγγεγραμμένων (ή μη) άυλων πολιτιστικών στοιχείων, τόσο από επίσημους φορείς προβολής τους όσο και από ανεπίσημους φορείς. Για παράδειγμα, η Μεσογειακή διατροφή ως στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς προβάλλεται σήμερα σε πλείστες ιστοσελίδες, με κορυφαία πιθανότατα εκείνη της ίδιας της UNESCO, η οποία ανανεώνεται τακτικά με νέες πληροφορίες.

Τέλος, σημαντική είναι η εκπαίδευση για την προστασία των φυσικών χώρων που σχετίζονται με τα στοιχεία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (τόσο από φυσικής άποψης όσο και για τις μνήμες με τις οποίες είναι συνδεδεμένοι), όπως για παράδειγμα η μελέτη που πραγματοποιείται για τα ιερά δάση της Ηπείρου, η οποία εστιάζει τόσο στην αξία που έχουν για τους κατοίκους της περιοχής όσο και γενικότερα στη βιοποικιλότητα που τα χαρακτηρίζει (UNESCO, 2020, πρόσβαση: 20/09/2020).

3.2.2 Η προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές επίπεδο

Για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν αναληφθεί αρκετές πρωτοβουλίες. Κάποιες από αυτές στοχεύουν στην παροχή γνώσεων και δεξιοτήτων, προκειμένου να γίνει κατανοητή τόσο η σημασία της αξίας που έχει όσο και τα οφέλη που μπορεί να προσφέρουν οι σχετικές με αυτή δραστηριότητες. Μία τέτοια πρωτοβουλία ήταν αυτή της UNESCO που διοργάνωσε μια ψηφιακή συνδιάσκεψη. Η συνδιάσκεψη διήρκεσε από τις 29 Οκτωβρίου μέχρι τις 7 Νοεμβρίου 2018 και ο σκοπός ήταν να ενισχύσει την κατανόηση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και των ρόλων των διαφόρων ενδιαφερομένων στο σχεδιασμό και την παράδοση σχετικών προγραμμάτων καθώς και να εντοπίσει ευκαιρίες και προκλήσεις σε τέτοιες πρωτοβουλίες. Η συνδιάσκεψη αυτή εστίαζε στο πώς οι χώρες που συμμετείχαν, οι οποίες ήταν συνολικά 83, μπορούσαν να αναπτύξουν δεξιότητες προς αυτή την κατεύθυνση σε τεχνικό αλλά και σε επαγγελματικό επίπεδο (UNESCO, 2019i: 3).

Η συνδιάσκεψη αυτή κατέληξε στο ότι είναι απαραίτητο να υλοποιηθούν εκπαιδευτικά προγράμματα για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, γιατί αυτά θα συμβάλουν να γίνει κατανοητή η αξία της. Με αυτόν τον τρόπο οι άνθρωποι θα ενθαρρυνθούν να συμμετέχουν σε κοινωτικές δραστηριότητες για τη διαφύλαξη, την προστασία και τη μετάδοση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και όχι μόνο. Τέτοιου είδους δραστηριότητες παρέχουν ενδυνάμωση τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, αλλά παράλληλα προωθούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη χωρίς διακρίσεις και με ισοτιμία, μέσω των παραδοσιακών τεχνών και των επαγγελμάτων που διατηρούνται (UNESCO, 2019i: 3, 6, 8).

Μία άλλη δραστηριότητα που έχει οργανώσει η UNESCO προς αυτή την κατεύθυνση είναι η δημιουργία φόρουμ για τους νέους με επίκεντρο την άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Στα φόρουμ αυτά καλούνται οι νέοι μέσω των συνεντεύξεων να διηγηθούν τη δική τους εμπειρία αναφορικά με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και τις αιτίες που τους οδήγησαν στην ενασχόλησή τους με αυτή και τις επιδράσεις που επέφερε αυτή η εμπειρία (UNESCO, 2021b, πρόσβαση: 10/01/2021).

Στις δραστηριότητες της UNESCO περιλαμβάνεται και μια εικονική έκθεση που έκανε το 2013 με θέμα την άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Η έκθεση αυτή έγινε με αφορμή το κλείσιμο μιας δεκαετίας από τη Σύμβαση για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς το 2003. Στόχος της έκθεσης ήταν:

- α) να δείξει πώς η άυλη πολιτιστική κληρονομιά εκτός των άλλων, μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στη βιώσιμη ανάπτυξη μιας περιοχής (αυτό έγινε με την παράθεση παραδειγμάτων από χώρες σε όλο τον κόσμο όπως η Ισπανία, η Βραζιλία κ.ά.) και
- β) πώς μέσα από αυτά επιτεύχθηκαν και αναπτυξιακοί στόχοι σε τομείς όπως η κοινωνική συνοχή και η υγεία (UNESCO, 2021c, πρόσβαση: 10/01/2021).

Μία άλλη σημαντική δραστηριότητα είναι η PLUGGY. Αυτή είναι μια πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης που δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2016. Οι χρήστες που εγγράφονται σε αυτή την πλατφόρμα μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες προκειμένου να μπορούν να μοιραστούν τις εμπειρίες τους αναφορικά με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, αναπτύσσοντας με αυτό τον τρόπο έναν δημιουργικό και εποικοδομητικό διάλογο ανάμεσα στους νέους ανθρώπους (PLUGGY, 2021, πρόσβαση: 10/01/2021).

3.3 Τα κριτήρια ένταξης στον αντιπροσωπευτικό κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

Η ένταξη στον αντιπροσωπευτικό κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς γίνεται με τα κάτωθι κριτήρια:

1. Το στοιχείο που προτείνεται να πληροί τα κριτήρια χαρακτηρισμού του ως άυλη πολιτιστική κληρονομιά, σύμφωνα με την παράγραφο α2 της Σύμβασης.

2. Το στοιχείο που προτείνεται να ενθαρρύνει τον διάλογο και να προωθεί την προβολή και την ευαισθητοποίηση της αξίας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς ως μέρος της δημιουργίας του ανθρώπου.

3. Να προτείνονται παράλληλα μέτρα για το πώς το στοιχείο αυτό μπορεί να προστατευτεί και να προωθηθεί.

4. Στην πρόταση που κατατίθεται να συμμετέχουν όσο το δυνατό περισσότερο οι άνθρωποι, οι ομάδες ή η κοινότητα που σχετίζεται με το στοιχείο που περιλαμβάνει.

5. Τέλος, το στοιχείο να έχει προηγουμένως ενταχθεί στο εθνικό ευρετήριο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (UNESCO, 2021d, πρόσβαση: 10/01/2021).

3.4 Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα στοιχείων του Διεθνούς Καταλόγου της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη σχετικά με τη μελέτη περίπτωσης

Κάποια παραδείγματα που καταγράφονται στον διεθνή κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς από την Ευρώπη και σχετίζονται με μουσικο-χορευτικά δρώμενα όπως ο Καγκελάρης Παπαδατών, είναι:

3.4.1 Η παραδοσιακή μουσική και χορός στο Setesdal της Νορβηγίας

Το stev είναι ένα μείγμα παραδοσιακού χορού και μουσικής. Οι μελωδίες είναι κυρίως χορευτικές και μπορούν να παιχτούν με όργανα. Οι στίχοι συχνά περιγράφουν το χορό ή το παιχνίδι αυτών που συμμετέχουν. Το stev εκτελείται συχνά στα διαστήματα μεταξύ του χορού και του παιχνιδιού και μπορεί να αποδίδεται μουσικά από έναν ή περισσότερους τραγουδιστές που αναπτύσσουν ένα διάλογο μεταξύ τους, ο οποίος ονομάζεται «stevjing».

Οι στίχοι συνήθως λένε μια ιστορία. Ο χορός επιτελείται από ζευγάρια σε έναν κύκλο δεξιόστροφα με αλλαγή παρτενέρ. Η μουσική παίζεται από βιολί και άρπα. Οι ρίζες του Setesdal εντοπίζονται στον 18ο αιώνα και μεταδίδεται από γενιά σε γενιά (UNESCO, 2021e, πρόσβαση: 10/01/2021).

Εικόνες 15, 16. Το μουσικο-χορευτικό δρώμενο stev. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO, 2021e, πρόσβαση: 10/01/2021).

3.4.2 Lad, Ρουμανία

Είναι ένας παραδοσιακός χορός για άνδρες που διαδραματίζεται σε εορταστικές περιστάσεις. Κάθε κοινότητα έχει τις δικές της παραλλαγές. Υπάρχει ένας αρχηγός που συντονίζει τον χορό και ρόλος του είναι να εκπαιδεύει και να ενσωματώνει τα μέλη της ομάδας. Υπάρχει και ένας ακόμα αρχηγός που είναι ο καλύτερος χορευτής και καθοδηγεί τον χορό. Οι χορευτές δημιουργούν ομάδες αγοριών και ανδρών και σε αυτές μπορούν να συμπεριληφθούν όλοι, από 5 μέχρι και 70 ετών. Στο χορό συμμετέχουν και τα μέλη της κοινότητας, ακόμα και αυτοί που δεν χορεύουν σε άλλες περιστάσεις, στο πλαίσιο της κοινωνικής συνοχής (UNESCO, 2021g, πρόσβαση: 10/01/2021).

Εικόνες 17, 18. Ο χορός Lad. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO, 2021f, πρόσβαση: 10/01/2021).

3.4.3 Flamenco, Ισπανία

Το Flamenco σε συνδυασμό με το τραγούδι του (cante), είναι ένας παραδοσιακός χορός με παραλλαγές στην τεχνική του ανάλογα με το φύλο του χορευτή. Στην εκτέλεση του εκτός από τις χορευτικές κινήσεις χρησιμοποιούνται καστανιέτες και χτύπημα των χεριών και των ποδιών. Ο χορός διεξάγεται κατά τη διάρκεια θρησκευτικών φεστιβάλ, εκκλησιαστικών τελετών και σε ιδιωτικούς εορτασμούς. Είναι ένας χορός που εκφράζει πολλές κοινότητες και ομάδες, και κυρίως την εθνοτική κοινότητα των Gitano (Ρομά), και έχει διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στην ανάπτυξή της. Η μετάδοσή του γίνεται μέσω των οικογενειών, κοινωνικών ομάδων αλλά και χορευτικών συλλόγων που διαδραματίζουν βασικό ρόλο στη διατήρηση και τη διάδοσή του (UNESCO, 2021h, πρόσβαση: 10/01/2021).

Εικόνες 19, 20, 21. Στιγμιότυπα του μουσικο-χορευτικού δρώμενου flamenco. Από την επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO (UNESCO, 2021g, πρόσβαση: 26/01/2021).

Κεφάλαιο 4. Η Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας

4.1 Η σημασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε τοπικό και εθνικό επίπεδο για την Ελλάδα

Η Σύμβαση της Unesco του 2003 τονίζει τη σημασία που έχει η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, μεταξύ άλλων και για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Σε αυτό το επίπεδο η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα που μπορεί να οδηγήσει τις περιοχές σε ανάπτυξη διαφορετικών επιπέδων: πνευματική, κοινωνική, οικονομική αλλά και εκπαιδευτική. Υπό αυτό το πρίσμα, η άυλη πολιτιστική κληρονομιά μετατρέπεται σε μια παραγωγική δύναμη που ευνοεί την κοινωνία πολλαπλά, οδηγώντας στην ανάπτυξή της (Αλιβιζάτου κ.ά., 2015: 58).

Σημαντική είναι επίσης η συμβολή της στη συναισθηματική σύνδεση της κοινότητας. Προσπαθώντας να αναδείξουν την πολιτιστική τους κληρονομιά, τα άτομα συνεργάζονται και επικοινωνούν μεταξύ τους στο πλαίσιο της κοινότητας, αναπτύσσοντας δεσμούς και αποκτώντας με αυτόν τον τρόπο μια κοινή ταυτότητα. Ειδικά μέσω της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, τα μέλη μιας κοινότητας είναι σε θέση να κατανοήσουν τη σύνδεσή τους με το παρελθόν, ενώ παράλληλα αποτελεί και μέσο σύνδεσης μεταξύ τους στο παρόν. Κατανοώντας το παρελθόν τους συνειδητοποιούν και διαμορφώνουν ακόμα περισσότερο την ταυτότητά τους, προσεγγίζοντάς την κριτικά αλλά παράλληλα και με σεβασμό. Ο σεβασμός του πολιτισμού οδηγεί σταδιακά και στην αποδοχή και κατανόηση του πολιτισμού γενικότερα, ενισχύοντας τη διαπολιτισμικότητα (MacDonald & Alsford, 2010: 72-79). Επιπλέον, η διαχείριση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε επίπεδο κοινότητας, εκτός από την ενίσχυση της ταυτότητας των μελών της, την κάνει πιο συνεκτική και περισσότερο δημιουργική (Throsby, 2001: 125).

Σημαντική όμως είναι η συμβολή της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και στην οικονομική ανάπτυξη σε τοπικό αλλά και σε εθνικό επίπεδο. Η μοναδικότητα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε κάθε περιοχή την κάνει να αποκτά ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που τη διακρίνει από τις άλλες (Μπιτσάνη, 2004: 29, 67). Αυτό συμβάλλει, μεταξύ άλλων, στην ανάπτυξη του πολιτισμικού τουρισμού και συνεπώς στην οικονομική ενίσχυση της περιοχής μέσω της προσέλκυσης επισκεπτών (Κοκκώσης, Τσάρτας & Γκρίμπα, 2011: 26). Η παρουσία των επισκεπτών αυτών που θέλουν να αποκτήσουν την εμπειρία ενός

μοναδικού πολιτιστικού δρώμενου θα έχει σαν συνέπεια τη συγκέντρωση εσόδων, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, δομών φιλοξενίας και σχετικών υποδομών, αλλά και την οργάνωση της απαραίτητης σχετικής εκπαίδευσης για τους κατοίκους της περιοχής ώστε να προωθήσουν την ανάδειξη της πολιτιστικής τους κληρονομιάς (Αλεξανδρή, 2015: 34).

Τέλος, η ανάδειξη των διαφορετικών πολιτισμών των περιοχών συμβάλλει και στην κοινωνική ανάπτυξη. Μια κοινωνία που συνεργάζεται με επίκεντρο τον πολιτισμό διδάσκεται και αναπτύσσεται σύμφωνα με τις αξίες του και τα ιδεώδη του. Σε αυτό το πλαίσιο οι άνθρωποι είναι όλοι ίσοι μεταξύ τους και δεν υπάρχει καμία διάκριση ανάμεσά τους. Όλοι γίνονται αποδεκτοί σε αυτό το πλαίσιο και κανένας δεν αποκλείεται (Πούλιος, 2015: 16). Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι και το Flamenco, μέσω του οποίου οι Ρομά γίνονται αποδεκτοί ως κοινωνική ομάδα ενώ παράλληλα αποτελεί και ένα τουριστικό αξιοθέατο που συγκεντρώνει πολλούς επισκέπτες (UNESCO, 2021h, πρόσβαση: 10/01/2021).

4.2 Το Εθνικό Ευρετήριο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδος

Η δημιουργία ενός εθνικού ευρετηρίου είναι υποχρέωση όλων των κρατών-μελών που συμμετέχουν στη Σύμβαση της UNESCO για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά. Κάθε χώρα είναι υποχρεωμένη επίσης να ενημερώνει τακτικά το ευρετήριο και να υποβάλλει σχετικές εκθέσεις για το περιεχόμενο και τις διαδικασίες του. Στο ευρετήριο μπορούν να καταθέσουν εισηγήσεις για την προστασία των στοιχείων τους διάφοροι φορείς. Πριν γίνει η εγγραφή κάποιου στοιχείου στο ευρετήριο, προηγείται η αναγραφή του στοιχείου αυτού καθώς και των σχετικών πληροφοριών σε ένα ειδικό δελτίο. Η αναγραφή αυτή γίνεται από τους φορείς με τη βοήθεια της Εθνικής Επιστημονικής Επιτροπής. Οι πληροφορίες που αναγράφονται στο δελτίο αποτελούν στην ουσία την έκφραση των φορέων και των κοινοτήτων για τον τρόπο που αντιλαμβάνονται και βιώνουν το στοιχείο που προτείνουν. Το δελτίο περιλαμβάνει διάφορα πεδία προκειμένου να αποτυπωθούν όλες οι διαστάσεις του (Κόρκα, 2018: 8-9).

Το Εθνικό Ευρετήριο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδος έχει και άλλη μια σημαντική διάσταση, και αυτή είναι η ενημέρωση του κοινού. Με μία επίσκεψη στη σελίδα του, ο χρήστης μπορεί να ενημερωθεί για τα στοιχεία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και παράλληλα να δει ταινίες, φωτογραφίες αλλά και να ανατρέξει στη σχετική βιβλιογραφία. Επιπλέον, ο χρήστης μπορεί να δει ποιος φορέας έχει εγγράψει το στοιχείο και να επικοινωνήσει μαζί του αν τον ενδιαφέρει.

4.3 Η αναγκαιότητα της προστασίας και προβολής της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε τοπικό και εθνικό επίπεδο

Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά έχει ένα διαφορετικό χαρακτηριστικό από την υλική. Η έλλειψη υλικής υπόστασης και η μετάδοσή της από γενιά σε γενιά αποκλειστικά προφορικά, μπορεί να οδηγήσουν στην εξαφάνισή της. Η προστασία της έγκειται κυρίως στις κοινότητες που προσπαθούν να διατηρήσουν ζωντανά τα χαρακτηριστικά των παραδόσεών τους και να τα μεταφέρουν στους νεότερους (Cuche, 2001: 148-149). Αυτό δεν είναι πάντα εύκολο στο πλαίσιο της κοινότητας, όση προσπάθεια και αν καταβάλλεται. Σε κάποιες περιπτώσεις απαιτείται και περαιτέρω υποστήριξη, προκειμένου ένα στοιχείο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς να μην οδηγηθεί στην εξαφάνιση.

Κάθε περιοχή έχει τη δική της πολιτιστική παράδοση που είναι μοναδική. Αυτό σημαίνει ότι κάθε αίτηση εγγραφής πρέπει να είναι εξατομικευμένη. Η εγγραφή στο ευρετήριο αποτελεί υποστήριξη (λόγω των οφελών που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα), αλλά απαιτείται επιπλέον και κάποια σχετική κρατική πολιτική. Η πιο σημαντική συμβολή όμως είναι αυτή των τοπικών φορέων. Αυτοί είναι που μπορεί να παρέχουν τη μεγαλύτερη συμβολή στην προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς είναι αυτοί που τη γνωρίζουν καλύτερα. Αυτοί είναι επίσης που λόγω των εμπειριών που έχουν μπορούν να κάνουν τις κατάλληλες προτάσεις που θα είναι τόσο ρεαλιστικές όσο και εφαρμόσιμες (Ανδρεάτου, 2007: 71). Σημασία όμως έχει η συμμετοχή της τοπικής κοινότητας και όλων των τομέων της, δηλαδή των κατοίκων αλλά και των παραγωγικών της δυνάμεων (Μπιτσάνη, 2002: 192-193).

4.4 Αντιπροσωπευτικά παραδείγματα στοιχείων του Εθνικού Ευρετηρίου της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σχετικά με τη μελέτη περίπτωσης

Η ελληνική επαρχία έχει να επιδείξει άφθονα παραδείγματα στοιχείων άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, και σε πολλές περιπτώσεις τα στοιχεία αυτά σχετίζονται και εκφράζονται μέσα από το χορό και το τραγούδι. Χαρακτηριστικά τέτοια παραδείγματα αποτελούν τα παρακάτω (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2020, πρόσβαση: 10/10/2020):

Στα πανηγύρια των χωριών Βαπτιστής και Χουλιαράδες (χωριά του Νομού Ιωαννίνων στα Βόρεια Τζουμέρκα –29 Αυγούστου και 8 Σεπτεμβρίου αντίστοιχα) λαμβάνει χώρα ένα

δρώμενο που περιλαμβάνει μουσική και χορό. Ο χορός είναι δημόσιος και ονομάζεται «Κύκλες» ή «Καγκελάρι», καθώς γίνεται σε κύκλους και με «καγκελωτό» πιάσιμο των χορευτών. Ξεκινά με χαρμόσυνο χτύπημα της καμπάνας και λαμβάνει χώρα στα χοροστάσια των δύο πλατειών. Πρωτοχορευτής είναι ο παπάς του χωριού, ακολουθούν οι γεροντότεροι και στη συνέχεια οι άντρες και έπειτα οι γυναίκες. Οι γυναίκες «αντιφωνούν» (= επαναλαμβάνουν) τους στίχους μετά από τους άντρες. Το βήμα που ακολουθούν οι χορευτές έχει τη μορφή «στα δύο, μία μέσα μία έξω». Θεωρείται ότι έχει τις ρίζες του στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και ότι χρησίμευε στη μετάδοση μηνυμάτων ανάμεσα στους υπόδουλους κρυφά από τους Τούρκους. Το στοιχείο εγγράφηκε στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 2020.

Εικόνα 22. Κύκλες ή Καγκελάρι Τζουμέρκων (Πηγή: sklouro.gr, πρόσβαση: 21/02/2021).

Ο «**Τρανός χορός**» (εγγραφή στο Εθνικό Ευρετήριο 2018) επιτελείται στη Βλάστη Κοζάνης κατά το πανηγύρι του Αγίου Παντελεήμονα (27 Ιουλίου) και ακολούθως κατά το διήμερο του Δεκαπενταύγουστου. Περιλαμβάνει και αυτός χορό και τραγούδι, χωρίς τη συνοδεία μουσικών οργάνων. Το βήμα που ακολουθείται είναι ο ευρύτατα διαδεδομένος (σε πανελλαδικό επίπεδο) χορευτικός βηματισμός «στα τρία». Στον χορό υπάρχει ιεράρχηση με βάση το φύλο και την ηλικία των χορευτών: αυστηρά πρώτα οι άντρες και μετά οι γυναίκες, και αυστηρά πρώτα οι γεροντότεροι και έπειτα οι νεότεροι. Τα τελευταία χρόνια λαμβάνουν μέρος και χορευτές/τριες με παραδοσιακή ενδυμασία, οι οποίοι μπαίνουν μπροστά και από τους γηραιότερους (ή τις γηραιότερες). Σε αυτόν τον χορό συμμετέχει όλη η κοινότητα και το όνομα του δείχνει την ιδιαίτερη σημασία που έχει γι' αυτή.

Εικόνα 23. Τρανός χορός (Πηγή: e-ptolemeos.gr, πρόσβαση: 21/02/2021).

Γυναίκες και άνδρες χωρίς παραδοσιακή ιεράρχηση συμμετέχουν και στον βαρύ και μεγαλόπρεπο (στην αυθεντική μορφή του) «**Τσακώνικο χορό**» (εγγραφή στο Εθνικό Ευρετήριο 2015). Τα μέλη που συμμετέχουν στον χορό πιάνονται αγκαζέ και τα βήματα είναι όλα προς τα εμπρός. Ο χορός καθοδηγείται από τον πρώτο που οδηγεί τους υπόλοιπους σε σχηματισμούς που θυμίζουν σπείρα ή κινήσεις φιδιών. Συνήθως το τραγούδι αποδίδεται από ένα μόνο άτομο, ενώ οι υπόλοιποι χορευτές επαναλαμβάνουν τραγουδιστά κάθε στροφή, και μπορεί να συνοδεύεται και από μουσικά όργανα όπως βιολί, κλαρίνο και λαούτο (ή σαντούρι). Χορεύεται σε διάφορες εκδηλώσεις, συνήθως «κλείνει» τα γλέντια των Τσακώνων και παραδοσιακά θεωρείται ότι είχε μυσταγωγικό χαρακτήρα.

Εικόνα 24. Τσακώνικος χορός (Πηγή: grtraveller.gr, πρόσβαση: 21/02/2021).

Το παραδοσιακό **Πανηγύρι του Συρράκου** είναι ένα δρώμενο που περιλαμβάνει μουσική και χορό. Ο χορός αυτός παραδοσιακά λάμβανε χώρα στο χοροστάσι της κεντρικής πλατείας του χωριού σε όλες τις τοπικές θρησκευτικές γιορτές του καλοκαιριού, αλλά σήμερα χορεύεται σε κάθε ευκαιρία συνεύρεσης Συρρακιωτών καθώς και σε παραστάσεις. Ο χορός είναι δημόσιος και γίνεται σε κύκλους (από δύο έως τέσσερις). Στον εξωτερικό κύκλο

χορεύουν οι άνδρες ενώ στους εσωτερικούς οι γυναίκες. Η πρώτη θέση στο χορό εναλλάσσεται με αυστηρή σειρά (τη σειρά που μπήκε ο καθένας στον χορό) και αυτός που βρίσκεται σε αυτή επιλέγει και το τραγούδι. Το πιάσιμο των χεριών είναι από τις παλάμες, με τα χέρια γυρισμένα προς τα μέσα, ενώ οι βηματισμοί είναι οι συνήθεις των ελληνικών χορών, κυρίως συρτό στα δύο ή στα τρία. Το στοιχείο εγγράφηκε στο Εθνικό Ευρετήριο το 2016.

Εικόνα 25. Χορός σε συρρακιώτικο πανηγύρι (Πηγή: vlahoi.net, πρόσβαση: 21/02/2021).

Το **Καρπάθικο γλέντι** (εγγραφή στο Εθνικό Ευρετήριο 2019) και το **Ολυμπίτικο γλέντι** (εγγραφή στο Εθνικό Ευρετήριο 2020) αποτελούν τελετουργικά γλέντια αφενός των κοινοτήτων της Καρπάθου εν γένει και αφετέρου των κοινοτήτων Ολύμπου και Διαφανίου στη Βόρεια Κάρπαθο. Τα γλέντια αυτά λαμβάνουν χώρα από ντόπιους και απόδημους σε κάθε ευκαιρία γλεντιού και πρακτικά οπουδήποτε μπορεί να συγκεντρωθούν Καρπάθιοι (ακόμα και στο εξωτερικό), π.χ. σε σπίτια, καφενεία, δρόμους, πλατείες, ακόμα και στις αυλές των εκκλησιών ή και μέσα σε καΐκια! Πρόκειται για ποιητικό λόγο, συχνά αυτοσχέδιο και σε διαλογική μορφή και σωσμένο μέσω της προφορικής παράδοσης, ο οποίος μπορεί να είναι «της τάβλας» ή να συνοδεύεται από τα τοπικά όργανα, δηλαδή λύρα και λαούτο.

Οι **«Γενίτσαροι και Μπούλες»** της Νάουσας (εγγραφή στο Εθνικό Ευρετήριο 2020) αποτελούν χορευτικό δρώμενο της Αποκριάς, με αναπόσπαστο στοιχείο τη μεταμφίεση και την προσωπιδοφορία. Χορεύεται σε πατινάδες (εν πομπή) και σε στάσεις με κυκλικούς χορούς στους δρόμους της πόλης, με τη συνοδεία ζουρνά και νταουλιού. Αποτελούν κωμική αναπαράσταση γάμου, με τους ρόλους του ζευγαριού πάντως να επιτελούνται αποκλειστικά από άνδρες. Παρόμοια έθιμα αποτελούν τα **«Αργκουτσιάρια»** (εγγραφή στο Εθνικό Ευρετήριο επίσης το 2020), δηλαδή τα Καρναβάλια στην Κλεισούρα Καστοριάς, κατά τα οποία μεταμφιεσμένοι άνδρες περιφέρονται στους δρόμους του χωριού για να

συγκεντρωθούν στο μέσο του χωριού όπου ακολουθεί χορός και επισκέψεις σε καφενεία και σπίτια, καθώς και οι «**Μωμόγεροι**» στα χωριά της Κοζάνης, που εκτελούν τα παραπάνω αλλά και αυτοσχέδια θεατρικά, ντυμένοι με περικεφαλαίες και φουστανέλες και κρατώντας ξύλα και κουδούνια (εγγραφή στο Εθνικό Ευρετήριο 2013).

Εικόνα 26. Γενίτσαροι και Μπούλες (Πηγή: thestival.gr, πρόσβαση: 21/02/2021).

Το **Πανηγύρι της Αγίας Αγάθης στο Αιτωλικό** (εγγραφή στο Εθνικό Ευρετήριο 2020) κρατάει πέντε ημέρες (20-25 Αυγούστου) και εμπνέεται από τα γεγονότα της επανάστασης του 1821 και την απελευθέρωση του Αιτωλικού από τους Τούρκους. Επιτελείται από οργανωμένες παρέες αρματωμένων και καβαλαραίων (με επικεφαλής κάθε παρέας τον «καπετάνιο») και περιλαμβάνει τραγούδια της τάβλας αλλά και οργανοπαίχτες (με νταούλια και πίπιζες), χορό, περιφορά στους δρόμους και επισκέψεις σε σπίτια, κεράσματα, πομπή με σημαιοφόρους, διαμονή σε σκηνές, τελικό γλέντι κ.ά. Παρόμοια ιεροτελεστία αποτελεί και το **Πανηγύρι του Αη Συμιού στο Μεσολόγγι** (εγγραφή στο Εθνικό Ευρετήριο 2018), που πραγματοποιείται στις γιορτές της Υπαπαντής και του Αγίου Συμεών και τις μέρες γύρω από την Πεντηκοστή. Και τα δύο αυτά δρώμενα σχετίζονται άμεσα και λειτουργούν ως αφιερώματα στον αγώνα για την απελευθέρωση και τους πεσόντες σε αυτόν.

Ο «**Στειακός (Πηδηχτός) χορός**» αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του γλεντιού στη Σητεία, αλλά στην ουσία πρόκειται για χορογράφιση του χαρακτηριστικού τοπικού μουσικού σκοπού, η οποία ολοκληρώνεται σε 21 βασικά βήματα με άφθονες παραλλαγές και αυτοσχεδιασμούς. Η μεγάλη διαφοροποίησή του σε σχέση με τους προαναφερόμενους χορούς και δρώμενα της ορεινής ηπειρωτικής Ελλάδας (και κυρίως της Ηπείρου), τόσο σε επίπεδο βηματισμού όσο και σε επίπεδο γενικότερης φιλοσοφίας και έκφρασης, αναδεικνύει την έντονη διαφορετικότητα ανάμεσα στις γενικότερες κουλτούρες των δύο αυτών ακριτικών περιοχών.

Τέλος, ένα καθαρά φωνητικό πολιτισμικό στοιχείο που θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί είναι το **Ηπειρώτικο πολυφωνικό τραγούδι**, καθώς αποτελεί αρχέγονη και τυπική έκφραση της ηπειρώτικης κουλτούρας, με κύρια χαρακτηριστικά την αμεσότητα της έκφρασης και τον απέριττο χαρακτήρα. Το πολυφωνικό τραγούδι έλκει την καταγωγή του από την αρχαιότητα και εξελίχθηκε παράλληλα με τη βυζαντινή μουσική. Βασίζεται στην πολυφωνία της ομάδας, στην αυθεντική μορφή του δεν συνοδεύεται από μουσικά όργανα, ενώ συχνά αξιοποιεί τη μέθοδο της αντιφωνίας (= επανάληψη στίχων ή στροφών από διαφορετική φωνή ή φωνές). Το στοιχείο εγγράφηκε στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 2016 (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2020, πρόσβαση: 10/10/2020).

Άξια λόγου θα ήταν γενικότερα μια σύγκριση των παραπάνω στοιχείων (πανηγύρια/γλέντια από τελείως διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας), η οποία ήδη από την πρώτη επαφή αναδεικνύει την ομοιότητα της πολιτιστικής κουλτούρας στις γειτονικές περιοχές αλλά και την έντονη διαφορετικότητα στις μακρινές μεταξύ τους και κάποιες αντιδιαμετρικά αντίθετες (από γεωγραφικής άποψης) περιοχές. Η διαφορετικότητα είναι εμφανής στο είδος και την απόδοση της μουσικής, στον τρόπο αξιοποίησης της φωνής, στο βηματισμό, στην ένταση, στην εκφορά του λόγου κ.ο.κ. και αναδεικνύει τη διαφορετικότητα στη νοοτροπία, την ψυχολογία και τις βιοτικές συνθήκες των ανθρώπων στις περιοχές αυτές (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2020, πρόσβαση: 10/10/2020).

Κεφάλαιο 5. Μεθοδολογία

5.1 Στόχος της έρευνας

Η παρούσα έρευνα εστιάζει στην εξέταση της σημασίας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει, μέσω της περίπτωσης του Καγκελάρη, την αναγκαιότητα προστασίας και προβολής της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε τοπικό και εθνικό επίπεδο.

Οι στόχοι της παρούσας έρευνας είναι:

1. Η ανάδειξη της σημασίας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
2. Η ανάδειξη της σύνδεσης του Καγκελάρη, μιας πολιτισμικής παράδοσης που υφίσταται μέχρι σήμερα, με την ιστορία, την κοινωνία, την παράδοση και τον πολιτισμό της υπό εξέτασης περιοχής αλλά και ευρύτερα.
3. Η ανάδειξη του Καγκελάρη ως στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας που χρήζει προστασίας και προβολής προκειμένου να μεταδοθεί και στις νέες γενιές.
4. Η αποτύπωση και η καταγραφή πληροφοριών, δεδομένων και στοιχείων που θα αναδείξουν την ανάγκη εγγραφής του Καγκελάρη στο Εθνικό Ευρετήριο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας.
5. Η αποτύπωση και η καταγραφή πληροφοριών, δεδομένων και στοιχείων που θα αναδείξουν την ανάγκη εγγραφής του Καγκελάρη στον κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO.

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που καλείται να απαντήσει η παρούσα έρευνα είναι:

- ✓ Αν γίνεται κατανοητή η σημασία του Καγκελάρη ως στοιχείου της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.
- ✓ Αν έχουν γίνει όλες οι απαραίτητες κινήσεις και προσπάθειες για την προστασία και την προβολή του στοιχείου.

Ο σκοπός και οι στόχοι της παρούσας εργασίας ουσιαστικά υπέδειξαν και το είδος της έρευνας που πραγματοποιήθηκε: πρόκειται για αναζήτηση ποιοτικών στοιχείων και ως εκ τούτου η έρευνα σχεδιάστηκε ως ποιοτική έρευνα διερευνητικής φύσεως. Το δε αντικείμενό της, δηλαδή το συγκεκριμένο πολιτιστικό στοιχείο «Καγκελάρης», υπαγόρευσε το σχεδιασμό και την αντιμετώπιση της έρευνας ως «μελέτη περίπτωσης».

Σύμφωνα με τον Sturman (1997: 61), μια μελέτη περίπτωσης είναι ένας γενικός όρος για τη διερεύνηση ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ενός φαινομένου. Επομένως, μια μελέτη

περίπτωσης είναι μια ολοκληρωμένη περιγραφή μιας μεμονωμένης περίπτωσης και της ανάλυσής της, δηλαδή ο χαρακτηρισμός της υπόθεσης και των γεγονότων, καθώς και περιγραφή της διαδικασίας ανακάλυψης αυτών των χαρακτηριστικών που συνιστούν το αντικείμενο της έρευνας.

Ο Simons (2009: 21) ορίζει τη μελέτη περίπτωσης ως μια πολύπλευρη, διεξοδική διερεύνηση της πολυπλοκότητας και της μοναδικότητας ενός συγκεκριμένου έργου, πολιτικής, θεσμού, προγράμματος ή συστήματος της πραγματικής ζωής. Τόνισε επίσης ότι μια μελέτη περίπτωσης δεν πρέπει να θεωρείται ως μέθοδος από μόνη της. Με αυτή την άποψη συμφωνεί και ο Stake (2003: 443), ο οποίος υποστηρίζει ότι δεν είναι μια μεθοδολογική επιλογή, αλλά μάλλον μια επιλογή του τι πρέπει να μελετηθεί, με οποιοσδήποτε μεθόδους επιλέγονται κάθε φορά. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί ένα φαινόμενο να διερευνηθεί αναλυτικά, ολιστικά, ερμηνευτικά και πολιτισμικά.

5.2 Συγκρότηση δείγματος και συλλογή δεδομένων

Οι συμμετέχοντες στη μελέτη περίπτωσης προέρχονται όλοι από την κοινότητα Παπαδατών Πρεβέζης. Διεξήχθησαν συνολικά 16 συνεντεύξεις αλλά οι συμμετέχοντες ήταν 17, καθώς σε μία από αυτές συμμετείχε ένα ζευγάρι κατοίκων του χωριού. Όλοι οι συμμετέχοντες είναι κάτοικοι του χωριού Παπαδάτες ή καταγόμενοι από αυτό. Σε αυτούς περιλαμβάνονται ένας πρωτοχορευτής, ένας φιλόλογος, ένας τέως και ένας νυν πρόεδρος της κοινότητας Παπαδατών, ένας πρώην Αντινομάρχης Νομού Πρέβεζας, δάσκαλοι και μέλη που κατέχουν ή κατείχαν διαφορετικές θέσεις του Μορφωτικού και Πολιτιστικού Συλλόγου Παπαδατών «Ο Άγιος Κοσμάς». Ένας από τους εκπαιδευτικούς (ο κ. Σωκράτης Σ. Βασιλείου) είναι επιπλέον γνωστός μελετητής της ελληνικής παράδοσης, και επιπλέον εκδότης και συγγραφέας αρκετών βιβλίων, μεταξύ αυτών και των «Καγκελάρης Παπαδατών “Λάκκας Σούλι”». Ο κορυφαίος Παραδοσιακός Ηπειρωτικός Πασχαλινός Χορός» (Βασιλείου, 2003) και «Ηπειρος: Λάκκα Σούλι, Παπαδάτες» (2008).

Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω της διεξαγωγής συνεντεύξεων, οι οποίες διεξήχθησαν το χρονικό διάστημα 11/01/2021-03/02/2021. Λόγω της πανδημίας COVID-19 και της σχετικής απαγόρευσης κυκλοφορίας που είχε επιβληθεί κατά το διάστημα αυτό, ελάχιστες συνεντεύξεις (3) πραγματοποιήθηκαν δια ζώσης (πάντα με τα απαραίτητα μέτρα προστασίας, δεδομένης μάλιστα και της προχωρημένης ηλικίας κάποιων από τους ερωτώμενους, η οποία τους εντάσσει αυτομάτως στην κατηγορία των ευπαθών ατόμων), κάποιες συνεντεύξεις (5) πραγματοποιήθηκαν μέσω τηλεφώνου και κάποιες (8) μέσω συμπλήρωσης του σχετικού ερωτηματολογίου από τον ερωτώμενο και αποστολής με

ηλεκτρονικό τρόπο (οι εν λόγω απαντήσεις ήταν αρκετά πλήρεις και ξεκάθαρες, οπότε δεν κρίθηκε σκόπιμη περαιτέρω επικοινωνία για διευκρινίσεις).

5.3 Ερευνητικό Εργαλείο

Για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων υπάρχουν διαφορετικά εργαλεία. Ένα από αυτά είναι το δομημένο ερωτηματολόγιο το οποίο περιλαμβάνει καθορισμένες ερωτήσεις κλειστού τύπου, όπου ο συμμετέχοντας καλείται να απαντήσει μέσω προκαθορισμένων απαντήσεων. Το εργαλείο αυτό είναι ιδιαίτερα χρήσιμο σε έρευνες ποσοτικής φύσεως, καθώς μπορεί να παράξει αριθμητικά δεδομένα και συνεπώς να απεικονίσει παραστατικά τάσεις και ποσοστά. Για μία έρευνα όμως όπως η παρούσα, όπου επιθυμητά δεδομένα είναι οι προσωπικές εμπειρίες των συμμετεχόντων, το εργαλείο αυτό δεν κρίθηκε ως το καταλληλότερο, δεδομένου ότι δεν θα μπορούσαν να παρέχουν εκτενείς απαντήσεις που ήταν και το ζητούμενο.

Η συγκέντρωση των δεδομένων της έρευνας έγινε με τη χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων. Στην πιο βασική της μορφή, μια σε βάθος συνέντευξη είναι μια ενημερωτική συνομιλία. Συγκεκριμένα, είναι μια συνομιλία μεταξύ ενός ερευνητή και ενός ατόμου που είναι σε θέση να παρέχει πληροφορίες σχετικά με το γεγονός ή το φαινόμενο που μελετάται. Οι ερευνητές χρησιμοποιούν συνεντεύξεις για να συλλέξουν συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με προσωπικές εμπειρίες, γεγονότα, συναισθήματα, νοήματα και προοπτικές, προκειμένου να διατυπώσουν απαντήσεις στις ερωτήσεις τους. Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις παρέχουν στον ερευνητή ένα περίγραμμα ερωτήσεων προς διαχείριση αλλά και την ελευθερία να παρεκκλίνει από το αρχικό σενάριο, καθώς κάθε συνέντευξη αποκαλύπτει νέες σχετικές πληροφορίες (Rubin & Rubin, 2012: 33).

Η συνέντευξη είναι μια σημαντική ποιοτική μέθοδος που συνήθως ακολουθεί μια ερμηνευτική κονστρουκτιβιστική (εποικοδομητική) προσέγγιση. Όπως υποδηλώνει το όνομά της, αυτή η προσέγγιση αντιλαμβάνεται τα γεγονότα και τα φαινόμενα ως κοινωνικές κατασκευές (επινοήσεις), στις οποίες αποδίδεται νόημα με βάση την ατομική ερμηνεία. Δηλαδή η αντίληψη του κάθε ατόμου για μια κατάσταση διαμορφώνεται με βάση τη δική του μοναδική γνώση, τις δικές του εμπειρίες και προοπτικές. Οι συνεντεύξεις είναι επομένως πιο κατάλληλες για έρευνα που στοχεύει στην κατανόηση των διαστάσεων που αφορούν τις συμπεριφορές, τα κίνητρα και τις αντιλήψεις και επιτρέπουν στους ερευνητές να αναζητήσουν ομοιότητες και διαφορές στην κατανόηση μιας κατάστασης και του υποκείμενου πλαισίου που διαμορφώνει αυτές τις απόψεις (Rubin & Rubin, 2012: 33).

5.4 Μέθοδος Ανάλυσης

Η ανάλυση των συνεντεύξεων έγινε με τη χρήση της θεματικής ανάλυσης. Ειδικότερα, μετά τη μεταγραφή των συνεντεύξεων, έγινε κωδικοποίηση των δεδομένων βάσει των αξόνων με τους οποίους παρουσιάζονται στο επόμενο κεφάλαιο σε μία προσπάθεια απάντησης των βασικών ερευνητικών ερωτημάτων.

Κρίθηκε σκόπιμο να αποφευχθεί η αναφορά στην ταυτότητα των ερωτώμενων. Οι δοθείσες απαντήσεις αντιστοιχίζονται στους ερωτώμενους με τη χρήση μόνο των αρχικών των ονομάτων τους. Στο τέλος της παρούσας εργασίας υπάρχει παράρτημα με τα κείμενα των συνεντεύξεων, όπου εκτός από τα αρχικά των ονομάτων αναγράφεται και η ιδιότητα καθενός σε ό,τι αφορά τη σχέση του με τον Καγκελάρη (Παράρτημα II).

Κεφάλαιο 6. Αποτελέσματα έρευνας

6.1 Ο χορός Καγκελάρης: σκοπός και προβληματισμοί

Ο παραδοσιακός χορός Καγκελάρης έχει μια πολύ ισχυρή παράδοση αλλά και διάδοση. Αποτελεί έναν χορό, αλλά και ένα δρώμενο στενά συνδεδεμένο με την τοπική κοινότητα. Η κοινότητα αποτέλεσε και τη βάση για την εξέτασή του, δεδομένου ότι δύο βασικά κριτήρια τα οποία τον χαρακτηρίζουν είναι ότι αφενός εντάσσεται στις προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις και αφετέρου στις κοινωνικές πρακτικές - τελετουργίες - εορταστικές εκδηλώσεις. Τα στοιχεία αυτά αναπτύχθηκαν μέσα στο πλαίσιο της κοινότητας, και ως εκ τούτου η κοινότητα αποτελεί την ιδανική πηγή για άντληση πληροφοριών που θα τεκμηριώσουν τη σημασία του χορού και την αναγκαιότητα ένταξής του στον Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Στο πλαίσιο αυτό, τα συγκεκριμένα δεδομένα είναι αναγκαία για τη διατύπωση προτάσεων και για τη διαφύλαξη και προβολή του τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο. Στους άξονες αυτούς θα κινηθεί και η εξέταση του στοιχείου από τη γένεσή του έως σήμερα, καθώς επίσης θα καταγραφούν οι δράσεις που το πλαισιώνουν.

6.2 Το στοιχείο «Ο χορός Καγκελάρης» στις Παπαδάτες Πρέβεζας, μέσα από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα

Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν τα δεδομένα που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις, κωδικοποιημένα ανά ερευνητικό ερώτημα και με ομαδοποίησή τους με βάση τις κοινές ή συγγενικές εμπειρίες, απόψεις, γνώμες κλπ.

Έγινε προσπάθεια ώστε η επιλογή των ερωτώμενων να στοχεύσει σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο πλουραλισμό απαντήσεων. Έτσι στην έρευνα συμπεριλήφθηκαν άνθρωποι με διάφορες μορφές σχέσης με το αντικείμενο της έρευνας (τον χορό Καγκελάρη):

- Όλοι αποτελούν μέλη της Κοινότητας (μόνιμοι κάτοικοι του χωριού με ντόπια καταγωγή, μόνιμοι κάτοικοι με καταγωγή από άλλο μέρος, αλλά και κάτοικοι άλλων πόλεων καταγόμενοι από αυτό που όμως διατηρούν επαφή με τη γενέτειρα).

- Πέραν της σύνδεσής τους με τον τόπο, πολλοί ερωτώμενοι κατέχουν ένα θεσμικό ή πρακτικό ρόλο συνδεδεμένο με τα κοινά και τα πολιτιστικά θέματα της κοινότητας και συνεπώς και με την επιτέλεση του χορού, όπως νυν και πρώην μέλη του Μορφωτικού και

Πολιτιστικού Συλλόγου, νυν και πρώην μέλη της τοπικής και ευρύτερης Αυτοδιοίκησης, άτομα που ασχολούνται πρακτικά με τη διοργάνωση του πολιτιστικού γεγονότος. Επιπλέον επιλέχθηκαν και κάποιοι άνθρωποι που απλώς συμμετέχουν στον Καγκελάρη συστηματικά, χορεύοντας ή/και παρακολουθώντας ανελλιπώς εδώ και δεκαετίες. Κάποιοι από αυτούς έχουν στο παρελθόν επιδείξει ιδιαίτερη ευαισθητοποίηση απέναντι στο θέμα του πολιτισμού γενικότερα (ορισμένοι λόγω και της επαγγελματικής τους ιδιότητας, π.χ. ένας φιλόλογος και κάποιοι δάσκαλοι με εκτεταμένη ενασχόληση με πολιτιστικά θέματα), ενώ άλλοι όχι. Στο τέλος της παρούσας εργασίας υπάρχει παράρτημα με τα κείμενα των συνεντεύξεων, όπου εκτός από τα αρχικά των ονομάτων αναγράφεται και η ιδιότητα καθενός σε ό,τι αφορά τη σχέση του με τον Καγκελάρη (Παράρτημα II).

- Από άποψη ηλικίας, οι ερωτώμενοι καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ηλικιών, περίπου από 35 έως 88 ετών. Η ευρύτητα αυτή κρίθηκε χρήσιμη, προκειμένου να ακουστούν απόψεις από όλες τις γενεές της κοινότητας.

Εικόνα 27. Απόψεις των Παπαδατών Πρέβεζας (Πηγή: Βασιλείου, 2003).

6.2.1 Γένεση του Καγκελάρη

Τα δεδομένα σχετικά με τη γένεση του χορού βασίστηκαν στην εισαγωγική ερώτηση του σχεδίου της συνέντευξης: «*Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;*» (Το σχέδιο της ημι-δομημένης συνέντευξης παρατίθεται στο Παράρτημα I στο τέλος της παρούσας εργασίας.)

Εικόνα 28. Παλαιότερη φωτογραφία από τον Καγκελάρη (Πηγή: Βασιλείου, 2003).

Με βάση τις απαντήσεις, προέκυψαν τα εξής:

Τεκμηριωμένη ιστορική γνώση για το πώς προέκυψε ο χορός δεν υπάρχει. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων διαχωρίζονται. Υπάρχουν αυτοί που δεν γνωρίζουν τίποτα και απλώς μεταδόθηκε σε αυτούς ο χορός από τις παλαιότερες γενιές:

- (Β.Μ.) *«Δεν γνωρίζουμε πώς γεννήθηκε, όσο γνώριζαν και θυμούνταν οι παλιοί ανέκαθεν έτσι χορευόταν.»*

Οι περισσότεροι τοποθετούν τη γένεση του χορού στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Για τις αιτίες που γέννησαν την ιδέα του χορού οι απόψεις και πάλι διαφέρουν. Ορισμένοι από τους κατοίκους υποστηρίζουν ότι έχουν οδηγηθεί στο συμπέρασμα περί τουρκοκρατίας λόγω του περιεχομένου των τραγουδιών και ένας από αυτούς τον συνδέει και με την επαναστατική δράση των Σουλιωτών:

- (Θ.Σ.) *«Δεν έχω υπόψη μου ιστορικά στοιχεία που να τεκμηριώνουν την προέλευσή του. Με βάση όμως το περιεχόμενο των τραγουδιών (ιστορικού, θρησκευτικού, κοινωνικού περιεχομένου) πρέπει να γυρίσουμε στα χρόνια της τουρκοκρατίας.»*
- (Γ.Α.Μ.–1) *«Αυτό δεν μπορούμε να το ξέρουμε. Ακούγεται ότι ξεκίνησε κατά την εποχή των αγώνων των Σουλιωτών κατά της τουρκοκρατίας. Αυτό μπορούμε να συμπεράνουμε από την*

ύπαρξη τραγουδιών πολέμου που αναφέρουν ήρωες του Σουλίου. Υπάρχουν βέβαια και τραγούδια για τη χαρά, το έρωτα, την εποχή («Τώρα είναι Μάης κι άνοιξη»).»

Για κάποιους ο χορός αποτέλεσε έναν τρόπο για να μείνουν οι κάτοικοι ενωμένοι αλλά κυρίως για να μπορούν να επικοινωνούν συνθηματικά και να μεταφέρουν μεταξύ τους αυτά που δεν ήθελαν να γνωρίζουν οι Τούρκοι και σχετίζονταν κυρίως με την επανάσταση. Αυτό το αποδίδουν στο πιάσιμο των χεριών και στη στενή επαφή των ανθρώπων κατά τη διάρκεια του χορού που τους επέτρεπε να ανταλλάξουν μηνύματα:

- (Σ.Μ.) «Πιθανολογώ ότι η ιδέα του χορού αυτού με το σφιχταγκάλιασμα των χεριών δημιουργήθηκε στα χρόνια της τουρκοκρατίας για να γίνεται η ενημέρωση για τα επαναστατικά σχέδια από άτομο σε άτομο κατά τη διάρκεια του χορού (κάτω από τη μύτη των Τούρκων και χωρίς αυτοί να το υποψιάζονται) και για να διατηρείται η συνοχή των Ελλήνων.»

- (Φ.Α.) «Η ιδέα γεννήθηκε λόγω του πολέμου, για να δώσουν απαντήσεις και να επικοινωνήσουν οι χωριανοί συνθηματικά μέσα από τα τραγούδια.»

- (Γ.Α.Μ.-2) «Η ιδέα του χορού δημιουργήθηκε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ως ένας εύσημος τρόπος για να μεταφέρονται μηνύματα από τους υπόδουλους Έλληνες χωρίς να γίνονται αντιληπτά τα μηνύματα αυτά από τους Τούρκους.»

- (Γ.Α.Μ.-1) «Φαίνεται ότι κατά το τελευταίο τραγούδι, καθώς οι χορευτές πιανόντουσαν σφιχτά μπράτσο με μπράτσο κάνοντας το δέσιμο ή «κάγκελο», περνούσαν μηνύματα ο ένας στον άλλον έτσι ώστε να μην καταλάβουν τίποτα οι Τούρκοι που παρακολουθούσαν. Φαίνεται δηλαδή ότι ο χορός είχε μια τελείως διαφορετική ιδιαιτερότητα κατά τον καιρό του πολέμου.»

- (Ν.Β.) «Απ' ό,τι λέγεται στο χωριό, τον πρωτοχόρεψαν οι χωριανοί κατά την τουρκοκρατία για να μπορούν να συνεννοούνται κρυφά από τους Τούρκους και να οργανώνουν πράξεις αντίστασης κατά των Τούρκων αφεντάδων.»

- (Γ.Γ.) «Γεννήθηκε κατά την Τουρκοκρατία. Το σφιχτό πιάσιμο (αγκάλιασμα, σαν να δημιουργούσαν ένα κάγκελο, εξ ου και το όνομα του χορού) επινοήθηκε για να μπορούν οι άνθρωποι να είναι πιο κοντά, ώστε να λένε μυστικά που δεν έπρεπε να ακούσουν οι Τούρκοι και πιθανώς να οργανώσουν πράξεις αντίστασης. Άλλος τρόπος μυστικής επικοινωνίας δεν υπήρχε, παρά μόνο αυτός, ώστε να μην υποψιάζονται τίποτα οι Τούρκοι.»

- (Γ.Β.) «Απ' ό,τι λένε, οι ντόπιοι το επινόησαν επί τουρκοκρατίας για να συνεννοούνται τι θα κάνουν με τους Τούρκους, να οργανώνουν επαναστατικές πράξεις κλπ. Για να μην τους καταλαβαίνουν οι Τούρκοι, οι μισοί τραγουδούσαν και οι άλλοι μισοί συνεννοούνταν κρυφά. Ίσως γι' αυτό στο χορό ακόμα και σήμερα τραγουδάνε ξεχωριστά αυτοί που χορεύουν μπροστά από αυτούς που χορεύουν πίσω.»

- (Β.Χ.) «Λογικά ξεκίνησε επί τουρκοκρατίας, αλλά κανείς δεν ξέρει πώς. Λέγεται ότι αυτόν τον τρόπο βρήκαν οι χωριανοί για να συνωμοτούν εναντίον των Τούρκων για την απελευθέρωση. Δηλαδή αυτό το νόημα είχε η επανάληψη του τραγουδιού: οι μισοί τραγουδούσαν και οι άλλοι μισοί συνωμοτούσαν «καλυμμένοι» από το τραγούδι. Άλλοι πάλι λένε ότι ήταν ένας απλός χορός και τίποτα παραπάνω. Δε νομίζω ότι μπορούμε να είμαστε σίγουροι για τίποτα από τα δύο.»

Ένας από τους συμμετέχοντες υποστηρίζει και αυτός με τη σειρά του ότι ο χορός δημιουργήθηκε με στόχο να επικοινωνούν μυστικά οι υπόδουλοι Έλληνες εναντίον των Τούρκων, αλλά θεωρεί ότι αυτό γίνονταν μέσω των τραγουδιών και των στίχων τα οποία χρησιμοποιούσαν με τρόπο συνθηματικό προκειμένου να γίνονται κατανοητά μόνο από τα μέλη της κοινότητας που είχαν μάθει τον συγκεκριμένο κώδικα:

- (Α. & Ε. Μ.) «Οι πρόγονοί μας επί τουρκοκρατίας ήθελαν να συνεννοηθούν και έφτιαχναν τραγούδια και τα χόρευαν. Με την επανάληψη του τραγουδιού πέρναγαν τα συνθήματα και τα μηνύματα. Δηλαδή κάθε στίχο τον επαναλάμβαναν, για να βεβαιωθούν ότι όλοι τα άκουσαν και τα κατάλαβαν σωστά.»

Ορισμένοι άλλοι αιτιολογούν τον προσδιορισμό της γένεσης του χορού στην Τουρκοκρατία, διατυπώνουν ωστόσο διαφορετικές συνθήκες δημιουργίας του. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζουν ότι ο χορός δημιουργήθηκε για να διατηρήσει το θρησκευτικό αίσθημα των υπόδουλων Ελλήνων σε μία εποχή που το είχαν μεγάλη ανάγκη, ενώ παράλληλα αποτελούσε μία ευκαιρία κοινωνικής συνάντησης, ενδυνάμωσης της κοινωνικής συνοχής και διατήρησης της παράδοσης:

- (Θ.Μ.) «Ήταν ένα θρησκευτικό και κοινωνικό γεγονός από την εποχή της Τουρκοκρατίας. Κυρίαρχο στοιχείο το θρησκευτικό και δευτερευόντως το κοινωνικό. Για να ακριβολογήσω θα έλεγα ότι και τα δύο είναι άρρηκτα συνδεδεμένα . Τόπος και τρόπος συνάντησης των χωριανών αλλά και των επισκεπτών από τα γειτονικά και όχι μόνο χωριά. Το Πάσχα στο χωριό για τους Παπαδιώτες σήμαινε φυσική παρουσία και συμμετοχή στο χορό.»

• (Γ.Τ.) «Ο Παραδοσιακός χορός «Καγκελάρης» που χορεύεται την Κυριακή του Πάσχα έως την Παρασκευή της Διακαινησίμου Εβδομάδας (Ζωοδόχου Πηγής), πήρε το όνομά του από τα δίπλωμα του χορού (δίπλες ή καγκέλια). Πιθανότατα την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ήταν μια ευκαιρία να βρεθούν όλοι οι κάτοικοι του χωριού και να μεταφέρουν τα μηνύματά τους ο ένας στον άλλον, τα οποία αφορούσαν θέματα κακοδιοίκησης από τους Τούρκους και τους τρόπους αντίδρασης. Παράλληλα συζητούσαν θέματα του επαναστατικού αγώνα των κατοίκων. Τα τραγούδια κρατούν την πίστη των κατοίκων ζωντανή (εξυμνούν την πίστη μας), π.χ. την Παναγία και τον Άγιο Γεώργιο. Αναφέρονται επίσης στα αισθήματα των ανθρώπων, στην αγάπη, στην ξενιτιά και φυσικά στον πόλεμο των Σουλιωτών με τους Τούρκους και την προσδοκία για την απελευθέρωση του γένους από τον Τουρκικό ζυγό, στην τοπική παράδοση και σε διάφορα άλλα γεγονότα.»

• (Α.Ν.) «Ο αρχικός σπινθήρας της αρχής του χορού Καγκελάρη είναι δύσκολο να εντοπιστεί. Έχει τις ρίζες του στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, στις περιορισμένες κοινωνικές εκδηλώσεις, αλλά συγχρόνως και στις ανάγκες της τοπικής χριστιανικής κοινότητας για σύσφιξη των σχέσεων, γνωριμιών και τόνωση των πεποιθήσεών των. Εκμεταλλευόμενοι την ανοχή από τους κατακτητές, την θρησκευτική ελευθερία κατά τις μεγάλες χριστιανικές εορτές, κυρίως το Πάσχα και για περιορισμένο χρόνο, κάποιοι πρωτεργάτες υλοποίησαν την κοινωνική ανάγκη και έγινε κτήμα όλης της κοινότητας με τη συμμετοχή του κλήρου.»

• (Ε.Κ.) «Από ψυχική ανάγκη των κατοίκων του χωριού μας, την εποχή της τουρκοκρατίας, να εκφράσουν τους πόθους, τα βάσανα, την επικοινωνία στα δύσκολα χρόνια, την αγωνία για την επιβίωση, την ιστορία, τη θρησκευτικότητά τους, την ξενιτιά, τον γάμο, τη χαρά, το αντάμωμα, γιατί όχι και τη γνωριμία και αλληλεγγύη. Στο βάθος το όνειρο και η ελπίδα για την πολυπόθητη λευτεριά τους.»

Όλες τις παραπάνω αιτίες συμπυκνώνει στην απάντησή του ο ερωτώμενος Σ.Β. παραθέτοντας εν συντομία και το ιστορικό πλαίσιο της εποχής που οδήγησε στη δημιουργία του:

• (Σ.Β.) «Τα χρόνια περνούν και ο Ελληνισμός, μετά από ακμές και παρακμές, από δάφνες και δάκρυα, υποτάσσεται στον Οθωμανικό ζυγό. Τα Γιάννινα και η Ήπειρος δηλώνοντας υποταγή στις Οθωμανικές ορδές, εξασφάλισαν ορισμένα ζωτικά προνόμια για την επιβίωσή τους. Μεταξύ των προνομίων αυτών η ανεμπόδιστη επιτέλεση των λατρευτικών τους καθηκόντων, των θρησκευτικών τελετών και των τοπικών κοινωνικών εκδηλώσεων και πανηγυριών.

Αναγνωρίζοντας η Εκκλησία την τεράστια εθνική σημασία αυτών των προνομίων και κυρίως των τοπικών κοινωνικών και εθιμικών εκδηλώσεων σταμάτησε την ανηλεή της πολεμική κατά

της κοσμικής διασκέδασης και του χορού. Αναγνώρισε το δικαίωμα των γυναικών στις κοινωνικές και εθιμικές εκδηλώσεις και επέτρεψε σιωπηρά τη συμμετοχή τους σ' αυτές.

Εκμεταλλεόμενοι οι ραγιάδες αυτήν τη δυνατότητα, προσπάθησαν, όσο τους επέτρεπαν οι περιστάσεις, να την αξιοποιήσουν. Έδωσαν στους χορούς τους και στα πανηγύρια τους, εκτός από το στόχο και το σκοπό της διασκέδασης, χαρακτήρα επικοινωνιακό και περιεχόμενο εθνικό.

Επειδή δεν επέτρεπαν οι κατακτητές συγκεντρώσεις και ομαδικές συζητήσεις των ραγιάδων, αυτοί χρησιμοποιούσαν τέτοιες λατρευτικές και εθιμικές γιορταστικές εκδηλώσεις για να επικοινωνούν, να ανταλλάσσουν πληροφορίες και να μοιράζονται μυστικά και μαντάτα, χωρίς να γίνονται αντιληπτοί. Επινόησαν, μεταξύ άλλων, το σφιχτό δέσιμο των χορευτών, ώστε να μπορούν να συνομιλούν ψιθυριστά, και τα καγκελίσματα, ώστε να έρχονται σε επαφή πλάτη με πλάτη ή πρόσωπο με πρόσωπο και να επικοινωνούν με νοήματα ή με ψιθύρους.

Τον Καγκελάρη, ως μουσικοχορευτικό δρώμενο, στα χρόνια της δουλείας, τον παρακολουθούσαν και οι τουρκικές αρχές της περιοχής. Κάθονταν στα πεζούλια και παρακολουθούσαν με ευχαρίστηση και ενδιαφέρον το θέαμα, τον μοναδικό και πρωτόγνωρο αυτόν χορό και μερικοί μάλιστα χειροκροτούσαν. Κάτω από τα ακοίμητα βλέμματα του δυνάστη, οι ραγιάδες, βρήκαν τελικά τον τρόπο να συνομιλήσουν και να ανταλλάξουν τις ζωτικές πληροφορίες τους.»

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τον ερωτώμενο Σ.Β. ο χορός δεν ήταν δημιούργημα της συγκεκριμένης κοινότητας, αλλά αντίθετα προσδιορίζει την προέλευσή του στην αρχαία ελληνική παράδοση παραθέτοντας και τις αντίστοιχες ιστορικές και λογοτεχνικές πηγές για την τεκμηρίωσή του:

- (Σ.Β.) «Ο Καγκελάρης, ως Χορός και τραγούδι έχει τις ρίζες του, όπως και όλοι οι ελληνικοί κυκλοτεροί χοροί, στις γιορτές των αρχαίων Ελλήνων, προς τιμήν της Δήμητρας και της Περσεφόνης. Με την πάροδο του χρόνου και την εξέλιξη των κοινωνιών, οι γιορτές αυτές συνδέθηκαν και ενοποιήθηκαν με τις γιορτές του Διόνυσου, του Θεού της βλάστησης, του αμπελιού, του κρασιού, του τραγουδιού, του κεφιού και της χαράς.

Ως γνωστόν, το άσμα-τραγούδι των χορών αυτών των γιορτών, ήταν ο διθύραμβος, και ο χορός που τον συνόδευε λεγόταν διθύραμβικός. Ο Όμηρος στην Ιλιάδα, Ραψωδία Σ', στίχοι 590 κ.ε. περιγράφει τον χορό αυτόν, καθαρά και με λεπτομέρεια: "Αγόρια και κορίτσια, πιασμένα χέρι-χέρι, χορεύουν κυκλικά σε μία σειρά και άλλοτε χωρισμένα σε δύο σειρές, "κατά στίχας", απέναντί τους, πρόσωπο με πρόσωπο".

Ο διθυραμβικός χορός, δηλαδή, χορευόταν πρώτα σε σχήμα κύκλου, γύρω από το βωμό του Θεού και συνέχεια διπλωνόταν, έκανε δίπλες, διπλογυρίσματα.

Ο Πλούταρχος στο έργο του, “ΘΗΣΕΥΣ, 21”, μας προσφέρει κι αυτός, αδιάψευστη πληροφορία, ότι: “...τον χορό αυτόν, τον πρωτοχόρεψε ο Θησέας στη Δήλο, επιστρέφοντας από την Κρήτη, με τα αγόρια και τα κορίτσια, ως ευχαριστήρια τελετή, γύρω από το βωμό του Απόλλωνα, για τη σωτηρία τους από τον Μινώταυρο...”. Ο ίδιος ο Πλούταρχος μας βεβαιώνει, ότι ακόμα και στην εποχή του, τον 2ο αιώνα μετά Χριστόν, “...χορεύονταν (ο χορός) στη Δήλο, όπως ακριβώς ήταν, οι περιστροφικοί δρόμοι και οι διαβάσεις (αναδιπλώσεις) του Λαβύρινθου με κάποιο ρυθμό, που έχουν οι περιστροφικές και αραιές κινήσεις των χορευτών”.

Ο Πausανίας στα “ΒΟΙΩΤΙΚΑ, 20, 3”, τον ονομάζει “Χορό της Αριάδνης” και η Δόρα Στράτου στο βιβλίο της “Αρχαίοι Παραδοσιακοί Χοροί”, τον αποκαλεί “Γέρανο”, ή “Αγέρανο”, “Λαβύρινθο” και “Χορό του Θησέα”.»

6.2.2 Σημασία του χορού για την τοπική κοινωνία

Για τη συγκέντρωση των δεδομένων σχετικά με τη σημασία του Καγκελάρη για την τοπική κοινωνία, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν στο ερώτημα «Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;»

Εικόνα 29. Ο Καγκελάρης στην κεντρική πλατεία Παπαδατών, γύρω από το καμπαναριό (Πηγή: Βασιλείου, 2003).

Ο σημαντικός ρόλος του χορού για την κοινότητα είναι κάτι που επισημαίνεται στις απαντήσεις όλων των συμμετεχόντων. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τόσο σε κοινωνικό όσο και σε θρησκευτικό επίπεδο ο χορός κάλυπτε πολλές και διαφορετικές ανάγκες και

λειτουργίες της κοινότητας. Πρώτα απ' όλα αποτελούσε μέρος της παράδοσής τους και ήταν απόλυτα ταυτισμένος με τη γιορτή του Πάσχα:

- (Γ.Α.Μ.-2) *«Ο χορός αποτελεί την πολιτιστική κληρονομιά του χωριού καθώς και την προσμονή των κατοίκων για να τιμήσουν ξανά την ιστορική διαδρομή των Παπαδατών.»*
- (Σ.Μ.) *«Κεντρική εκδήλωση θρησκευτικού και κοινωνικού χαρακτήρα που διαρκούσε σχεδόν ολόκληρη την εβδομάδα της Διακαινησίμου.»*
- (Θ.Μ.) *«Την εβδομάδα της Διακαινησίμου, ήταν για το χωριό μας ένα έθιμο το οποίο αποτελούσε ένα ξεχωριστό γεγονός. Κάθε χρόνο άνθρωποι κάθε ηλικίας, άντρες και γυναίκες, νέοι και νέες, περίμεναν πότε θα έρθει το Πάσχα για να γιορτάσουν το «Χριστός Ανέστη» και για να χορέψουν στην πλατεία του χωριού και στο εξωκκλήσι της Παναγίας (Ζωοδόχου Πηγής) μετά τη Θεία Λειτουργία και το απόγευμα στην πλατεία του χωριού, τραγούδια συνδεδεμένα με ιστορικά γεγονότα και με καθαρά θρησκευτικό χαρακτήρα, το γνωστό «Καγκελάρι».*

Επίσης ο συγκεκριμένος χορός χορεύεται και την Τρίτη του Πάσχα στο προαύλιο του Αγ. Γιώργη και αυτό αποτελεί μια ιδιαιτερότητα.»

- (Α.Ν.) *«Το Πάσχα ταυτίζονταν με τον Καγκελάρη. Μια εβδομάδα εορτής, χαλάρωσης από την καθημερινότητα. Τιμή στην κορυφαία θρησκευτική γιορτή.»*
- (Φ.Α.) *«Αποτελούσε παράδοση, ακριβώς όπως το Πάσχα. Ήταν αφιερωμένος στην Παναγία, όλοι, μικροί και μεγάλοι, έπρεπε να μπουν στο χορό για να τιμήσουν το έθιμο και το χωριό, με τη σειρά: πρώτα η Αρχή του χωριού, έπειτα οι άντρες, στη συνέχεια οι γυναίκες και τελευταία τα παιδιά.»*

Αρκετοί αναφέρουν ότι για την κοινότητα ο χορός αποτελούσε το πιο κορυφαίο γεγονός. Ό,τι και να γίνονταν, αυτό ήταν κάτι που το προσδοκούσαν όλοι και που θα συμμετείχαν ασχέτως το πόσο έπρεπε να προσπαθήσουν γι'αυτό ή σε τι κατάσταση βρίσκονταν. Ήταν μία «υποχρέωση» όλων και να διεξαχθεί ο χορός αλλά και να συμμετέχουν και αυτοί:

- (Ε.Κ.) *«Το Α και το Ω της Πασχαλιάς. Όλη την εβδομάδα της Διακαινησίμου (από την Κυριακή του Πάσχα η έναρξη του χορού, μέχρι την Παρασκευή της Ζωοδόχου Πηγής η λήξη) ο χορός αυτός μεσουρανούσε και όλοι, με ένα σώμα, μία ψυχή, θέλαμε να τον χορέψουμε και να τον τραγουδήσουμε.»*

- (Σ.Μ.) «Ενδεικτικό της σπουδαιότητας του χορού είναι το γεγονός ότι ακόμα και το πένθος «παγώνει» κατά τη διάρκεια του Καγκελάρη. Ακόμα και οι άνθρωποι που πενθούν δικούς τους ανθρώπους, συχνά νέους, θεωρούν απαραίτητο να συμμετάσχουν στο χορό, χορεύοντας έστω ένα γύρο «για το καλό του χωριού» και του πολύτιμου αυτού εθίμου.»
- (Β.Μ.) «Ήταν ένα πάρα πολύ σημαντικό γεγονός, ήταν η ίδια η ζωή των Παπαδιωτών. Έπρεπε οπωσδήποτε να χορέψουν. Ακόμα και στην Κατοχή, με τα τόσα προβλήματα που αντιμετώπιζαν, το έθιμο τηρήθηκε πιστά και με ευλάβεια»
- (Θ.Σ.) «Ήταν η κορυφαία κοινωνική εκδήλωση της χρονιάς, στην οποία λάβαιναν μέρος όλοι, μικροί και μεγάλοι. Τότε θα φρόντιζαν να φορέσουν τα ωραιότερα ρούχα που με στερήσεις αγόραζαν γι' αυτές τις μέρες.»
- (Γ.Α.Μ.-1) «Ήταν πάντα η μεγαλύτερη έξοδος που υπήρχε για τους χωριανούς, ήδη από την Κυριακή του Πάσχα αλλά με αποκορύφωμα την Παρασκευή της Παναγίας που γινόταν η μεγαλύτερη εκδήλωση.»
- (Γ.Τ.) «Ήταν ένα σημαντικό γεγονός για τους κατοίκους. Φορούσαν τις παραδοσιακές φορεσιές και παράλληλα σαν κοσμικό γεγονός, ήταν μια ευκαιρία να επιλέξουν τα ανύπαντρα αγόρια τις μέλλουσες συζύγους τους.»
- (Γ.Γ.) «Ήταν πάντα το κορυφαίο γεγονός, η κύρια διασκέδαση του χωριού. Το περίμεναν πώς και πώς, ιδίως οι γυναίκες που δεν είχαν άλλη έξοδο και περίμεναν τον Καγκελάρη για να βγουν, να δουν κόσμο και να ξεσκάσουν. Φυσικά, όπως είπαμε, επί τουρκοκρατίας για τους άντρες αποτελούσε επιπλέον ευκαιρία για επικοινωνία μυστική από τους Τούρκους.»
- (Α. & Ε. Μ.) «Ήταν το μεγάλο γεγονός του χωριού. Τελείωνε το Πάσχα και ανταμώνονταν οι χωριανοί τόσο μεταξύ τους όσο και με ανθρώπους από τα γύρω χωριά. Συναντούσαν πολύ κόσμο, κάτι που δεν είχαν συχνά την ευκαιρία να κάνουν.»
- (Ν.Β.) «Πάντα αποτελούσε το μεγαλύτερο γεγονός στο χωριό. Ακόμα και εμείς που κατοικούσαμε στην Αθήνα κάναμε τα αδύνατα δυνατά ώστε να είμαστε στο χωριό την εβδομάδα του Πάσχα και να συμμετέχουμε στο χορό, και ιδιαίτερα την Παρασκευή της Ζωοδόχου που γινόταν το δίπλωμα του χορού και είχε τον πιο πολύ κόσμο.»
- (Γ.Β.) «Αποτελούσε το μεγαλύτερο γεγονός του χωριού. Όλοι βγαίνανε στην πλατεία ή στα ξωκλήσια για να χορέψουν ή για να παρακολουθήσουν το χορό και για να συναντηθούν με τους υπόλοιπους χωριανούς αλλά και τους ξένους που ερχόντουσαν εδώ για το χορό.»

Ο χορός αποτελούσε επίσης ένα σημείο κοινωνικών επαφών. Λόγω της συμμετοχής όλων των μελών της κοινότητας σε αυτό αποτελούσε μία ευκαιρία για συναντήσεις, συναναστροφές, ακόμα και προξενιά, αλλά και ευκαιρία για την ένωσή τους:

- (Σ.Μ.) *«Ευκαιρία συναντήσεων, ανταλλαγής ευχών και πασχαλινών δώρων (αυγά κόκκινα και κουλούρια). Όλοι οι κάτοικοι κατέβαιναν στην πλατεία του χωριού καλοντυμένοι και χαρούμενοι.»*
- (Σ.Μ.) *«Ευκαιρία για “νυφοπάζαρο”».*
- (Α.Ν.) *«Συμμετοχή σ’ αυτήν με ένα χορό χωρίς μουσικά όργανα, ομοιόμορφο χωρίς διακρίσεις. Πέρα από την τιμή της εορτής ήταν και ευκαιρία γνωριμιών των νέων της κοινωνίας, με αποτέλεσμα πολλές προτάσεις γάμων (προξενιά) να γίνονται την περίοδο αυτή.»*
- (Α.& Ε.Μ.) *«Επίσης τότε γίνονταν συνήθως οι γνωριμίες των ζευγαριών, και στο Πανηγύρι (= εορτή του Αγίου Πνεύματος, περίπου 40 μέρες μετά) μαθαίνονταν τα προξενιά που προκύψανε από τον Καγκελάρη.»*
- (Β.Χ.) *«Ήταν μια συνάντηση και μια «ένωση» των χωριανών, τόσο των ντόπιων μεταξύ τους όσο και με αυτούς που λείπανε. Ήταν ένα γεγονός που τους εμπύχωνε και τους ένωνε. Ακόμα ήταν μια χορευτική συνάντηση των γύρω χωριών.»*

Εικόνα 30. Παλιό στιγμιότυπο από τον Καγκελάρη (Πηγή: Βασιλείου, 2003).

Ο συμμετέχων Σ.Β., παραθέτοντας το τυπικό του χορού, αποτυπώνει όλες τις διαστάσεις του καθώς και τις πολλαπλές σημασίες του για την τοπική κοινωνία:

• (Σ.Β.) «Ο Γιώργος Κομζιάς, συγγραφέας βιβλίου για το “Καγκελάρι” Ροδαυγής, μας διασώζει τα λόγια ενός γέρου Παπαδιώτη, που χόρευε τον Καγκελάρη, πριν από την απελευθέρωση του 1912, τον καιρό ακόμα της οθωμανοκρατίας: “Για μας ο Καγκελάρης ήταν ένα ξέσπασμα. Με τα σφιχτοδεμένα χέρια μας ήταν σαν να δίναμε ο ένας στον άλλον θάρρος. Το περπάτημά μας στο βήμα και στο σκοπό του χορού ήταν δυνατό και οργισμένο. Νιώθαμε σαν να πατούσαμε την τυραννία...” Αυτή η καθολική, αλλά όχι συχνή, συμμετοχή όλων των κατοίκων, άσχετα κοινωνικοοικονομικής κατάστασης και όλων των ηλικιών στον Καγκελάρη, για όλες τις μέρες της Λαμπρής, έδινε στους Παπαδιώτες, στις Παπαδιώτισσες και στους φίλους και συγγενείς από τα γύρω χωριά, τη μοναδική ευκαιρία για γνωριμία και κοινωνικές σχέσεις. Πιάνονται στο χορό, με ένα τυπικό αυστηρό πρωτόκολλο. Πρώτοι πιάνονται οι άντρες, κατά ηλικία, ακολουθούν οι γυναίκες, ύστερα τα παλικάρια και οι λυγερές και στο τέλος πιάνονται τα παιδιά.

Το χοροστάσι του Καγκελάρη έδινε τη μοναδική και σπάνια ευκαιρία να βρεθούν πολύ κοντά οι νέοι και οι νέες, τα παλικάρια και οι λυγερές και να υφανθούν εκεί της αγάπης τα υφάδια και του σεβντά τα δεσμά. Από εκεί από το Χοροστάσι ξεκινούσαν οι προξενιές και μετά τον Καγκελάρη έπιαναν δουλειά οι προξενητάδες.

Ο Καγκελάρης χορεύονταν και χορεύεται στις Παπαδάτες τις γιορταστικές μέρες της Λαμπρής. Την Κυριακή της Ανάστασης και τη Δευτέρα της Διακαινησίμου στο χοροστάσι. Την Τρίτη τ’ Αη Γιωργιού χορεύεται στον περίβολο του ναού του Αγίου Γεωργίου στο συνοικισμό της Γαλήνης και την Παρασκευή το πρωί στον περίβολο του ναού της Ζωοδόχου Πηγής.

Ξεκινάει αμέσως μετά το σχόλασμα της λειτουργίας και διαρκεί περίπου μία ώρα. Εκτός από τον “Ύμνο” του, ο Καγκελάρης έχει το δικό του ρεπερτόριο τραγουδιών. Το ρεπερτόριο αυτό αποτελείται από 18 τραγούδια, θρησκευτικού, ηρωικού, κοινωνικού και εθνικού περιεχομένου. Ο πρωτοχορευτής ή Καγκελάρης, επί κεφαλής των εξαρχόντων και γεροντότερων ξεκινάει το τραγούδι και ακολουθούν επαναλαμβάνοντας με αντιφωνία οι υπόλοιποι χορευτές. Το χορευτικό του μοτίβο αποτελείται από 5 κινήσεις, που επαναλαμβάνονται σ’ όλη τη διάρκεια του τραγουδιού. Ο Καγκελάρης Παπαδατών χορεύεται όλες τις μέρες, απλά, χωρίς αυστηρό πρωτόκολλο και χωρίς τα “καγκελίσματα”. Το απόγευμα όμως, της Παρασκευής της Ζωοδόχου Πηγής, στο χοροστάσι, ο Καγκελάρης αποκτά τον πανηγυρικό και μεγαλοπρεπή του χαρακτήρα.

Πρωτοχορευτής την ώρα αυτή, επί κεφαλής της τελευταίας πράξης του Καγκελάρη, μπαίνει ο παπάς που χωριού. Μαζί με τους εξάρχοντες του χορού ξεκινάει βροντόφωνα:

“Τέτοια ώρα ήταν εψές, τέτοια και παραπροψές.

Στο χορό που χόρευαν, όλ' αγόρια και παιδιά.

Όλα αγόρια και παιδιά και κορίτσια ανύπαντρα...

Πώχουν κόκκινες ποδιές, πράσινες και γαλανές..."

Ο άγνωστος λαϊκός δημιουργός, θέλει να συμμετέχει στο γενικό κλίμα της χαράς. Προτρέπει την ομαδική συμμετοχή των κατοίκων του και εξαίρει το ομαδικό πνεύμα του. Εκφράζει τη χαρά του ο δημιουργός για τη συμμετοχή και ταυτόχρονα προσκαλεί τους ανύπαντρους νέους και νέες να μπουν στο χορό, όπου θα έχουν την ευκαιρία να ιδωθούν, να γνωριστούν και να προετοιμάσουν το μέλλον τους. Και όταν ο δημιουργός διαπιστώσει ότι οι ανύπαντροι νέοι και νέες έχουν πιαστεί στο χορό, με το στόμα του Καγκελάρη, που οδηγεί το χορό, δίνει το πρόσταγμα για τα καγκελίσματα. Είναι η ώρα να βρεθούν αντιμέτωποι, πρόσωπο με πρόσωπο, να κοιταχτούν στα μάτια και να επιλέξουν τον μελλοντικό τους σύντροφο. Και τότε χαμηλοβλεπούσες λυγρές και περήφανα παλικάρια αντάλασσαν κρυφές ματιές και σκόπευαν πού θα ρίξουν τις σαϊτιές τους.

"Καγκελάρης του χορού, κάνε δίπλα το χορό.

Κάνε δίπλα το χορό, διπλοκαγκελίσματα.

Κάνε δίπλα το χορό, τριτοκαγκελίσματα..."

Όταν πια τα καγκελίσματα έχουν ολοκληρωθεί και οι χορευτές έχουν διπλώσει και λευτερώσει το χορό, και έρχεται η ώρα του τέλους, ο δημιουργός επανέρχεται στον εθνικό σκοπό του Καγκελάρη.

Πριν αποχωριστούν όλοι αυτοί οι συγκεντρωμένοι χορευτές και πανηγυριώτες, πρέπει να πάρουν το τελευταίο μήνυμα. Έπρεπε να αποχωρήσουν με αναπτερωμένο το ηθικό και με θερμή την προσδοκία ότι προετοιμάζεται ο αγώνας για την πολυπόθητη λευτεριά. Το μήνυμα το δίνει επιστρατεύοντας τον περήφανο χρυσαητό, που κάθεσαι περήφανος και "τροχάει τα νύχια του και τινάζει τις χρυσές φτερούγες του", υπαινισσόμενος καθαρά, πως ο ελληνισμός ετοιμάζεται, για να αποτινάξει τον ξένο και βάρβαρο τουρκικό ζυγό.

"Και στη μέση του χορού, κάθεσαι χρυσός αητός.

Κάθεσαι χρυσός αητός και τροχάει τα νύχια του.

Και τροχάει τα νύχια του, τις χρυσές φτερούγες του..."

Τέλος ο δημιουργός προσκαλεί όλους τους παρευρισκόμενους, με τη βοήθεια του Θεού και της Παναγίας, να ξαναβρεθούν εκεί στο χοροστάσι των Παπαδατών, την επόμενη Λαμπρή και να ξαναγιορτάσουν "το Πάσχα και το Χριστός Ανέστη".»

6.2.3 Μνήμες

Το ερώτημα στο οποίο ανταποκρίθηκαν οι συμμετέχοντες για την άντληση των σχετικών δεδομένων ήταν το εξής: «Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.»

Εικόνες 31-32. Παλαιά στιγμιότυπα από τον Καγκελάρη (Πηγή: Βασιλείου, 2003).

Κάθε ένα από τα μέλη της κοινότητας έχει να παραθέσει κάτι διαφορετικό που θυμάται για τον χορό. Ένας από τους κατοίκους αναφέρει τον μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων, κάτι που σημαίνει ότι ήταν ένα δρώμενο στο οποίο η συμμετοχή όλων ήταν δεδομένη:

- (Σ.Μ.) «Όταν ήμουν μικρός, μετρούσα τους χορευτές, 150-200-250 κλπ. Πάντα επρόκειτο για εκατοντάδες συμμετεχόντων.»

Η τήρηση του εθίμου από όλους που ήταν μέλη της κοινότητας, ασχέτως των συνθηκών και των καταστάσεων, είναι αυτό που έχει μείνει στη μνήμη κάποιων άλλων δείχνοντας πόσο βαθιά συνδεδεμένη θεωρούνταν η τήρησή του με την κοινότητα:

- (Β.Μ.) «Θυμάμαι ότι κατά τον ανταρτοπόλεμο ένας λόχος Παπαδιωτών που ήταν αντάρτες του Ζέρβα, φορτωμένοι όπως ήταν με τις αρμάθες και τα ντουφέκια, όλοι μαζί μπήκαν στο χορό και τήρησαν το έθιμο.»

- (Α.Ν.) «Αναφέρεται από παλαιότερους και είχε γίνει πριν από 5-6 γενιές το εξής: Είχε πεθάνει, λίγες μέρες πριν το Πάσχα, μια κοπέλα 18 χρονών η μητέρα της οποίας ήταν πολύ δραστήρια με έντονη κοινωνική παρουσία και αδερφή του τότε παπά της Κοινότητας Παπά-Οικονόμου. Την Δευτέρα του Πάσχα που θα γινόταν ο χορός αποφασίστηκε να μη γίνει ο χορός σε ένδειξη πένθους. Η μητέρα της κοπέλας που ήταν σπίτι της και μη ακούγοντας να χορεύουν τον Καγκελάρη, πήγε στην πλατεία και παρότρυνε τους χωρικούς να συνεχίσουν το έθιμο του χορού μπαίνοντας η ίδια πρώτη στο χορό συμβολικά για λίγο, τόσο έντονα ήταν χαραγμένο στην κοινωνική συνείδηση.»

- (Σ.Β.) «Το πρώτο έχει να κάνει με τη σημασία και το σεβασμό, που απέδιδαν οι πρόγονοί μας στον Καγκελάρη. Κάποια Άνοιξη και λίγο πριν τη Λαμπρή, είχε πεθάνει ένα παιδί του παπά Νικόλα, ιερέα του χωριού. Όταν έφτασε η Λαμπρή και ήρθε και η ώρα του χορού, κανένας χωριανός δεν ξεκίναγε να χορέψει. Είτε από συμμετοχή στο βαρύ πένθος του παπά Νικόλα, είτε από σεβασμό στο παλικάρι. Τότε ο παπά Νικόλας, αιρόμενος στο ύψος του ποιμενάρχη και προεστού του χωριού, βάδισε πρώτος στην πλατεία, προσκάλεσε και επέβαλε τους άλλους χωριανούς να πιαστούν στο χορό. Μετά ξεκίνησε ο χορός.»

- (Σ.Β.) «Στα χρόνια της Κατοχής και της Αντίστασης, οι αντάρτες, για να είναι πάντα ετοιμοπόλεμοι, χόρευαν τον Καγκελάρη οπλισμένοι και με τα φυσεκλίκια σταυρωτά.»

Η ιεραρχία που τηρείται στον χορό και σχετικά με αυτή γεγονότα αποτελεί μία άλλη κατηγορία αναμνήσεων, παράλληλα με το γεγονός ότι σε αυτή συμμετέχουν όλες οι ηλικιακές ομάδες:

- (Ε.Κ.) «Η αυθόρμητη τοποθέτηση των χορευτών, ιεραρχικά, σύμφωνα με την ηλικία τους (γέροι, μεσήλικες, άνδρες, νέοι, παιδιά, ακολουθούν κατά τον ίδιο τρόπο οι γυναίκες). Ο πρώτος που σέρνει τον χορό λέγεται «Καγκελάρης», το δέσιμο και σφίξιμο των χεριών για

συγχρονισμό... Και τραγούδι και χορός από τους ίδιους τους χορευτές, χωρίς συνοδεία μουσικών οργάνων.»

- (Φ.Α.) «Θυμάμαι λοιπόν έντονα πως τον πρώτο χρόνο επιχειρήσα να μπω στο χορό, ανάμεσα στις γυναίκες όπως θεωρούσα φυσιολογικό. Αμέσως κάποιες γυναίκες με εμπόδισαν, δε με άφησαν να μπω, επειδή δεν ήμουν Παπαδιώτισσα αλλά ξένη και μου είπαν να μπω στο τέλος, με τα παιδιά. Σημειωτέον ότι ήδη είχα παντρευτεί και ζούσα στο χωριό, και φυσικά με γνώριζαν πολύ καλά. Βέβαια επενέβησαν κάποια άλλα άτομα και τελικά χόρεψα κανονικά με τις γυναίκες.»

- (Θ.Σ.) «Την Παρασκευή της Διακαινησίμου, που τη γιόρταζαν με ιδιαίτερη λαμπρότητα, έσερνε το χορό ο Παπάς του χωριού και προηγούνταν δυο πρωτοχορευτές με εθνική ενδυμασία. Πατρίδα και θρησκεία, μια θαυμαστή ενότητα.»

- (Γ.Γ.) «Επειδή διατέλεσα αρκετά χρόνια Πρόεδρος του χωριού, αυτό που έχει χαραχτεί στη μνήμη μου είναι το ότι αρκετές φορές ήμουν στην κεφαλή του χορού και «δίπλωνα τον χορό». Την τελευταία μέρα τον χορό τον έσερνε παραδοσιακά ο Παπάς του χωριού και αυτός έκανε και το δίπλωμα, υπήρξε όμως ένα διάστημα κάποιων χρόνων που τη θέση αυτή την πήρε ο Πρόεδρος του χωριού (νομίζω ότι ο Μητροπολίτης απαγόρευσε τη συμμετοχή του Παπά ή κάτι τέτοιο, αν και δεν είμαι σίγουρος). Θυμάμαι λοιπόν ότι μου άρεσε ιδιαίτερα και περίμενα με χαρά να φτάσει εκείνη η ώρα. Μου άρεσε πολύ αυτό και ένιωθα ότι αποτελεί μεγάλη τιμή για μένα. Εδώ και αρκετά χρόνια πάντως έχει επανέλθει ο Παπάς στην κεφαλή του χορού.»

- (Γ.Α.Μ-1) «Αυτό που έχει μείνει στη μνήμη μου είναι οι πρόγονοί μας που τους παρακολουθούσα να χορεύουν από τότε που ήμουν πολύ μικρός. Στο χορό μπορεί να λάβαιναν μέρος από 100 ως 800 άτομα, πολύς κόσμος, και πάντα τους παρακολουθούσα με δέος. Γι' αυτό το λόγο χορεύω κι εγώ «μπροστάρης» στο χορό, για να μεταφέρω το έθιμο στα παιδιά και τα εγγόνια μου.»

- (Θ.Μ.) «Η συμμετοχή ανθρώπων κάθε ηλικίας, ντυμένοι με τις παραδοσιακές φορεσιές, συμμετείχαν και προσπαθούσαν να διατηρήσουν αναλλοίωτο τον χαρακτήρα αυτού του εθίμου. Ο παπάς πρώτος να σέρνει το χορό, ο νομάρχης ή ο πρόεδρος ή κάποιος εκπρόσωπος της πολιτείας και μετά οι άντρες με τις φουστανέλες και οι γυναίκες με τις φορεσιές τους. Δεν παρέβαινε κανένας τους κανόνες του εθίμου και το πιο σημαντικό δεν αλλοίωναν τα λόγια των τραγουδιών.»

- (Γ.Τ.) «Η μεγάλη συμμετοχή του κόσμου και ιδιαίτερα η μύηση των μικρών παιδιών στον παραδοσιακό αυτό χορό.»

• (Γ.Β.) «Θυμάμαι πολύ καθαρά τους υπερήλικες (ή μάλλον με σημερινά κριτήρια τους ηλικιωμένους, αλλά στα δικά μας μάτια και υπό τις τότε συνθήκες τους θεωρούσαμε υπερήλικες) που χόρευαν μπροστά στο χορό με τις φουστάνελες τους. Πραγματικά τον ζούσαν τον χορό.»

Για μία από τους κατοίκους, ο χορός είναι συνδεδεμένος και με την προσωπική της ζωή πέρα από την ιδιότητά της ως μέλους της κοινότητας:

• (Ν.Β.) «Φυσικά αυτό που θυμάμαι εντονότερα είναι ότι εκεί πρωτοειδωθήκαμε με τον άντρα μου. Με πρόσεξε στο χορό, με καλοείδε και μετά από δυο μέρες ήρθαν τα προξενιά. Μέσα σε λίγους μήνες είχαμε παντρευτεί. Ξέρω και άλλα ζευγάρια που ξεκίνησαν στον Καγκελάρη. Το γεγονός αυτό αποτελούσε παραδοσιακά ευκαιρία για προξενιά.»

6.2.4 Σημερινή μορφή του χορού

Για την άντληση των συγκεκριμένων δεδομένων οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν στο ερώτημα «Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;»

"στην εκκλησία μαζεύτηκαν όλοι οι καπειαναίοι"

Εικόνα 33. Πρόσφατο στιγμιότυπο από τον Καγκελάρη (Πηγή: Βασιλείου, 2003).

Οι πιο πολλοί υποστηρίζουν πως δεν υπάρχει καμία αλλαγή του χορού σε σχέση με το παρελθόν και ότι έχει παραμείνει αναλλοίωτος με το πέρασμα του χρόνου και αυτό οφείλεται στην προσπάθεια που κάνουν για να τον διατηρήσουν:

• (Β.Μ.) «Ακριβώς με τον ίδιο τρόπο όπως παλιά και με την ίδια σημασία για το χωριό και τους χωριανούς. Τα τελευταία (αρκετά) χρόνια έρχονται επίσημοι, πολλοί ξένοι, ενώ κάποιοι

χωριανοί ντύνονται με τις παραδοσιακές στολές για να συμμετάσχουν στο χορό. Οι στολές γίνονται ανάρπαστες, πολλοί χωριανοί και χωριανές ζητούν με ενθουσιασμό να ντυθούν με τις στολές, δηλαδή φουστανέλες οι άντρες και μπουραζάνες οι γυναίκες, σε βαθμό που οι στολές δεν αρκούν για όλους τους ενδιαφερόμενους.»

- (Γ.Α.Μ.-1) « Είναι η ίδια μορφή που είχε και όταν πρωτοξεκίνησε. Ιδιαίτερα την τελευταία μέρα στην κορύφωση του εθίμου, το χορό σέρνει ο παπάς, ακολουθεί ο πρόεδρος, οι άντρες, οι γυναίκες και τα παιδιά, πάντα με αυτή τη σειρά, ενώ στην κορυφή του χορού (μπροστά από τους υπόλοιπους, πιασμένοι σε ζευγάρι μόνοι τους) υπάρχουν δύο άτομα, οι λεγόμενοι «μπροστάρηδες».»

- (Θ.Μ.) «Δεν έχει αλλάξει τίποτε από την παλιά εποχή και το ότι οι νέοι συμμετέχουν και ενδιαφέρονται για τη διατήρηση αυτού του εθίμου, δείχνει το ενδιαφέρον για τη διατήρηση αυτού του εθίμου, τη λαχτάρα και την αγάπη. Το έθιμο αυτό παραμένει αναλλοίωτο στο πέρασμα του χρόνου.»

- (Γ.Τ.) «Σήμερα οι κάτοικοι συμμετέχουν στον Καγκελάρη. Ακόμα και αυτοί που οι οικογένειές τους έχουν πένθος συμμετέχουν στο χορό. Οι παραδοσιακές στολές με τις οποίες εφοδιάζει τους χορευτές ο Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Παπαδατών «Ο Άγιος Κοσμάς», δίνουν το παραδοσιακό στίγμα που αρμόζει στο έθιμο.»

- (Ν.Β.) «Απ' όσο γνωρίζουμε, η σημερινή μορφή είναι πολύ κοντά στην πρώτη του μορφή. Προσπαθούμε να διατηρήσουμε το έθιμο όπως ήταν πάντα. Ακόμα και παραδοσιακές στολές έχει προμηθευθεί το χωριό, ώστε να υπάρχουν κάποιοι χορευτές στην αρχή του χορού που να είναι ντυμένοι όπως οι παλιοί χορευτές κατά την τουρκοκρατία. Οι χορευτές πιάνονται «αγκαζέ» πολύ σφιχτά. Το βήμα, το δίπλωμα και ξεδίπλωμα του χορού και τα καγκελίσματα (διπλά και τριπλά) θεωρούμε ότι είναι η παραδοσιακή μορφή του χορού που συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Εννοείται ότι και τα τραγούδια είναι συγκεκριμένα, αυτά που ακούγαμε στο χορό από πάντα.»

Οι όποιες αλλαγές έχουν υπάρξει κατά καιρούς ή έχουν εξαλειφθεί σταδιακά ή έχουν ενσωματωθεί στην παράδοση χωρίς να επιφέρουν δραστικές διαφοροποιήσεις:

- (Σ.Μ.) «Τα τελευταία χρόνια έχει καθιερωθεί να χορεύεται Κυριακή (του Πάσχα) απόγευμα στην πλατεία του χωριού, Δευτέρα πρωί και απόγευμα στην πλατεία, Τρίτη πρωί στον Άγιο Γεώργιο (εκκλησιάκι στη συνοικία Γαλήνη, λίγα χιλιόμετρα έξω από το κέντρο του χωριού) και απόγευμα στην πλατεία, Παρασκευή πρωί στην Παναγία (Ζωοδόχο - εκκλησιάκι λίγα χιλιόμετρα έξω από το χωριό), ενώ το ίδιο απόγευμα κορυφώνεται στην πλατεία του χωριού

με συμμετοχή των αρχών του Δήμου και του Νομού και πολλών κατοίκων των όμορων ή κοντινών χωριών.»

- (Α.Ν.) «Στην αρχική μορφή προηγούνταν οι άνδρες και ακολουθούσαν οι γυναίκες ηλικιακά από τους μεγαλύτερους στους μικρότερους. Πριν λίγες δεκαετίες ο χορός είχε γίνει ανάμεικτος, άντρες και γυναίκες. Τα τελευταία χρόνια έχει επανέλθει στην πρώτη του μορφή, πρώτα οι άνδρες και ακολουθούν συνέχεια των ανδρών οι γυναίκες. Στο κλείσιμο του χορού, την Παρασκευή της Διακαινησίμου, υπάρχει ικανοποιητικός αριθμός ανδρών και γυναικών με παραδοσιακές στολές.»

- (Γ.Β.) «Σήμερα ο Καγκελάρης λίγο-πολύ γίνεται όπως και παλιά. Το βήμα είναι το ίδιο, τα τραγούδια είναι τα ίδια, η σειρά στο χορό είναι η ίδια, όλα προσπαθούμε να τα κρατάμε ακριβώς ίδια. Ακόμα και τις παραδοσιακές φορεσιές έχουμε κρατήσει για να είναι η εικόνα ίδια, καθώς το χωριό έχει προμηθευτεί παραδοσιακές ηπειρώτικες φορεσιές για να φοράνε οι μπροστινοί χορευτές την τελευταία μέρα. Το αποκορύφωμα είναι ο τελευταίος χορός, στον οποίο γίνεται το «δίπλωμα» του χορού και τα καγκελίσματα. Εκεί οι χορευτές έρχονται αντιμέτωποι όλοι με όλους, και μετά ο χορός «ξεδιπλώνει», χειροκροτάμε και ευχόμαστε «και του χρόνου». Η σειρά των χορευτών είναι πολύ αυστηρή, μπροστά μπαίνει ο Παπάς και οι Αρχές του τόπου, έπειτα οι άντρες με τις φουστανέλες, μετά οι γυναίκες με τις παραδοσιακές φορεσιές, και μετά οι άντρες, οι γυναίκες και τα παιδιά. Αλλά και εντός ομάδων υπάρχει αυστηρή σειρά, π.χ. πρώτα οι μεγάλες γυναίκες και έπειτα οι νεότερες.»

- (Ε.Κ.) «Παραμένει ίδια όπως τη θυμάμαι από μικρό παιδί. Μερικοί προσπάθησαν κάποτε να προσθέσουν και κάποια άλλη μορφή χορού για παραλλαγή, αλλά απέτυχαν και συνεχίζεται η γνήσια παράδοση του τοπικού χορού.»

Δύο είναι τα σημεία που θα πρέπει να αναφερθούν αναφορικά με την εξέλιξη του Καγκελάρη. Το πρώτο είναι ότι σύμφωνα με τους κατοίκους, το έθιμο προσπαθεί να παρουσιαστεί από άλλα χωριά σαν δικό τους και αυτό είναι κάτι που τους ενοχλεί αναδεικνύοντας την ισχυρή σύνδεση που έχουν με αυτό. Το δεύτερο, που σε κάποιες περιπτώσεις σχετίζεται και με το πρώτο, είναι ότι ο αριθμός των συμμετεχόντων δεν είναι πλέον τόσο μεγάλος όπως στο παρελθόν:

- (Φ.Α.) «Παλιά ο κόσμος που συμμετείχε και που παρακολουθούσε ήταν πάρα πολύς. Σήμερα, παρόλο που κάνουμε τα πάντα, ό,τι μπορούμε για να τον διαδώσουμε και να τον διαφημίσουμε (π.χ. προβολή στις εφημερίδες, στο διαδίκτυο, στην τηλεόραση), ο κόσμος είναι μειωμένος. Από την άλλη, έχει παρατηρηθεί αρκετές φορές το φαινόμενο άλλα χωριά

να θέλουν να «κλέψουν» τον Καγκελάρη μας, να τον χορεύουν και να τον παρουσιάζουν σαν δικό τους!»

- (Γ.Α.Μ.-2) «Στη σημερινή μορφή, και με δεδομένο πως κι άλλα όμορα χωριά έχουν εντάξει στην πολιτιστική τους κληρονομιά τον Καγκελάρη Παπαδατών, η συμμετοχή αν και παραμένει μαζική, είναι μειούμενη.»

- (Γ.Γ.) «Η τελευταία μέρα (Παρασκευή του Πάσχα) είναι μια ξεχωριστή μέρα για το χωριό. Έρχεται πολύς κόσμος και από τα γύρω χωριά (αν και τα τελευταία χρόνια έχουν μειωθεί).»

Από την άλλη, ένας από τους συμμετέχοντες επισημαίνει μια σημαντική αλλαγή του χορού, και αυτό είναι ότι θεωρεί ότι τα σημερινά μέλη της κοινότητας δεν του αποδίδουν την ίδια σημασία με αυτή που είχε στο παρελθόν:

- (Σ.Β.) «Παρακολουθώ τον Καγκελάρη για περισσότερα από εβδομήντα χρόνια. Ας πούμε από το 1950. Στο διάστημα 1950-2020 πρέπει να είναι λιγότερα από πέντε τα χρόνια, που δεν βρέθηκα την Παρασκευή της Λαμπρής στον Καγκελάρη. Σίγουρα έχουν αλλάξει πράγματα στο χορό.

Θυμάμαι εκατοντάδες πρόσωπα συγχωριανών μας, που με καμάρι, αυτογνωσία και αυτοπεποίθηση χόρευαν τον Καγκελάρη και έχουν φύγει από τη ζωή εδώ και 10ετίες. Νομίζω ότι γι'αυτούς, αλλά και για τους ακόμα πιο παλιούς συγχωριανούς μας, ο Καγκελάρης είχε την αρχική πολλαπλή και ολοκληρωμένη σημασία.

1. Σημασία εθνική, γιατί ο χορός εξυπηρετούσε εθνικές ανάγκες και σκοπιμότητες, όπως θα διάβασες πιο πάνω.

2. Σημασία κοινωνική.

3. Σημασία ψυχαγωγική.

4. Σημασία εθιμική και λαογραφική.

Εξ αυτών στον σημερινό Καγκελάρη ενυπάρχουν και υπηρετούνται μόνον το 3ο και 4ο στοιχείο. Παρατηρώντας φωτογραφίες του Καγκελάρη των παλαιότερων και των νεότερων χρόνων, δεν θα δυσκολευτείς να διακρίνεις τη διαφορά στην έκφραση του προσώπου των χορευτών.

Στις παλιές φωτογραφίες η έκφραση των προσώπων είναι πιο μετρημένη, πιο σοβαρή, πιο εγκρατής και δείχνει ότι ο χορευτής συμμετέχει όχι σε χορό διασκέδασης και ψυχαγωγίας, αλλά σε κάτι πιο υψηλό, κάτι πιο μυστήριο, σε μια ιεροτελεστία, σε μια μυσταγωγία. Αυτά

πήγάζαν από τον ψυχισμό των χορευτών. Δεν προσποιούνταν, ούτε ήθελαν να παραστήσουν κάτι. Το ένιωθαν βαθιά μέσα τους.»

6.2.5 Προστασία και διάδοση

Σε σχέση με το ζήτημα της προστασίας και διάδοσης του εθίμου του Καγκελάρη, οι συμμετέχοντες κατ'αρχήν ερωτήθηκαν αν θεωρούν ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί (ερώτημα αρ.6).

Όπως προκύπτει από τις απαντήσεις, σχεδόν όλοι οι κάτοικοι συμφωνούν ότι ο χορός πρέπει να προστατευθεί λόγω της σημασίας που έχει για τη διατήρηση της ιστορικής και πολιτισμικής παράδοσης όχι μόνο του χωριού αλλά γενικότερα των Ελλήνων:

- (Σ.Μ.) *«Βεβαίως ναι. Είναι αυθεντικό στοιχείο της ελληνικής παράδοσης. Διδάσκει την ιστορία του τόπου (αγώνες των Σουλιωτών) και διασώζει τα ήθη και τα έθιμα του τόπου τα οποία σχετίζονται με ηθικούς και κοινωνικούς κανόνες των προγόνων.»*
- (Φ.Α.) *«Φυσικά πρέπει και να προστατευθεί και να διαδοθεί. Να έρχονται ντόπιοι και ξένοι να τιμούν το έθιμο, να χορεύουν για το καλό του χωριού, να συμμετέχουν και να γνωρίσουν τις ωραίες μας παραδόσεις.»*
- (Θ.Σ.) *«Ως γνήσιο και χαρακτηριστικό στοιχείο του λαϊκού μας πολιτισμού, ενώνει τους απανταχού Παπαδιώτες και δεν πρέπει να αφηθεί στη λήθη και την αδιαφορία. Απεναντίας, και η διαφήμιση και η διάδοσή του συντελεί στην αδιάλειπτη συνέχεια της παραδοσιακής κληρονομιάς.»*
- (Γ.Α.Μ.-1) *«Ασυζητητί. Γιατί το έθιμο αυτό το έχουμε βρει εδώ και διακόσια χρόνια τουλάχιστον, είναι παράδοση και πρέπει να το παραδώσουμε στα παιδιά μας ως πολύτιμη κληρονομιά.»*
- (Γ.Α.Μ.-2) *«Είναι απαραίτητη ανάγκη ο χορός να προστατευθεί και να διαδοθεί γιατί αποτελεί μέρος της πολιτιστικής κληρονομιά όχι μόνο των Παπαδατών και της Ηπείρου, αλλά και ολόκληρης της διαδικασίας απελευθέρωσης από την τουρκοκρατία.»*
- (Θ.Μ.) *«Φυσικά και συμφωνώ- όπως προανέφερα- και να συνεχιστεί αλλά και να γίνει ευρύτερα γνωστός ο «καγκελάρης των Παπαδατών», όπως είναι ευρύτατα γνωστός. Γιατί; Γιατί θεωρώ ότι είναι συνυφασμένος με την ιστορία και την παράδοση. Αποτελεί τιμητικό γεγονός για το χωριό –δεν χορεύεται σε άλλο γειτονικό χωριό- αλλά και γιατί προβάλλει ένα μοναδικό πολιτιστικό γεγονός.»*

- (Α.Ν.) *Η διάδοση δεν έχει σκοπό την «εξαγωγή» του, όσο την συμμετοχή των νέων παιδιών, γιατί πολλά από αυτά προέρχονται από τον ένα γονέα εκτός της κοινότητας με αποτέλεσμα να είναι λιγότερες οι προσλαμβάνουσες από τα ήθη και έθιμα της τοπικής κοινωνίας. Είναι όμως ένα γνήσιο πατροπαράδοτο έθιμο και καλό είναι να προφυλαχτεί σαν τοπική γνήσια πολιτιστική κληρονομιά.*
- (Ν.Β.) *«Φυσικά. Είναι κομμάτι της παράδοσης και του πολιτισμού μας, οι ίδιες μας οι ρίζες. Θα ήταν έγκλημα να χαθεί.»*
- (Α.& Ε.Μ.) *«Βεβαίως. Είναι έθιμο που ξεκίνησε αιώνες πριν, αποτελεί την παράδοσή μας.»*
- (Γ.Β.) *«Βεβαίως. Είναι το μεγαλύτερο έθιμο του χωριού μας αλλά και της περιοχής, η παράδοσή μας η ίδια, και θα ήταν αμαρτία να χαθεί. Τέτοια γεγονότα αποτελούν τα τοπικά μας ήθη και έθιμα και πρέπει να τα διατηρήσουμε για τις επόμενες γενιές. Κάθε περιοχή έχει τα δικά της, εμείς έτυχε να έχουμε αυτό και άρα αυτό οφείλουμε να διατηρήσουμε.»*
- (Β.Χ.) *«Ναι, βέβαια, το έθιμό μας αυτό πρέπει να συνεχιστεί, όπως άλλωστε συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Μεταδίδεται από γενιά σε γενιά και γίνεται γνωστό και παραπέρα, και έτσι πρέπει να συνεχίσει.»*
- (Ε.Κ.) *«Ναι, πρώτα –πρώτα να προστατευτεί η γνησιότητά του για να μην νοθευτεί και να διαδοθεί, γιατί είναι κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς του χωριού μας, η πιο σημαντική μάλιστα, σε σχέση όμως της σχεσιοδυναμικής περιβαλλοντικής προσέγγισης (μεθόδου της ολιστικής εξέτασης των σημερινών δρώμενων).»*

Μόνο σε μία περίπτωση διατυπώνονται αμφιβολίες σχετικά με τη χρησιμότητα της διάδοσής του (αν και όχι της διατήρησής του) και διαφαίνεται ότι ο χορός προσεγγίζεται με μία πιο τοπικιστική διάθεση, ως μέρος αποκλειστικά της κοινότητας που έξω από αυτήν δεν θα έχει την ίδια σημασία:

- (Γ.Γ.) *«Φυσικά, θα ήταν καλό να διατηρηθεί. Το θεωρώ σίγουρο ότι θα διατηρηθεί, αυτό το έθιμο δεν «σπάει». Απόδειξη είναι ότι οι νέοι συμμετέχουν σε μεγάλο βαθμό και με μεγάλο ενθουσιασμό και είναι σίγουρο ότι οι επόμενες γενιές θα το διατηρήσουν για πολλά χρόνια ακόμα. Όσο για τη διάδοση, δεν ξέρω κατά πόσο θα ήταν δυνατόν ή χρήσιμο κάτι τέτοιο. Χωρίς να θέλω να τον υποτιμήσω (εγώ τον αγαπώ, μου αρέσει και πραγματικά το ζω κάθε φορά που γίνεται ο Καγκελάρης), είναι ένας μονότονος χορός, με συγκεκριμένο βήμα. Οι ξένοι έρχονται, τον βλέπουν, πολλοί συμμετέχουν χορεύοντας, αλλά από εκεί και πέρα δεν ξέρω αν θα είχε κάτι περισσότερο να προσφέρει μια μεγάλη διάδοση.»*

"κάνει δίπλα το χορό
διπλοκαγκελίσματα"

Εικόνες 34-35. Στιγμιότυπα από τον Καγκελάρη στην πλατεία του χωριού (Πηγή: Βασιλείου, 2003).

Οι ενέργειες που έχουν γίνει για την προστασία και τη διάδοσή του (ερώτημα αρ.7) είναι ποικίλες, σύμφωνα με τις απαντήσεις. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην προσπάθεια που καταβάλλουν οι τοπικές αρχές, ο Μορφωτικός Σύλλογος αλλά και οι απλοί κάτοικοι χρησιμοποιώντας κάθε πόρο που υπάρχει προς αυτή την κατεύθυνση:

- (Σ.Μ.) «Έχουν πραγματοποιηθεί λαογραφικές συλλογές και κάθε χρόνο αποστέλλονται προσκλήσεις στις επίσημες αρχές της Ηπείρου. Ο πολιτιστικός σύλλογος έχει κατασκευάσει τοπικές παραδοσιακές στολές.»

- (Β.Μ.) «Για παράδειγμα, έχει γραφτεί βιβλίο για τον Καγκελάρη, όπως επίσης έχουν δημοσιευθεί συλλογές με τα τραγούδια του. Αλλά κυρίως προσπαθούμε να τον προστατεύσουμε και να τον διαδώσουμε με το να τον χορεύουμε, όχι μόνο στο χωριό κατά τη συγκεκριμένη εβδομάδα αλλά και σε άλλες ευκαιρίες αλλού, π.χ. στα κανάλια, σε εκδηλώσεις (κυρίως στην Αθήνα) και αλλού.»
- (Φ.Α.) «Μέσω του Μορφωτικού Συλλόγου γίνεται συχνά προβολή σε εφημερίδες, στο διαδίκτυο και το ραδιόφωνο, ακόμα και στην τηλεόραση (κυρίως στο κανάλι Άρτα TV που είναι το πιο κοντινό), καθώς και συχνές αναρτήσεις στην ιστοσελίδα του Συλλόγου. Μάλιστα πρόσφατα είχα κανονίσει (μέσω του Συλλόγου) την προβολή του Καγκελάρη σε μεγάλο κανάλι πανελληνίας εμβέλειας, αλλά δυστυχώς προέκυψε η καραντίνα και το “λοκντάουν” λόγω της πανδημίας και η δράση αυτή αναβλήθηκε. Επίσης υπάρχει μια πρόταση για συμμετοχή σε σχετικούς διαγωνισμούς και ελπίζω κάποια στιγμή σύντομα να πραγματοποιηθεί και αυτό.»
- (Θ.Σ.) «Ο Μορφωτικός Σύλλογος, οι τοπικοί άρχοντες αλλά και ανώνυμοι χωρικοί φρόντιζαν για την εικόνα του γενικώς (οργάνωση, ενδυμασίες κ.ά.) και με προσκλήσεις όλων των περιφερειακών αρχόντων έχουν δώσει πανηγυρικό τόνο στον εορτασμό του.»
- (Γ.Α.Μ.-1) «Όσον αφορά την προστασία του, έχω να πω ότι κάθε χρόνο πριν το Πάσχα κάποια άτομα από το χωριό συγκεντρωνόμαστε σε μια επιτροπή και οργανώνουμε και συζητάμε θέματα που έχουν προκύψει ή ενδέχεται να προκύψουν σχετικά με τον Καγκελάρη. Κάνουμε ό,τι περνάει από το χέρι μας για να τον διαφυλάξουμε ως κόρη οφθαλμού. Στο θέμα της διάδοσης, κατά καιρούς έρχονται διάφορα κανάλια και καταγράφουν τον Καγκελάρη, λαογράφοι έχουν ασχοληθεί με αυτόν και έχουν εκδοθεί κάποια έργα σχετικά.»
- (Θ.Μ.) «Ο πολιτιστικός και μορφωτικός σύλλογος, εκδότες του χωριού μας, άνθρωποι με αγάπη για τον τόπο τους, απλοί άνθρωποι του μόχθου, έχουν προβάλει την ιστορία αυτού του γεγονότος με κάθε τρόπο.»
- (Γ.Τ.) «Ο Σύλλογος του χωριού και η Αδελφότητα στην Αθήνα, παροτρύνουν τους αποδήμους Παπαδιώτες να συμμετέχουν στο δρώμενο. Η προβολή του εθίμου λειτουργεί προς αυτή την κατεύθυνση. Πολλοί δεν γνωρίζουν τα λόγια των τραγουδιών με αποτέλεσμα να παρατηρείται ένα μικρό χάσμα. Η έκδοση ενός βιβλίου με περισσότερα τραγούδια που τείνουν να ξεχαστούν θα βοηθήσει στην διάσωση και άλλων τραγουδιών. Η παλαιότερη σημαντική έκδοση με τραγούδια του Καγκελάρη από τον Σύλλογο του χωριού μας λειτούργησε θετικά.»

- (Α.Ν.) «Η ίδρυση του πολιτιστικού συλλόγου με τη γενική εποπτεία, οργάνωση, προβολή και ενημέρωση στα ευρύτερα μέσα ενημέρωσης της περιοχής συμβάλλει αρκετά αποφασιστικά.»
- (Ν.Β.) «Γνωρίζω ότι έχουν προσκληθεί τηλεοπτικά κανάλια και έχουν μαγνητοσκοπήσει και προβάλλει τον Καγκελάρη. Γίνεται διαφήμιση σε τοπικά κανάλια και ιστοσελίδες για να προσελκύσουν κόσμο. Παλιά ναυλώνονταν λεωφορεία για τη δωρεάν μετάβαση των χωριανών από Πρέβεζα και Αθήνα για να συμμετάσχουν στον Καγκελάρη. Ακόμα, ο χορός έχει χορευτεί και σε τηλεοπτικές εκπομπές αν δεν κάνω λάθος.»
- (Γ.Γ.) «Έχουν έρθει κατά καιρούς κανάλια (κρατικά και ιδιωτικά, ιδίως τα τοπικά από Ιωάννινα και Άρτα), έχει μαγνητοσκοπηθεί και έχουν κυκλοφορήσει βίντεο. Ο Μορφωτικός Σύλλογος έχει δραστηριοποιηθεί κατά καιρούς για την προβολή του. Θυμάμαι παλιότερα (στη δεκαετία του '80, αν δεν κάνω λάθος, ίσως και μετά) το κοινοτικό συμβούλιο όριζε έναν τελετάρχη για την οργάνωση και σωστή διεξαγωγή του εθίμου.»
- (Α.& Ε.Μ.) «Στο χωριό έχουν προμηθευτεί παραδοσιακές φορεσιές και έχουν οργανώσει το χορό ώστε την τελευταία μέρα να χορεύουν πολλοί χωριανοί ντυμένοι με αυτές. Επίσης συχνά έρχονται κανάλια, μαγνητοσκοπούν τον χορό και τον προβάλλουν στην τηλεόραση.»
- (Β.Χ.) «Η τοπική κοινότητα και ο Μορφωτικός Σύλλογος φροντίζουν κάθε χρόνο για την οργάνωση, την πραγματοποίηση και την προβολή του Καγκελάρη. Είναι το βασικό μας τοπικό έθιμο εδώ και πολλές γενιές, ο κόσμος ενδιαφέρεται πολύ γι'αυτό και πιστεύω ότι θα το συνεχίζει πάντα. Μόνο φέτος [2020] δεν πραγματοποιήθηκε, λόγω της πανδημίας που δεν μας άφησε.»
- (Ε.Κ.) «Προβάλλεται από την Αδελφότητα, τον μορφωτικό σύλλογο και την Ηπειρωτική Ομοσπονδία με χορευτές και χορεύτριες συγχωριανούς, ντυμένους με παραδοσιακές στολές. Επίσης από την ΕΡΤ. Οι ενέργειες όμως αυτές είναι ασυντόνιστες γιατί δεν υπάρχει ένας ανιδιοτελής στόχος να ενταχθεί σε ένα συντονιστικό όργανο με ένταξη σε ένα τοπικό περιβάλλον παραδοσιακό με ολιστική προσέγγιση σε σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης στα πλαίσια της σύγχρονης αειφόρου ανάπτυξης με σεβασμό στο περιβάλλον.»

Ένας από τους κατοίκους υποστηρίζει ότι οι προσπάθειες που έχουν γίνει δεν είναι συντονισμένες:

- (Γ.Α.Μ.-2) «Έως σήμερα δεν έχουν γίνει κάποιες ιδιαίτερες ενέργειες και σίγουρα όχι συντονισμένες και με συγκεκριμένη στόχευση, παρά μόνο μεμονωμένες.»

Ο συμμετέχων Σ.Β. περιγράφει προσπάθειες που ξεκινούν εδώ και αρκετές δεκαετίες, καθώς και ποιοι τις ανέπτυξαν. Από τη χρονολογική παράθεσή τους όμως διαφαίνεται ότι οι πιο συντονισμένες προσπάθειες σταμάτησαν στο τέλος της προηγούμενης δεκαετίας.

- (Σ.Β.) «Οι πρώτες προσπάθειες προβολής του Καγκελάρη έγιναν μετά το 1960 με δημοσιογραφικά δημοσιεύματα σε περιοδικά και εφημερίδες, από τον δημοσιογράφο Μιχάλη Τσώλη.

Στα πλαίσια της διάσωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς του Υπουργείου Παιδείας, οι Παπαδιώτες δάσκαλοι Νικόλαος Παπακωνσταντίνου και Γεώργιος Κολιός, επιχείρησαν σχετικές λαογραφικές εργασίες και τις έστειλαν στο υπουργείο. Όμως δεν δημοσιεύτηκαν, ούτε εκδόθηκαν ποτέ.

Μετά την ενεργό παρουσία στο προσκήνιο της τηλεόρασης, με ενέργειες των προέδρων της κοινότητας άρχισαν να φτάνουν αραιά και πού συνεργεία της ΕΡΤ από τα Γιάννινα, κατέγραφαν το χορό και πρόβαλαν στις οθόνες, στιγμιότυπα του χορού, διάρκειας ολίγων δευτερολέπτων.

Το οργανωτικό μέρος του χορού ήταν ευθύνη του εκάστοτε προέδρου. Μετά όμως την ίδρυση του Μορφωτικού Συλλόγου του χωριού, τη 10ετία του 1980, ο Μορφωτικός Σύλλογος ανέλαβε την προβολή του και την οργάνωσή του.

Η πρώτη ουσιαστική παρέμβαση για τη διάσωση και την προβολή του Καγκελάρη έγινε από τον Μορφωτικό Σύλλογο. Με την επιμέλεια και την ευθύνη του Βασίλη Μπόκια, Γραμματέα τότε της Κοινότητας και προέδρου του Μορφωτικού, καταγράφηκαν τα τραγούδια του Καγκελάρη, τα τραγούδια του Λαζάρου και τα Μοιρολόγια και εκδόθηκαν σε βιβλιαράκι.

Ακολούθησε η έκδοση του Λευκώματος του υποφαινομένου με τίτλο: "Καγκελάρης Παπαδατών- Ο Κορυφαίος Ηπειρωτικός Πασχαλινός Χορός", που εκδόθηκε το 2003. Το Λεύκωμα αυτό απαρτίζεται από σύντομα κείμενα για τον παραδοσιακό χορό, από τα 18 τραγούδια του με σύντομα ερμηνευτικά σχόλια και πολλές Α/Μ και έγχρωμες φωτογραφίες.

Το Λεύκωμα αυτό αποτέλεσε το διαβατήριο για να φτάσει ο Καγκελάρης στις σχολές και στους δασκάλους παραδοσιακών χορών και να ταξιδέψει στην Ευρώπη, στην Αμερική και στην Αυστραλία, στους εκεί Ελληνικούς πατριωτικούς Συλλόγους. Κύριοι πρεσβευτές και διδάσκαλοί του ο καθηγητής Ηλίας Δήμας, η δασκάλα του Λυκείου των Ελληνίδων Αγγελική Καραγεώργου, ο δάσκαλος του χορού Κώστας Μήτσης και άλλοι χοροδιδάσκαλοι.

Παράλληλα με τον Μορφωτικό Σύλλογο, ενεργό υποστηρικτική δράση ανέλαβε και η Αδελφότητα Παπαδιωτών Αθήνας. Με δικές της ενέργειες ο Καγκελάριος έχει χορευτεί 2-3 φορές στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας στα πλαίσια της "Πίτας του Ηπειρώτη", που οργανώνει η Πανεπειρωτική Σ.Ε., καθώς και σε άλλες εκδηλώσεις Ηπειρωτικών Συλλόγων.

Το 2008 οι συντελεστές της "Απείρου Χώρας" προσκάλεσαν την εκπομπή : "Κυριακή στο χωριό" στις Παπαδάτες. Την οργάνωση των εκδηλώσεων της εκπομπής ανέλαβε ο Μορφωτικός Σύλλογος.

Η κινηματογράφηση έγινε στην πλατεία του χωριού την Παρασκευή της Λαμπρής και αποτέλεσε σπουδαίο γεγονός για τις Παπαδάτες και τον Καγκελάριο, που τον γνώρισαν εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες. Ο Μορφωτικός Σύλλογος μάλιστα, τύπωσε την εκπομπή σε αναμνηστικό cd και το διέθεσε σε κάθε ενδιαφερόμενο να το αποκτήσει. Έκτοτε ο Καγκελάριος συμμετέχει σε Φεστιβάλ παραδοσιακών χορών και έχει ταξιδέψει σε πολλά μέρη της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Πελοποννήσου.

Πέραν του Λευκώματος για τον Καγκελάριο Παπαδατών, στο τρίτομο έργο του υποφαινομένου "Περιήγηση στο δημοτικό τραγούδι", έχουν περιληφθεί και έξι τραγούδια του Καγκελάριου Παπαδατών, τα οποία και έχουν ηχογραφηθεί σε στούντιο με ομάδα Παπαδιωτών και υπάρχουν στα τρία cd, που συνοδεύουν τους τρεις τόμους.

Για τον Καγκελάριο Παπαδατών έχουν αναφερθεί σε πτυχιακή της εργασία η δασκάλα Οικονόμου Λίτσα του Χρήστου και η Λαμπριάνα Οικονόμου του Ευαγ.»

Επιπλέον, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να αναφερθούν στα αποτελέσματα των ενεργειών για την προστασία και τη διάδοση του Καγκελάριου αλλά και τα εμπόδια που έχουν αντιμετωπιστεί. Τα δεδομένα αντλήθηκαν από τις απαντήσεις στο ερώτημα αρ.8 του ερωτηματολογίου της συνέντευξης: «Αν ναι (δηλ. αν έχουν γίνει προσπάθειες για την προστασία και διάδοση του εθίμου) τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;»

Τα αποτελέσματα που υπάρχουν από αυτές τις προσπάθειες ερμηνεύονται ως θετικά στοιχεία από τα μέλη της κοινότητας, γιατί όλοι αγαπούν τον Καγκελάριο. Ένα βασικό εμπόδιο που σημειώνουν αρκετοί είναι η οικονομική κρίση που έχει επηρεάσει τόσο τη συμμετοχή όσο και τη δραστηριότητα των φορέων:

- (Σ.Β.) «Μετά την 10ετή βαθιά οικονομική κρίση, που βύθισε τη χώρα στη φτώχεια, την ανεργία και τη φτωχοποίηση των μικρομεσαίων στρωμάτων της κοινωνίας, ακολούθησε η κρίση των Πολιτιστικών Συλλόγων και των Αδελφοτήτων των Απόδημων. Η λειτουργία τους

και η δραστηριότητά τους απαιτεί πόρους και δαπάνες. Επακόλουθο ήταν και ο Μορφωτικός και η Αδελφότητα του χωριού να βαδίσουν σιγά-σιγά προς την αδρανοποίηση και την ύπνωση.

Αυτά βέβαια ισχύουν για την προβολή του Καγκελάρη εκτός Παπαδατών. Για τη συνέχιση του Καγκελάρη στο χωριό δεν τίθεται θέμα. Αυτό συνεχίζεται και θα συνεχίζεται επ' άπειρον.»

- (Σ.Μ.) «Η οικονομική κρίση έχει μειώσει αρκετά τη συμμετοχή.»
- (Γ.Τ.) «Η οικονομική κρίση είναι ένα εμπόδιο. Η δωρεάν μετάβαση στο χωριό τις ημέρες του Πάσχα θα έχει θετικό αποτέλεσμα.»

Δύο ακόμα εμπόδια που εντοπίζονται είναι το δημογραφικό με ό,τι αυτό συνεπάγεται καθώς και τα περιοριστικά μέτρα για τον COVID-19 που εμπόδισαν τη διεξαγωγή του εθίμου για πρώτη φορά μετά από αιώνες:

- (Σ.Μ.) «Επίσης η μείωση του πληθυσμού συρρικνώνει τελευταία τον όγκο των εκδηλώσεων. Το χωριό έχει μετατραπεί σε χωριό γερόντων.»
- (Σ.Μ.) «Επίσης η πανδημία αποτέλεσε το λόγο που το έθιμο δεν πραγματοποιήθηκε το 2020, για πρώτη φορά μετά από εκατοντάδες χρόνια.»
- (Θ.Μ.) «Είναι ένας χορός ο οποίος από τουρκοκρατίας αδιάκοπα χορεύεται. Εξαιρείται η φετινή χρονιά λόγω των γνωστών μέτρων της πολιτείας (κορωνοϊός γαρ).»
- (Α.Ν.) «Η συρρίκνωση του πληθυσμού και η έλλειψη νέων ανθρώπων στην τοπική και ευρύτερη περιοχή είναι από τους βασικούς αρνητικούς παράγοντες .»
- (Ν.Β.) «Γνωρίζω πάντως πως η μείωση του μόνιμου πληθυσμού στο χωριό και οι υποχρεώσεις των Παπαδιωτών της Αθήνας (κυρίως οι δουλιές τους, καθώς το δίπλωμα του χορού γίνεται εργάσιμη μέρα) έχουν μειώσει τη συμμετοχή του κόσμου. Επίσης το χωριό απέχει πολύ από την Αθήνα (εκεί βρίσκονται οι περισσότεροι Παπαδιώτες) και κοστίζει πολύ να έρθει κανείς στο χωριό, οπότε χάνουν το γεγονός αυτό, κάτι που τους κοστίζει πολύ ψυχολογικά.»

Τέλος, ένας ερωτώμενος επισημαίνει την αρνητική επιρροή που έχουν κάποιες μεμονωμένες προσπάθειες εκμετάλλευσης του εθίμου για προσωπική προβολή.

- (Ε.Κ.) «Λείπει ακόμα η άρτια οργάνωση. Ενώ σύσσωμη η παπαδιώτικη κοινότητα θέλει να ζήσει τις πασχαλινές μέρες μικρές και μεγάλες χαρές, να ανταμώσει και να γιορτάσει με τους φίλους τους και συγγενείς και από άλλες κοινότητες και δήμους της Περιφέρειάς μας, δεν

λείπουν και οι πάτρωνες που θέλουν να καπελώνουν τέτοιες εκδηλώσεις για προσωπική και μόνο προβολή και εμποδίζουν να ενθαρρυνθούν νέοι και δημιουργικοί άνθρωποι να αναμειχθούν στα τοπικά ζητήματα.»

6.2.6 Πολιτιστική προβολή και ανάπτυξη

Στα πλαίσια του ζητήματος της πολιτιστικής προβολής του εθίμου αλλά και της ανάπτυξης του τόπου, οι συμμετέχοντες αρχικά κλήθηκαν να απαντήσουν αν θεωρούν ότι υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων (ερώτημα 5).

Όλοι οι κάτοικοι σημειώνουν το μεγάλο ενδιαφέρον που υπάρχει για την προβολή του χορού ακόμα και από αυτούς που δεν διαμένουν πια στο χωριό. Όπως υποστηρίζεται, ελάχιστοι δεν συνηγορούν υπέρ της προβολής του και αυτό λόγω προσωπικών σκοπών:

- (Φ.Α.) «*Εννοείται πως το θέλουν πολύ! Όλες οι προσπάθειες γίνονται με τη συμφωνία και την επιθυμία των χωριανών. Βέβαια υπάρχουν και εξαιρέσεις, κάποιοι που για δικούς τους λόγους κάποιες φορές σαμποτάρουν την προβολή αυτή, αλλά ευτυχώς είναι λίγοι και αποτελούν την εξαίρεση.*»

Αναφορικά με τους τρόπους προβολής που χρησιμοποιούν οι κάτοικοι φαίνεται ότι πέρα από ποικίλοι διακρίνονται σε οργανωμένες προσπάθειες αλλά και σε μεμονωμένες τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο:

- (Σ.Μ.) «*ΝΑΙ. Το έθιμο προβάλλεται με καταχωρίσεις σε τοπικές εφημερίδες και περιοδικά (π.χ. το περιοδικό Άπειρος Χώρα) πανελληνίας κυκλοφορίας. Βιντεοσκοπείται συχνά και προβάλλεται σε εκπομπές. Έχει παρουσιαστεί πολλές φορές σε εκδηλώσεις της Πανηπειρωτικής Ομοσπονδίας στην Αθήνα (π.χ. στην Πίτα του Ηπειρώτη στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας), αλλά και σε άλλα φεστιβάλ.*»

- (Β.Μ.) «*Βεβαίως! Για παράδειγμα, ο Καγκελάρης χορεύεται πολλές φορές στα τηλεοπτικά κανάλια.*»

- (Θ.Σ.) «*Κατά καιρούς ήρθαν και βιντεοσκόπησαν τον χορό τοπικά ΜΜΕ καθώς και η κρατική τηλεόραση, με ενέργειες του Μορφωτικού Συλλόγου μας αλλά και των τοπικών αρχόντων.*»

- (Γ.Α.Μ.-1) «*Βεβαίως. Οι χωριανοί περιμένουν το χορό πώς και πώς. Είναι η τιμητική του χωριού μας, στην οποία έρχονται πολλοί άνθρωποι από κοντικά και μακρινά μέρη για να τον δουν.*»

- (Γ.Α.Μ.-2) «Ναι κατά καιρούς έχουν γραφεί και βιβλία (π.χ. Βασίλειος Γεωργίου Μπόκιας) για τον χορό, ενώ διαρκής τροφοδότηση του χορού γίνεται και από τους κατοίκους προς έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα (ενημέρωσης, κοινωνικής δικτύωσης κλπ.)»

- (Θ.Μ.) «Η διαπίστωσή μου και η χαρά ταυτόχρονα είναι το γεγονός ότι γίνεται μεγάλη προσπάθεια για προβολή αυτού του ξεχωριστού γεγονότος και μάλιστα έχει συσταθεί μια ομάδα από χωριανούς οι οποίοι προσπαθούν και να διατηρήσουν αλλά και να προβληθεί αυτός ο ξεχωριστός για το χωριό μας χορός. Εκδότες, τοπικά μέσα ενημέρωσης και κρατικά κανάλια καθώς και μέσα ενημέρωσης πανελλαδικής εμβέλειας προβάλλουν το γεγονός.»

- (Γ.Τ.) «Υπάρχει ενδιαφέρον. Ο χορός έχει προβληθεί από τα ΜΜΕ, έχουν γίνει τηλεοπτικά αφιερώματα και έχει σταλεί αντιπροσωπεία χορευτών στη Θεσσαλονίκη, Σέρρες, Ιωάννινα, Πάτρα, Κόρινθο, Αθήνα και αλλού για να χορέψουν το παραδοσιακό δρώμενο.»

- (Α.Ν.) «Το ενδιαφέρον εξακολουθεί να υπάρχει. Με δεδομένο όμως το δημογραφικό πρόβλημα και τις εργασίες του μεγαλύτερου τμήματος του ενεργού πληθυσμού εκτός της Κοινότητας, παρατηρείται μικρότερη συμμετοχή. Ενδιαφέρον για την προβολή έχει γίνει κυρίως σε ΜΜΕ τοπικής εμβέλειας, αλλά κυρίως με ατομική βιντεοσκόπηση και φωτογράφιση.»

- (Ν.Β.) «Ναι, μεγάλο ενδιαφέρον. Πέρα από τις οργανωμένες προσπάθειες της κοινότητας και του Μορφωτικού Συλλόγου, ακόμα και εμείς οι απλοί πολίτες ευχαριστιόμαστε ιδιαίτερα να καλούμε τους φίλους μας, από κοντά ή μακριά, να επισκεφθούν το χωριό και να παρακολουθήσουν τον Καγκελάρη.

Στην Αθήνα ξέρω ότι οι Παπαδιώτες με μεγάλη χαρά και ενθουσιασμό λαμβάνουν μέρος σε αναπαραστάσεις και επιδείξεις του χορού σε διάφορες περιστάσεις, φορώντας μάλιστα τις παραδοσιακές φορεσιές. Ακόμα και σε τηλεοπτικές εκπομπές έχουν χορέψει νομίζω.»

- (Γ.Γ.) «Έχει υπάρξει κατά καιρούς ενδιαφέρον. Για παράδειγμα, ήδη από παλιά (δεκαετία του '60 νομίζω) είχε προσκληθεί και τον είχε μαγνητοσκοπήσει η Κρατική Τηλεόραση. Υπάρχει Μορφωτικός Σύλλογος εδώ και αρκετά χρόνια, ο οποίος έχει κατά καιρούς δραστηριοποιηθεί για την προβολή του.»

- (Α.& Ε.Μ.) «Ναι, υπάρχει. Μέσω του Μορφωτικού Συλλόγου για παράδειγμα έχουν γίνει διάφορες προσπάθειες προβολής. Έχουν προσκληθεί κανάλια, τοπικά και πανελλαδικά, έχει γίνει προβολή στην τηλεόραση, το ραδιόφωνο και τα τελευταία χρόνια και στο διαδίκτυο. Έχουν γραφτεί και βιβλία, λευκώματα κλπ. Αλλά και οι απλοί χωριανοί με κάθε τρόπο διαφημίζουν το έθιμο εκεί που βρίσκονται και καλούν φίλους και γνωστούς να το δουν από

κοντά. Όποιος έρχεται από αλλού συνήθως μπαίνει στον χορό και όλοι λένε ότι τους αρέσει πολύ.»

- (Γ.Β.) «Ναι, αρκετό. Όλοι συμμετέχουμε με αγάπη για τον χορό. Ακόμα και οι Παπαδιώτες από μακριά, κυρίως από την Αθήνα όπου ζουν οι περισσότεροι, φροντίζουν όσο μπορούν να βρίσκονται εδώ αυτές τις μέρες, ει δυνατόν την Παρασκευή που γίνεται το δίπλωμα, και όσοι μπορούν φέρνουν γνωστούς και φίλους για να γνωρίσουν το έθιμό μας. Κατά καιρούς έχουμε καλέσει κανάλια και έχουν μαγνητοσκοπήσει τον χορό και τον έχουν προβάσει στην τηλεόραση. Νομίζω ότι χορευτικές ομάδες έχουν χορέψει και σε άλλα μέρη τον Καγκελάρη, σαν αναπαράσταση.»

- (Β.Χ.) «Βέβαια, υπάρχει, όλο το χωριό θέλει να προβάλλεται ο Καγκελάρης μας.»

- (Ε.Κ.) «Ναι, το κατά δύναμη. Ενδιαφέρεται πρωτίστως η Αδελφότητα, ο Μορφωτικός – Πολιτιστικός Σύλλογος αλλά κυρίως αυθόρμητα οι κάτοικοί της με τα βιώματα και τη συμμετοχή τους από μικρά παιδιά μέχρι τα βαθιά τους γηρατειά.»

Εικόνα 36. Αναπαράσταση του Καγκελάρη σε οργανωμένη εκδήλωση εκτός του χωριού (Πηγή: Βασιλείου, 2003).

Επιπλέον, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του Καγκελάρη (ερώτημα 9 ερωτηματολογίου).

Όπως φαίνεται από τις απαντήσεις, η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του Καγκελάρη είναι κάτι που επιβεβαιώνουν όλοι οι κάτοικοι και αυτό γίνεται με δύο τρόπους. Ο πρώτος είναι ότι η κοινότητα συμμετέχει με τον χορό αυτό σε πολιτιστικά δρώμενα της ευρύτερης περιοχής:

- (Σ.Μ.) «Χορευτικά τμήματα κατοίκων του χωριού πλαισιώνουν εορταστικές εκδηλώσεις πόλεων του Νομού και της Ηπείρου γενικότερα.»

- (Γ.Α.Μ.-2) «Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας είναι σημαντική και μαζική στο χορό αυτό και ως εκ τούτου υπάρχει και αντίστοιχη ανταπόκριση στα πολιτιστικά δρώμενα της ευρύτερης περιοχής.»

Ο δεύτερος είναι ότι όταν ο χορός διεξάγεται στο χωριό τότε συγκεντρώνει επισκέπτες απ' όλη την ευρύτερη περιοχή, αφού θεωρείται το κορυφαίο πολιτισμικό γεγονός της, οι οποίοι όχι μόνο συμμετέχουν αλλά και αναπαράγουν το έθιμο:

- (Β.Μ) «Όταν χορεύεται ο Καγκελάρης έρχονται πολλοί ξένοι από τη γύρω περιοχή. Με αυτόν τον τρόπο υπάρχει προβολή και διάδοση του εθίμου.»

- (Φ.Α.) «Υπάρχει μεγάλη συμμετοχή, ο κόσμος από τις γύρω περιοχές έρχεται και πολλές φορές μιμείται το έθιμό μας και σε άλλα χωριά (κάτι που εγώ δεν εγκρίνω). Ο Δήμαρχος Ζηρού αλλά και όλες οι τοπικές Αρχές στηρίζουν το έθιμο, έρχονται και συμμετέχουν και επιπλέον μας ενισχύουν.»

- (Γ.Α.Μ.-1) «Η Αδελφότητα Παπαδιωτών Πρέβεζας και ο Μορφωτικός Σύλλογος του χωριού παρευρίσκονται πάντα και είναι μπροστάρηδες στην εκδήλωση. Αυτό είναι το κεντρικό πολιτιστικό γεγονός της περιοχής. Αποτελεί πόλο έλξης για την περιοχή, με κανάλια να έρχονται και να καταγράφουν το γεγονός αλλά και να παρουσιάζουν την ευρύτερη περιοχή με αφορμή τον Καγκελάρη, λαογράφους να ασχολούνται με αυτόν αλλά και άλλα έθιμα της περιοχής κλπ.»

- (Θ.Μ.) «Τόνισα και στην αρχή ότι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας είναι- χωρίς υπερβολή- «καθολική». Ζουν και αναπνέουν όλοι οι κάτοικοι του χωριού για τον «Καγκελάρη», όπως με έμφαση δηλώνουν.»

- (Γ.Τ.) «Οι κάτοικοι των γύρω χωριών έρχονται και παρακολουθούν τον χορό και συμμετέχουν ενεργά.»

- (Α.Ν.) «Ο Καγκελάρης των Παπαδατών ήταν σημείο αναφοράς παλαιότερα κυρίως στην ευρύτερη περιοχή, γιατί διατηρήθηκε ζωντανός, ενώ αντίστοιχα έθιμα σε γειτονικές περιοχές είχαν σβήσει. Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στο χορό συμβάλλει στην προβολή του χωριού μέσω του χορού, τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των κατοίκων της περιοχής και την ανάπτυξη κυρίως θρησκευτικών επισκέψεων.»

- (Ν.Β.) «Ο Καγκελάρης αποτελεί με διαφορά το νούμερο 1 πολιτιστικό γεγονός όλης της περιοχής. Δε γνωρίζω άλλο πολιτιστικό δρώμενο τέτοιας σημασίας στην περιοχή. Άλλωστε αποτελεί μεγάλο γεγονός και για τα γύρω χωριά, που πάντα έρχονται στο χωριό την Παρασκευή του Πάσχα και παρακολουθούν το χορό.»
- (Γ.Γ.) «Νομίζω ότι αυτό είναι το κεντρικό πολιτιστικό γεγονός της ευρύτερης περιοχής. Αποτελεί κορυφαίο γεγονός όχι μόνο για τις Παπαδάτες αλλά και για το Θεσπρωτικό (=κοντική κωμόπολη) και τα γύρω χωριά, που περιμένουν αυτή τη μέρα για να επισκεφτούν το χωριό μας και να το παρακολουθήσουν.»
- (Α.& Ε.Μ.) «Νομίζω ότι ο Καγκελάρης αποτελεί το μεγαλύτερο και το σημαντικότερο πολιτιστικό γεγονός της περιοχής.»
- (Γ.Β.) «Ο Καγκελάρης είναι το σημαντικότερο πολιτιστικό γεγονός όχι μόνο του χωριού αλλά ολόκληρης της ευρύτερης περιοχής. Όλοι στην περιοχή το γνωρίζουν και προσπαθούν να έρχονται να το παρακολουθούν και πολλοί από αυτούς μπαίνουν πάντα στον χορό.»
- (Σ.Β.) «Ο Καγκελάρης Παπαδατών αποτελούσε και αποτελεί ακόμα το κορυφαίο Λαμπριάτικο πολιτιστικό γεγονός για όλη τη Λάκκα Σούλι και για μεγάλο μέρος του νομού και της πόλης της Πρέβεζας. Σε πρότερους χρόνους πληθυσμιακής και οικονομικής ακμής του χωριού, οι πολιτικές και θρησκευτικές αρχές του νομού δεν παρέλειπαν ποτέ να παρευρεθούν και να συμμετάσχουν στο χορό. Μιλάμε για κοσμοσυρροή 4-5 χιλιάδων κόσμου. Συχνά εκμεταλλευόμενοι το γεγονός οι ιδιοκτήτες των κέντρων διασκέδασης και ψυχαγωγίας του χωριού, το βράδυ μετά τον Καγκελάρη, καλούσαν μουσικά συγκροτήματα, που συνέχιζε τη διασκέδαση μέχρι τις πρωινές ώρες της επομένης.»
- (Ε.Κ.) «Είναι καθολική, αρκεί να μείνει στη γνήσια μορφή του και χωρίς νεωτερισμούς και παραλλαγές. Αυτούσια η τοπική πολιτισμική μας παράδοση.»

Εικόνα 37. Στιγμιότυπο από τον Καγκελάρη σε ξωκλήσι του χωριού (Πηγή: Βασιλείου, 2003).

Όσον αφορά την προβολή του χωριού και την πολιτιστική προβολή της περιοχής, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν στην ερώτηση 10 του ερωτηματολογίου («Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;»).

Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι οι κάτοικοι υποστηρίζουν ότι ο Καγκελάρης είναι αυτός που προσελκύει κόσμο στο χωριό τους και έχει συμβάλει και στην περαιτέρω ανάπτυξη, και η επιτυχία του διαφαίνεται σε αυτό το επίπεδο από το γεγονός ότι και άλλοι προσπαθούν να κάνουν κάτι αντίστοιχο:

- (Σ.Μ.) «ΝΑΙ. Είναι η μόνη πανηγυρική εκδήλωση όπου, κυρίως την Παρασκευή που γίνεται το δίπλωμα του χορού, συρρέει στο χωριό κόσμος απ'όλο το Νομό και συμμετέχει στο χορό. Τελευταία κάποιοι προθυμοποιούνται να αναβιώσουν παρόμοια έθιμα στα χωριά τους.»

- (Β.Μ.) «Οπωσδήποτε. Για παράδειγμα, μπαίνουν λεωφορεία από την Πρέβεζα για να έρθουν οι άνθρωποι να παρακολουθήσουν και να συμμετάσχουν. Αυτό πιστεύω βοηθάει στην αξιοποίηση όλης της γύρω περιοχής. Οι άνθρωποι που έρχονται γνωρίζουν τον τόπο μας, επισκέπτονται και άλλα μέρη τριγύρω και κάποιοι αγαπούν το μέρος και ξανάρχονται πολλές φορές. Και σίγουρα το χωριό μας και η περιοχή γίνονται γνωστά και παραπέρα!»

- (Φ.Α.) «Πάρα πολύ! Είναι το νούμερο 1 πολιτιστικό δρώμενο στην περιοχή. Φέρνει πολύ κόσμο και έτσι γίνεται γνωστός και αγαπητός ο τόπος μας. Γι'αυτό άλλωστε και κάποιοι προσπαθούν να μας το «κλέψουν».»

- (Γ.Α.Μ.-2) «Σαφέστατα και η ύπαρξη του Καγκελάρη συμβάλλει στην προβολή των Παπαδατών και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής και για αυτό θα πρέπει να συμβάλλει και το επίσημο κράτος στη στόχευση αυτή.»

- (Θ.Μ.) «Χωρίς καμιά αμφιβολία και με απόλυτη βεβαιότητα, απαντώ ΝΑΙ. Όλη η γύρω περιοχή στηρίζει αυτό το έθιμο, αλλά και η περιοχή ευρύτερα έχει αναβαθμιστεί.»

- (Γ.Τ.) «Σίγουρα βοηθά στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής. Πολλοί επισκέπτες ήρθαν στην περιοχή μας μετά από τηλεοπτική προβολή του χορού. Επισκέπτες από Ιωάννινα, Άρτα και Πρέβεζα, ήρθαν να γνωρίσουν το χωριό μας, πίνοντας ένα καφεδάκι στα καφενεία του χωριού και παράλληλα παρακολούθησαν τον Καγκελάρη.»

- (Ν.Β.) «Ασφαλώς. Λόγω του Καγκελάρη το χωριό μας έχει προβληθεί στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο και στο διαδίκτυο. Πολλοί ξένοι έχουν επισκεφθεί την περιοχή με αυτήν την αφορμή. Και δεν παραλείπουν να πιουν έναν καφέ στα παραδοσιακά μας καφενεία, να

επισκεφθούν την κοντινή λίμνη Ζηρού, ακόμα και την Πρέβεζα. Κάποιοι μάλιστα μένουν στον παραδοσιακό ξενώνα του χωριού, που δε νομίζω ότι θα φτιαχνόταν ποτέ αν δεν υπήρχε ο Καγκελάρης να προσελκύει επισκέπτες στο χωριό.»

- (Ε.Κ.) «Ναι, η μεγάλη Λάκκα – Σουλίου στην οποία ανήκει το χωριό μας, αγκαλιάζει το τοπικό αυτό έθιμο και γεμίζει την πλατεία του χωριού την Παρασκευή του Πάσχα για να ζήσει τον καγκελάρη, να μπουν και οι ίδιοι να σύρουν μαζί μας τον χορό και το δίπλωμα και να ευχηθούν του χρόνου το ξαναντάμωμα.»

6.2.7 Συνεργασία

Τέλος, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν αν θεωρούν ότι υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς (ερώτημα 11 ερωτηματολογίου).

Από τις απαντήσεις προέκυψε ότι οι συνεργασίες που έχουν υπάρξει για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς με επίκεντρο τον Καγκελάρη έχουν περιορισμένο εύρος. Αποτελούνται από συνεργασίες ανάμεσα στους κατοίκους των χωριών και τους συλλόγους, ενώ η συμβολή των επίσημων αρχών είναι πιο περιορισμένη:

- (Σ.Μ.) «Οι Δημοτικές Αρχές πάντα ενδιαφέρονται για τη διατήρηση και προβολή του εθίμου. Επιχορηγούν, παρίστανται και οργανώνουν εκπομπές πανελληνίας εμβέλειας (π.χ. «Κυριακή στο Χωριό»), προσκλήσεις σε ραδιοτηλεοπτικά μέσα κλπ.»

- (Φ.Α.) «Ναι, υπάρχει. Απλός κόσμος αλλά και Σύλλογοι από άλλα χωριά έρχονται και συμμετέχουν, γνωρίζουν την παράδοσή μας και εμπνέονται να αναζητήσουν και τη δική τους τοπική παράδοση.»

Οι τοπικές κοινωνίες πάντοτε στηρίζουν αυτές τις πρωτοβουλίες και συμβάλλουν στη διατήρηση των εθίμων και αυτό είναι θετικό και σημαντικό.

- (Γ.Τ.) «Με συλλόγους άλλων χωριών και πόλεων, π.χ. της Ροδαυγής, της Άρτας κλπ όπου χορεύουν αντίστοιχα τοπικά τραγούδια, έγιναν ταυτόχρονες παρουσιάσεις σε διάφορες πόλεις της Ελλάδος.»

- (Α.Ν.) «Η Κοινότητα και η ευρύτερη περιοχή υπάγονται σε κοινό δήμο. Ο δήμος δεν έχει οργανώσει συγκεκριμένες πρωτοβουλίες για την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, πέρα από τις προσωπικές επισκέψεις περισσότερο για προσωπική προβολή.»

• (Ε.Κ.) «Ναι, έχω αυτή την εντύπωση, πλην όμως η πολιτική κατάσταση έχει περιορίσει τις δαπάνες για τον πολιτισμό. Ηθικά μας συμπαραστέκονται και τα τοπικά και ευρύτερα μ.μ.ε., μας διαφημίζουν και μας επαινούν αρκετά.»

Αυτό έχει οδηγήσει κάποιους από τους κατοίκους να τονίζουν τη σημασία που έχει η συμμετοχή και η υποστήριξη των επίσημων αρχών και φορέων για την προστασία, προβολή και διάδοση του χορού:

• (Γ.Α.Μ.-2) «Ο χορός θα πρέπει να κατοχυρωθεί επίσημα στο ελληνικό κράτος ως "Ελληνικός παραδοσιακός χορός Καγκελάρης Παπαδατών" και να προβάλλεται μέσω του Υπουργείου Πολιτισμού, της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και πολιτιστικών συλλόγων σε έντυπα, ημερίδες, συνέδρια, φεστιβάλ χορού και ευρύτερες πολιτιστικές και ιστορικές εκδηλώσεις.»

• (Α.Ν.) «Ο Καγκελάρης σαν γνήσια πολιτιστική κληρονομιά και κάθε άλλη παράδοση της περιοχής θα έπρεπε να έχει ουσιαστική στήριξη από το δήμο για τη διατήρηση των ιστορικών εθίμων και την τόνωση, έστω και παροδική, της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας.»

Μία σημαντική πληροφορία είναι αυτή που παρέχει ένας από τους συμμετέχοντες αναφορικά με την προοπτική να εγγραφεί ο χορός στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας (και σε επόμενη φάση και στον Παγκόσμιο Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO), η οποία όμως δεν έχει προχωρήσει ακόμα:

• (Σ.Β.) «Το καλοκαίρι του 2020, εν μέσω πανδημίας, είχα ενημερωθεί, για την απόφαση της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνας Μενδώνη να εγγραφούν δεκαέξι νέα στοιχεία άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας.

Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονταν και οι «Κύκλες», ο παραδοσιακός κυκλικός χορός των χωριών Βαπτιστής και Χουλιαράδες του νομού Ιωαννίνων, που πραγματοποιείται την τελευταία μέρα των πανηγυριών (29 Αυγούστου για τον Βαπτιστή και 8 Σεπτεμβρίου για τους Χουλιαράδες) στο χοροστάσι των κοινοτήτων.

Αυτή η ενημέρωση μου κέντρισε το ενδιαφέρον για την εγγραφή και του Καγκελάρη Παπαδατών στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Δεν το προχώρησα όμως και λόγω της πανδημίας, αλλά και γιατί με είχε απορροφήσει το ενδιαφέρον για την έκδοση του τελευταίου βιβλίου μου: "Από τον Ηπειρωτικό Διαφωτισμό στη Φιλική Εταιρεία-Ηπειρώτες Φιλικοί". Καιρός όμως να το προχωρήσουμε. Και να το πάμε και πάρα πέρα. Στον Παγκόσμιο Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ουνέσκο. Αξίζει.»

Την προοπτική αυτή διατυπώνει και ένας άλλος συμμετέχων λόγω της μοναδικότητας του χορού:

• (N.B.) «Ο Καγκελάρης αποτελεί πολύτιμη παράδοση των Παπαδατών και απ'όσο γνωρίζω είναι μοναδικός ως προς το βήμα του (καγκελάρια υπάρχουν και σε άλλα ηπειρώτικα χωριά, ίσως και εκτός Ηπείρου, αλλά όσα έχω παρακολουθήσει έχουν ένα βήμα απλούστερο από το δικό μας - το δικό μας βήμα θυμίζει μάλλον το βήμα ενός «κουτσού»). Πρόσφατα διάβασα ότι κάποιο άλλο χωριό ενέταξε τον παραδοσιακό του χορό στον κατάλογο της UNESCO. Φαντάζομαι ότι και ο δικός μας χορός που είναι τόσο ξεχωριστός θα μπορούσε να ενταχθεί εκεί, ή τουλάχιστον θα μπορούσαμε να προσπαθήσουμε κάτι τέτοιο.»

Εικόνα 38. Παλιό στιγμιότυπο από τον Καγκελάρη (Πηγή: Βασιλείου, 2003).

Κεφάλαιο 7. Πρόταση στοιχείου «Ο χορός Καγκελάρης» για ένταξη στον αντιπροσωπευτικό κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO

7.1 Κριτήρια ένταξης για την εγγραφή του στον κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

Ο Καγκελάρης πληροί τα κριτήρια ένταξης για την εγγραφή του στον κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO. Πρώτα απ' όλα, αποτελεί εξαιρετικό τεκμήριο μιας πολιτισμικής παράδοσης που υφίσταται μέχρι σήμερα. Ο χορός δεν έχει υποστεί καμία

μεταβολή που να έχει αλλάξει το χαρακτήρα του και τη σημασία του από το παρελθόν μέχρι και σήμερα. Αυτό αναδεικνύεται και στη σημασία που έχει για την τοπική κοινότητα στην οποία αναπτύσσεται. Τα μέλη της κοινότητας προσπαθούν σκληρά να διατηρήσουν το στοιχείο στην παραδοσιακή του μορφή τόσο αισθητικά και καλλιτεχνικά όσο και κοινωνικά και οργανωτικά. Παρά το γεγονός ότι η κοινωνία έχει εξελιχθεί, εντούτοις όλοι συμφωνούν και προσπαθούν να διατηρήσουν το συγκεκριμένο στοιχείο ίδιο με την πάροδο του χρόνου.

Το στοιχείο επίσης συνδέεται άμεσα και εμφανώς με παραδόσεις, ιδέες και πεποιθήσεις πανανθρώπινης αξίας. Εκφράζει απόλυτα την ιεράρχηση και τη δομή της ελληνικής κοινωνίας στο παρελθόν αλλά και σήμερα, όχι με την έννοια της έλλειψης εξέλιξης αλλά με την απόδοση σεβασμού σε βασικές αρχές και αξίες. Είναι σημαντικό ότι το στοιχείο εκφράζει για την κοινότητα την ιστορία, την πίστη στη θρησκεία, το σεβασμό στις παλαιότερες γενιές, τη λαϊκή παράδοση αλλά και τον έρωτα, τη χαρά και τον εορτασμό. Καταφέρνει να συνδυάζει διαφορετικές εκφράσεις της ανθρώπινης ζωής και της κοινωνίας σε μία σχεδόν τελετουργική έκφραση που θεωρείται πιο σημαντική απ' όλους. Το στοιχείο είναι για την κοινωνία πιο σημαντικό από το θάνατο, στον οποίο παραδοσιακά η ελληνική κοινωνία αποδίδει μεγάλο σεβασμό. Το παραδοσιακό πένθος δεν τηρούνταν στην περίπτωση του στοιχείου, καθώς το στοιχείο θεωρούνταν πιο σημαντικό απ' όλα. Ακόμα όμως και σε περιπτώσεις πολέμου και ένοπλων συγκρούσεων που βίωσε η Ελλάδα, το στοιχείο συνέχισε να παραμένει σεβαστό και δεν σταματούσε για κανέναν λόγο.

7.2 Πρόταση σχεδιασμού δράσεων για τη διαφύλαξη και προβολή του στοιχείου σε εθνικό επίπεδο

Σε εθνικό επίπεδο η διαφύλαξη και η προβολή του στοιχείου αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα και αυτό οφείλεται στο ότι δεν έχει δοθεί η δέουσα σημασία. Οι όποιες προσπάθειες έχουν γίνει προέρχονται αποκλειστικά από τον Μορφωτικό Σύλλογο της περιοχής με την υποστήριξη των κατοίκων της κοινότητας και αυτό τις καθιστά περιορισμένης εμβέλειας. Η ένταξη του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας θα πρέπει να είναι το πρώτο βήμα για τη διαδικασία ένταξής του στη συνέχεια και στον κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO. Αυτό θα προσδώσει ακόμα μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα στο στοιχείο και θα διαδοθεί ακόμα περισσότερο η σημασία του και η ανάγκη διαφύλαξης και προβολής του.

Επιπλέον, θα πρέπει να υποστηριχθούν οι προσπάθειες που προς το παρόν γίνονται σε τοπικό κυρίως επίπεδο. Ο Σύλλογος και η κοινότητα θα πρέπει να υποστηριχθούν αρχικά οικονομικά προκειμένου να διαδώσουν το στοιχείο σε εθνικό επίπεδο. Σε αυτό μπορούν να συμβάλουν τα συμβατικά και ψηφιακά μέσα, αλλά αυτό μπορεί να γίνει μέσω της υποστήριξης σε δημοτικό αρχικά, περιφερειακό στη συνέχεια και ενδεχομένως και σε κυβερνητικό επίπεδο. Για παράδειγμα, θα πρέπει να ενισχυθεί η συμμετοχή στο στοιχείο που όπως φάνηκε οφείλεται κυρίως σε οικονομικά εμπόδια. Η ενίσχυση για παράδειγμα των κατοίκων προκειμένου να μεταβούν στις Παπαδάτες ώστε να υπάρχει αυξημένη συμμετοχή στο στοιχείο σίγουρα θα ενδυναμώσει τη διατήρηση αλλά και την προβολή του.

Απαιτείται όμως και σημαντική ενεργοποίηση των κατοίκων της κοινότητας προκειμένου να μπορέσουν να αναπτυχθούν δράσεις υποστήριξης του στοιχείου. Η ενεργοποίηση αυτή μπορεί να γίνει σε δύο επίπεδα. Το πρώτο είναι η ενεργοποίηση της ίδιας της κοινότητας. Το στοιχείο πρέπει να αποτελέσει σκοπό όλης της κοινότητας και να συμμετέχουν όλοι στην προσπάθεια προστασίας και προβολής του και όχι μόνοι οι τοπικές αρχές, ο μορφωτικός σύλλογος και κάποιοι μεγαλύτερης ηλικίας κάτοικοι. Για να καταστεί αυτό εφικτό χρειάζεται και οι πιο νέοι κάτοικοι να μάθουν την ιστορία και τη σημασία του στοιχείου προκειμένου να συμμετέχουν σε δράσεις που θα αποκτήσουν έτσι μεγαλύτερη δυναμική. Το δεύτερο επίπεδο είναι ότι οι δράσεις των κατοίκων της κοινότητας θα πρέπει να ξεπεράσουν το τοπικό, έστω περιφερειακό επίπεδο. Θα πρέπει να απευθυνθούν σε όλους τους αρμόδιους φορείς από δήμους και περιφέρειες μέχρι το Υπουργείο Πολιτισμού προκειμένου να τονίσουν τη σημασία του στοιχείου και να διεκδικήσουν πόρους για την προστασία και την προβολή του.

7.3 Πρόταση σχεδιασμού δράσεων για τη διαφύλαξη και προβολή του στοιχείου σε διεθνές επίπεδο

Ό,τι αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα ισχύει και για το διεθνές επίπεδο και κυρίως η υποστήριξη που απαιτείται να έχει το στοιχείο. Η προβολή του στοιχείου διεθνώς μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες πολιτικές που αναπτύσσονται στον τομέα του τουρισμού, κάτι που μπορεί να γίνει και σε εθνικό επίπεδο. Ο πολιτιστικός τουρισμός είναι ένα μεγάλο τμήμα του διεθνούς κοινού σήμερα και το στοιχείο μπορεί να χρησιμοποιηθεί προς αυτή την κατεύθυνση επιτυγχάνοντας δύο αποτελέσματα. Το πρώτο είναι να αναδείξει ακόμα περισσότερο τη μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδος. Το δεύτερο είναι να προσελκύσει ακόμα μεγαλύτερο κοινό στην κοινότητα. Αυτό θα ενισχύσει τόσο τη συμμετοχή

στο στοιχείο όσο και την οικονομία της κοινότητας, επιτρέποντάς της να επενδύσει ακόμα περισσότερο σε αυτό.

Κεφάλαιο 8. Συζήτηση- Συμπεράσματα- Προτάσεις

8.1 Ανακεφαλαίωση

Η παρούσα έρευνα έδειξε ότι στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς όπως ο Καγκελάρης αποτελούν δομικό στοιχείο της παρουσίας και της ιστορίας της κοινωνίας και ειδικότερα της υπό εξέταση κοινότητας. Οι κάτοικοι της κοινότητας αποδίδουν μεγάλη σημασία στο στοιχείο και το θεωρούν μέρος της ζωής τους, της ιστορίας και της ταυτότητάς τους. Οι προσπάθειες όμως που έχουν κάνει είναι περιορισμένες. Λόγω δυσκολιών και προβλημάτων που αντιμετώπισαν στο παρελθόν φαίνεται ως ένα βαθμό να έχουν «εγκαταλείψει» την προσπάθεια και να περιορίζονται στην αναπαραγωγή του στην περιοχή όταν αυτό είναι εφικτό. Εντούτοις, έχουν προσδοκίες και θέλουν να εντείνουν περισσότερο τις προσπάθειές τους.

8.2 Συζήτηση

Κάθε άνθρωπος είθισται (και οφείλει) να είναι εξοικειωμένος με την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου του. Η πολιτιστική κληρονομιά βοηθά στη διαμόρφωση της πολιτιστικής αλλά και της κοινωνικής ταυτότητας. Αποκτούμε επίσης μια καλύτερη αίσθηση ότι ανήκουμε σε ένα ευρύτερο κοινωνικό και πολιτιστικό πλαίσιο. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η διατήρηση των πολιτιστικών παραδόσεων θεωρήθηκε ζωτικής σημασίας από τον 18ο αιώνα, όταν δημιουργήθηκαν τα πρώτα έθνη και έγινε εμφανής η ανάγκη να αποδίδεται η εθνική ταυτότητα στους πολίτες, ως επακόλουθο της δημιουργίας οργανωμένων κοινωνιών. Μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι το θέμα της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ένα θέμα που αφορά όλους όσους ανήκουν σε μια οργανωμένη κοινωνική δομή. Η εμπειρία, η γνώση αλλά και η κατανόηση είναι οι τρόποι μέσω των οποίων ο πολιτισμός και οι εκδηλώσεις του μπορούν να γίνουν προσβάσιμα σε άτομα όλων των ηλικιακών ομάδων και να μεταλαμπαδευτούν στις επόμενες γενιές.

Με την επαφή, εμπειρία αλλά και τη μελέτη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, μια διαδραστική επικοινωνιακή διαδικασία αναπτύσσεται μεταξύ των ανθρώπων και των λαμβανόμενων ερεθισμάτων ανάλογα με τα επίπεδα της γνώσης τους, τα μοντέλα απομνημόνευσής τους, την ικανότητα αφαίρεσής τους καθώς και τα συστήματα αξιών, τόσο τα προσωπικά όσο και της κοινωνίας στην οποία ανήκουν. Το ίδιο συμβαίνει και με τον Καγκελάρη. Η συνεχής και συχνά ενθουσιώδης ενασχόληση της κοινότητας που εξετάστηκε μαζί του έχει οδηγήσει στην καθιέρωσή του και στην προσπάθεια διατήρησής του με τα μέσα που είναι δυνατά από τον καθένα. Με αυτόν τον τρόπο η κοινότητα αναδεικνύεται ως ένας καθοριστικός παράγοντας τόσο για τη διατήρηση όσο και για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ειδικότερα ως προς τον Καγκελάρη Παπαδατών, μπορούμε να δούμε ότι η διερεύνηση των γνώσεων και απόψεων των μελών της κοινότητας Παπαδιωτών ανέδειξε χωρίς αμφιβολία την καθολική αγάπη για το έθιμο του Καγκελάρη, την αίσθηση ενότητας της κοινότητας αλλά και διαφορετικότητάς της από άλλες, συναισθήματα τα οποία πηγάζουν ακριβώς από την ύπαρξη του εθίμου αυτού. Επίσης ανέδειξε τη βαθιά ανάγκη για τη συνέχιση του εθίμου, σχεδόν σε επίπεδο ιερότητας. Τα παραπάνω στοιχεία αντικατοπτρίζονται τόσο στο περιεχόμενο των απαντήσεων, όσο και στην καλή διάθεση, την προθυμία και σε πολλές περιπτώσεις τον ενθουσιασμό με τον οποίο οι ερωτώμενοι ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα της συνέντευξης, κάτι που και εκφράστηκε ρητά και ήταν ιδιαίτερα αισθητό κατά τη διεξαγωγή της έρευνας. Κάποιοι ερωτώμενοι ξεκάθαρα

διατύπωσαν τη χαρά τους για την ευκαιρία να προσφέρουν (με τις απαντήσεις τους) στο αγαπημένο παραδοσιακό τους έθιμο έστω και ένα μικρό «πετραδάκι» στην πορεία της επίσημης γραπτής αποτύπωσης και διατήρησής του. Και φυσικά είναι σαφές ότι, με βάση τις σκέψεις και τα συναισθήματα της κοινότητας, αξίζει να ξεκινήσει η διαδικασία ένταξης του εθίμου του Καγκελάρη Παπαδατών στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας καθώς και στον Παγκόσμιο Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Η κοινότητα φαίνεται ότι αποδίδει ιδιαίτερα μεγάλη σημασία στο έθιμο και ότι είναι σύμφωνη και αρκετά ώριμη για μια τέτοια κίνηση, με την προϋπόθεση της υποστήριξης που χρειάζεται.

8.3 Αξιοποίηση της έρευνας

Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να αναδείξουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κοινότητες στην προστασία και στην προβολή της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Αποτελούν δεδομένα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους αρμόδιους φορείς προκειμένου να παρέχουν την απαραίτητη υποστήριξη στις κοινότητες, ώστε να βελτιώσουν τις προσπάθειές τους προκειμένου η άυλη πολιτιστική κληρονομιά να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο και να αποτελέσει μια σημαντική εθνική περιουσία.

8.4 Μελλοντικές επεκτάσεις της έρευνας

Ο βασικός περιορισμός της έρευνας ήταν ότι δεν κατέστη εφικτό να ληφθούν συνεντεύξεις και από ανθρώπους που δεν προέρχονται από την κοινότητα προκειμένου να διαφανεί η επίδραση του στοιχείου και σε αυτούς, καθώς και η αδυναμία παρακολούθησης του λόγω του COVID-19. Η έρευνα στο πεδίο μπορεί να επεκταθεί με την άρση των μέτρων περιορισμού και την επιτόπια παρακολούθηση του χορού προκειμένου να παρατηρηθούν και να αποτυπωθούν ο τρόπος που βιώνεται, καθώς και οι αλληλοεπιδράσεις που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια της επιτέλεσής του. Σημαντικό θα ήταν επίσης να παρακολουθηθεί και η προετοιμασία του και τι σημαίνει αυτή για την καθημερινότητα της κοινότητας, αναδεικνύοντας ακόμα περισσότερο τη σημασία του στοιχείου.

Άλλωστε, αντίστοιχες μελέτες αναφερόμενες σε παρόμοια ή μη στοιχεία άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και η σύγκρισή τους με την παρούσα έρευνα θα μπορούσαν να ενισχύσουν τα συμπεράσματα σχετικά με την αξία που επέχουν τέτοιου είδους στοιχεία για τον πληθυσμό που τα βιώνει, τα προβλήματα που συναντώνται αλλά και σχετικά με την ανάγκη ή την επιθυμία διατήρησής τους μέσω (και) της ένταξης στους καταλόγους άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

A. Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Alivizatou, M. (2012). *Intangible heritage and the museum. New perspectives on cultural preservation*. London: Routledge.
- Gerring, J. (2004). What is a case study and what is it good for? *American political science review*, 341-354.
- Iacono, V. L., & Brown, D. H. (2016). Beyond Binarism: Exploring a Model of Living Cultural Heritage for Dance. *Dance Research*, 34(1), 84-105.
- Lixinski, L. (2013). *Intangible Cultural Heritage in International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- MacDonald, F. G., & Alford, S. (2010). The Museum as Information Utility. In Parry R. (ed.). *Museums in a Digital Age*. London-New York: Routledge.
- MacDonald, S. (2013). *Memorylands: Heritage and identity in Europe today*. London, UK: Routledge.
- Rodwell, D. (2012). The Unesco World Heritage Convention, 1972–2012: reflections and directions. *The historic environment: policy & practice*, 3(1), 64-85.
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2012). *Qualitative interviewing: The art of hearing data*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Ruggles, D. F. & Silverman, H. (2009). *Intangible Heritage Embodied*. New York: Springer.
- Seeger, A. (2015). Understanding UNESCO: A Complex Organization with Many Parts and Many Actors. In Foster, D. & Gilman, L. (eds.). *UNESCO on the Ground. Local Perspectives on Intangible Cultural Heritage*. Indiana: Indiana University Press.
- Sherkin, S. (2001). A Historical Study on the Preparation of the 1989 Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore. In Seitel, P. (ed.). *Safeguarding Traditional Cultures: A Global Assessment* (pp. 42-56). Washington D.C: Center for Folklife and Cultural Heritage. Smithsonian Institution.
- Simons, H. (2009). *Case study research in practice*. London: Sage.

- Singh, J.P. (2011). *United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO): Creating Norms for a Complex World (Global Institutions)*. Abingdon: Routledge.
- Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. London, UK: Routledge.
- Soldano, S., Borlizzi, P. & Valle, M. (2017). *Report on Current State-of-Art of Use and Re-Use of Medieval Ruins*. Brussels, Belgium: European Union Interreg Central Europe.
- Stake, R. E. (2003). Case studies. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (eds.). *Strategies of qualitative inquiry*. London: Sage.
- Sturman, A. (1997). Case study methods. In: J. P. Keeves (ed.). *Educational research, methodology and measurement: an international handbook* (pp. 61-66). Oxford: Pergamon.
- Thorsby, D. (2001). *Economics and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- UNESCO (1983). *Preliminary Study on the Technical and Legal Aspects of the Safeguarding of Folklore*. 116 EX/26.
- UNESCO (1985). *Report on the Proceedings of the Second Committee of Governmental Experts on the Safeguarding of Folklore and on the Joint UNESCO-WIPO Activities Concerning the Possible Adoption of Specific International Regulations Regarding 'Intellectual Property' Aspects of the Protection of Folklore*. Paris, 12 April. 121 EX/18.
- UNESCO (2006). *Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity: Proclamations 2001, 2003 and 2005*. UNESCO.
- UNESCO (2014). *Aide-Mémoire for completing a nomination to the List of Intangible Cultural Heritage in need of urgent safeguarding*. Paris: UNESCO Intangible Cultural Heritage Section.
- UNESCO (2019i). Safeguarding intangible cultural heritage through TVET. Report of the UNESCO-UNEVOC Virtual conference. UNESCO-UNEVOC TVeT Forum, 29 October to 7 November 2018. Bonn: UNESCO-UNEVOC.
- Whitehead, C. & Bozoglu, G. (2017). *Heritage and Memory in Europe: A Review of Key Concepts and Frameworks for CoHERE/ Performing and Representing Identities in Europe*. Work Package 1 Work in Progress. Newcastle, UK: Critical Heritages (CoHERE).
- Whitehead, C., Eckersley, S. & Zito, A. (2019). *European Policy Brief: Productions and Omissions of European Heritage*. Newcastle, UK: CoHERE, Newcastle University.

Yin, R. K. (1994). Case study research: Design and methods, applied social research. *Methods series, 5*.

B. Ελληνική Βιβλιογραφία

Αλεξανδρή, Ε. (2015). *Πολιτισμική κληρονομιά- διαχείριση. Πολιτιστική αναγέννηση της Αθήνας του 19ου αιώνα*. Αθήνα: Ίων.

Ανδρεάτου, Α. Χ. (2007). *Συστήματα διαχείρισης βιώσιμης ανάπτυξης*. Αθήνα: ΕΜΠ.

Βασιλείου, Σ. Σ. (2003). *Καγκελάρης Παπαδατών «Λάκκας Σούλι». Ο κορυφαίος Παραδοσιακός Ηπειρωτικός Πασχαλινός Χορός*. Αθήνα: arigoshora.

Cuche, D. (2001). *Η έννοια της κουλτούρας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Γενηθήτω, Γιώργος Δαρδανός.

Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π. & Γκρίμπα, Ε. (2011). *Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού*. Αθήνα: Κριτική.

Κόρκα, Ε. (2018). *Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά*. Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού, Δ/νση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων.

Μπιτσάνη, Ε. (2002). *Πολιτισμός και τοπική Κοινωνία, Η τοπική πολιτιστική ανάπτυξη στην Ελλάδα και ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, 1980-2000*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Μπιτσάνη, Ε. (2004). *Πολιτισμική διαχείριση και περιφερειακή ανάπτυξη. Σχεδιασμός πολιτιστικής πολιτικής και πολιτιστικού προϊόντος*. Αθήνα: Διόνικος.

Γ. Διαδικτυακές πηγές

Αλιβιζάτου, Μ., Πούλιος, Ι., Παπαδάκη, Μ. (2015). Διαχείριση άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Πούλιος, Ι., Αλιβιζάτου, Μ., Αραμπατζής, Γ., Γιαννακίδης, Α., Καραχάλης, Ν., Μάσχα, Ε., Μούλιου, Μ., Παπαδάκη, Μ., Προσύλης, Χ., Τουλούπα, Σ. *Πολιτισμική διαχείριση, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών

- Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (κεφ 3). Ανάκτηση 07 08, 2020 από:
<http://hdl.handle.net/11419/2386>
- Ανδριάνης, Γ. (2005). *Διατήρηση Ψηφιακής Πολιτισμικής Κληρονομιάς*. (Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου). Ανάκτηση 07 07, 2020, από:
<https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/15997/file0.pdf?sequence=2>
- Bouchenaki, M. (2004). Editorial. Intangible Heritage. *Museum International*, 56(1-2), 6-11.
 Ανάκτηση 09 28, 2020 από: <https://doi.org/10.1111/j.1350-0775.2004.00452.x>
- Calligaro, O. (2014). From 'European cultural heritage' to 'cultural diversity'?. *Politique européenne*, (3), 60-85. Ανάκτηση 09 28, 2020 από:
<https://doi.org/10.3917/poeu.045.0060>
- Cominelli, F., & Greffe, X. (2012). Intangible cultural heritage: Safeguarding for creativity. *City, Culture and Society*, 3(4), 245-250. Ανάκτηση 09 28, 2020 από:
<https://doi.org/10.1016/j.ccs.2012.10.003>
- Delanty, G. (2010). *The European heritage from a critical cosmopolitan perspective*. LSE 'Europe in Question' Discussion Paper Series. London. UK: European Institute.
 Ανάκτηση 07 05, 2020, από:
http://eprints.lse.ac.uk/53305/1/_Libfile_repository_Content_European%20Institute_LEQS%20Discussion%20Paper_LEQSPaper19b.pdf
- Eisenhardt, K. M. (1989). Building theories from case study research. *Academy of management review*, 14(4), 532-550. Ανάκτηση 06 06, 2020 από:
<https://doi.org/10.2307/258557>
- Farah, P. D., & Tremolada, R. (2014). Desirability of commodification of intangible cultural heritage: The unsatisfying role of intellectual property rights. *Transnational Dispute Management, Special Issue*, 11(2). Ανάκτηση 07 07, 2020 από:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2472339
- Kalamatajournal (2020). *Η Κορώνη στο ιταλικό National Geographic*. Ανάκτηση 07 08, 2020 από:
<https://www.kalamatajournal.gr/messinia/dimoi-messinias/item/7629-i-koroni-sto-italiko-national-geographic>

- Kirshenblatt-Gimblett, B. (2004). Intangible heritage as metacultural production 1. *Museum international*, 56(1-2), 52-65. Ανάκτηση 09 28, 2020 από: <https://doi.org/10.1111/j.1350-0775.2004.00458.x>
- Kurin, R. (2004). Safeguarding Intangible Cultural Heritage in the 2003 UNESCO Convention: a critical appraisal. *Museum international*, 56(1-2), 66-77. Ανάκτηση 09 28, 2020 από: <https://doi.org/10.1111/j.1350-0775.2004.00459.x>
- Kuutma, K. (2009). Cultural Heritage: An Introduction to Entanglements of Knowledge. Politics and Property. *Journal of Ethnology and Folkloristics*, 3(2), 5-12. Ανάκτηση 09 28, 2020 από: <https://www.jef.ee/index.php/journal/article/view/9>
- Lenzerini, F. (2011). Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples. *European Journal of International Law*, 22(1), 101-120. Ανάκτηση 09 28, 2020 από: <https://doi.org/10.1093/ejil/chr006>
- Lupu, N., Tanase, M.O. & Tudorache, P. (2016). Quo Vadis "Living Human Treasures"? *Amfiteatru Economic Journal* 18(10), 757-766. Ανάκτηση 01 26, 2021 από: <http://hdl.handle.net/10419/169034>
- Nas, P. J. M. (2002). Masterpieces of oral and intangible culture: Reflections on the UNESCO World Heritage List. *Current Anthropology*, 43(1), 139-148. Ανάκτηση 09 28, 2020 από: <https://doi.org/10.1086/338287>
- ΠΙΟΠ (2016). Ανάκτηση 10 04, 2020 από: <https://www.piop.gr/el/diktuo-mouseiwn/Mouseio-Mastixas/to-mouseio.aspx>
- PLUGGY (2021). *PLUGGY*. Ανάκτηση 10, 10, 2021 από: <https://www.pluggy-project.eu/>
- Πούλιος, (2015). Εισαγωγή. Στο Πούλιος, Ι., Αλιβιζάτου, Μ., Αραμπατζής, Γ., Γιαννακίδης, Α., Καραχάλης, Ν., Μάσχα, Ε., Μούλιου, Μ., Παπαδάκη, Μ., Προσύλης, Χ., Τουλούπα, Σ. *Πολιτισμική διαχείριση, τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (κεφ 3). Ανάκτηση 02 14, 2020 από: <http://hdl.handle.net/11419/2386>
- Rodosreport, 2020. *Η Αιγαιακή Διατροφή (Aegean Diet), Στον Κατάλογο Της UNESCO, Ως Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά Της Ανθρωπότητας, Ο Επόμενος Στόχος Της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου*. Ανάκτηση 07 08, 2020 από: <https://rodosreport.gr/egeaki-diatrofi-aegean-diet-ston-katalogo-tis-unesco-os-ayli-politistiki-klironomia-tis-anthropotitas-o-epomenos-stochos-tis-periferias-n-egeou/>

- UNESCO (1972). *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*; United Nations Educational Scientific and Cultural Organization. Paris: UNESCO. Ανάκτηση 09 28, 2020 από: <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>
- UNESCO (1982). *World Conference on Cultural Policies (Mondiacult)*. Final Report. Mexico City, 26 July – 6 August 1982. CLT/MD/1. Ανάκτηση 09 28, 2020 από: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000052505>
- UNESCO (2019a). *Art of dry stone walling, knowledge and techniques*. Ανάκτηση 07 08, 2020 από: <https://ich.unesco.org/en/RL/art-of-dry-stone-walling-knowledge-and-techniques-01393>
- UNESCO (2019b). *Byzantine chant* Ανάκτηση 07 08, 2020 από: <https://ich.unesco.org/en/RL/byzantine-chant-01508>
- UNESCO (2019c). *Flamenco*. Ανάκτηση 07 08, 2020 από: <https://ich.unesco.org/en/RL/flamenco-00363>
- UNESCO (2019d). *Know-how of cultivating mastic on the island of Chios*. Ανάκτηση 07 08, 2020 από: <https://ich.unesco.org/en/RL/know-how-of-cultivating-mastic-on-the-island-of-chios-00993>
- UNESCO (2019e). *Mediterranean diet*. Ανάκτηση 07 08, 2020 από <https://ich.unesco.org/en/RL/mediterranean-diet-00884>
- UNESCO (2019f). *Rebetiko*. Ανάκτηση 07 08, 2020 από: <https://ich.unesco.org/en/RL/rebetiko-01291>
- UNESCO (2019g). *Tango*. Ανάκτηση 07 08, 2020 από <https://ich.unesco.org/en/RL/tango-00258>
- UNESCO (2019h). *Tinian marble craftsmanship*. Ανάκτηση 07 08, 2020 από: <https://ich.unesco.org/en/RL/tinian-marble-craftsmanship-01103>
- UNESCO (2020). *Report of Greece, 2016*. Ανάκτηση 09, 20, 2020 από UNESCO: <https://ich.unesco.org/en/state/greece-GR?info=periodic-reporting>
- UNESCO (2021a). *What is Intangible Cultural Heritage?*. Ανάκτηση 05, 01, 2021 από UNESCO: <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003>

- UNESCO (2021b). *Tell your living heritage story - Interviews with participants at the UNESCO Youth Forum (audio-visual exhibition)*. Ανάκτηση 10, 10, 2021 από UNESCO: <https://ich.unesco.org/en/tell-your-living-heritage-story-2018-01002>
- UNESCO (2021c). *Intangible cultural heritage for sustainable development: a virtual exhibition (2013)*. Ανάκτηση 10, 10, 2021 από UNESCO: <https://ich.unesco.org/en/ich-for-sustainable-development-a-virtual-exhibition-2013-00693>
- UNESCO (2021d). *Procedure of inscription of elements on the Lists and of selection of Good Safeguarding Practices*. Ανάκτηση 10, 10, 2021 από UNESCO: <https://ich.unesco.org/en/procedure-of-inscription-00809>
- UNESCO (2021e). *Practice of traditional music and dance in Setesdal, playing, dancing and singing (stev/stevjing)*. Ανάκτηση 10, 10, 2021 από UNESCO: <https://ich.unesco.org/en/RL/practice-of-traditional-music-and-dance-in-setesdal-playing-dancing-and-singing-stev-stevjing-01432>
- UNESCO (2021f). *Lad's dances in Romania*. Ανάκτηση 10, 10, 2021 από UNESCO: <https://ich.unesco.org/en/RL/lads-dances-in-romania-01092>
- UNESCO (2021g). *Flamenco*. Ανάκτηση 10, 10, 2021 από UNESCO: <https://ich.unesco.org/en/RL/flamenco-00363>
- Vecco, M. (2010). A definition of cultural heritage: From the tangible to the intangible. *Journal of Cultural Heritage*, 11(3), 321-324. Ανάκτηση 07 07, 2020 από: <https://doi.org/10.1016/j.culher.2010.01.006>
- Vrdoljak, A. F. (2017). Indigenous peoples, intangible cultural heritage and participation in the United Nations. *Intellectual Property, Cultural Property and Intangible Cultural Heritage*, 50-66. Ανάκτηση 07 07, 2020 από: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2676448
- Yahaya, A. (2006). The scope and definitions of heritage: from tangible to intangible. *International journal of heritage studies*, 12(3), 292-300. Ανάκτηση 07 07, 2020 από: <https://doi.org/10.1080/13527250600604639>
- Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού (2020). *Άυλη πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας*. Ανάκτηση 02 17, 2021 από: <http://ayla.culture.gr>

Πρόσθετη Βιβλιογραφία

Βασιλείου, Σ. Σ. (2008). *Ήπειρος, Λάκκα Σούλι, Παπαδάτες: Ο τόπος μας κι ο κόσμος μας*.

Αθήνα: Θεατρική Λογοτεχνική Πολιτιστική Λαογραφική Εστία Ηπειρωτών

Μπόκιος, Β. (1994). *Τα τραγούδια μας*. Αθήνα: Δεσμός

Παράρτημα Ι – Φόρμα Ερωτηματολογίου Συνέντευξης

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ον/μο.....

Ημερομηνία.....

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;
2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;
3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.
4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;
5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;
6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;
7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;
8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;
9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;
10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;
11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;
12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Παράρτημα II – Οι συνεντεύξεις

Τα κείμενα των συνεντεύξεων παρατίθενται παρακάτω με τυχαία σειρά. Η παράθεση γίνεται ανώνυμα (δίνονται μόνο τα αρχικά των ονομάτων και η ιδιότητα καθενός), μετά από συναίνεση των ερωτώμενων για τη χρήση και τη δημοσίευση των καταγεγραμμένων απαντήσεων.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 1

Ον/μο: Σ.Μ., συνταξιούχος δάσκαλος και πρώην μέλος της ευρύτερης Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Ημερομηνία: 11-01-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Πιθανολογώ ότι η ιδέα του χορού αυτού με το σφιχταγκάλιασμα των χεριών δημιουργήθηκε στα χρόνια της τουρκοκρατίας για να γίνεται η ενημέρωση για τα επαναστατικά σχέδια από άτομο σε άτομο κατά τη διάρκεια του χορού (κάτω από τη μύτη των Τούρκων και χωρίς αυτοί να το υποψιάζονται) και για να διατηρείται η συνοχή των Ελλήνων

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Κεντρική εκδήλωση θρησκευτικού και κοινωνικού χαρακτήρα που διαρκούσε σχεδόν ολόκληρη την εβδομάδα της Διακαινησίμου.

Ευκαιρία συναντήσεων, ανταλλαγής ευχών και πασχалиνών δώρων (αυγά κόκκινα και κουλούρια). Όλοι οι κάτοικοι κατέβαιναν στην πλατεία του χωριού καλοντυμένοι και χαρούμενοι.

Ευκαιρία για «νυφοπάζαρο».

Ενδεικτικό της σπουδαιότητας του χορού είναι το γεγονός ότι ακόμα και το πένθος «παγώνει» κατά τη διάρκεια του Καγκελάρη. Ακόμα και οι άνθρωποι που πενθούν δικούς τους ανθρώπους, συχνά νέους, θεωρούν απαραίτητο να συμμετάσχουν στο χορό, χορεύοντας έστω ένα γύρο «για το καλό του χωριού» και του πολύτιμου αυτού εθίμου.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Στην κορύφωση των εκδηλώσεων, η οποία λάμβανε χώρα το απόγευμα της Παρασκευής (της Ζωοδόχου) στο δίπλωμα του χορού υποχρεωτικά το χορό έσερνε ο Παπάς του χωριού. Όταν τελείωνε ο χορός, η καμπάνα χτυπούσε για πολλή ώρα χαρμόσυνα.

Κάποτε που συνέβη ένα πολύ δυσάρεστο γεγονός στο χωριό, ο χορός συνεχίστηκε κανονικά. Μετά το πέρας ανακοινώθηκε το δυσάρεστο γεγονός.

Στα παιδικά μου χρόνια με εντυπωσίαζαν οι σχηματισμοί στο δίπλωμα του χορού. Εκτός από τα διπλά, τριπλά και περισσόρετα καγκελίσματα, με τα οποία όλοι έρχονταν ο ένας απέναντι σε όλους τους άλλους, έκαναν και το σχήμα του κοχλίου. Σχημάτιζαν τον κοχλίο, μέχρι να φτάσει στο κέντρο η κορυφή του χορού και στη συνέχεια με αντίστροφη πορεία τον αποσχημάτιζαν.

Όταν ήμουν μικρός, μετρούσα τους χορευτές, 150-200-250 κλπ. Πάντα επρόκειτο για εκατοντάδες συμμετεχόντων.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Τα τελευταία χρόνια έχει καθιερωθεί να χορεύεται Κυριακή (του Πάσχα) απόγευμα στην πλατεία του χωριού, Δευτέρα πρωί και απόγευμα στην πλατεία, Τρίτη πρωί στον Άγιο Γεώργιο (εκκλησιάκι στη συνοικία Γαλήνη, λίγα χιλιόμετρα έξω από το κέντρο του χωριού) και απόγευμα στην πλατεία, Παρασκευή πρωί στην Παναγία (Ζωοδόχο - εκκλησιάκι λίγα χιλιόμετρα έξω από το χωριό), ενώ το ίδιο απόγευμα κορυφώνεται στην πλατεία του χωριού με συμμετοχή των αρχών του Δήμου και του Νομού και πολλών κατοίκων των όμορων ή κοντινών χωριών.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

ΝΑΙ. Το έθιμο προβάλλεται με καταχωρίσεις σε τοπικές εφημερίδες και περιοδικά (π.χ. το περιοδικό Άπειρος Χώρα) πανελλήνιας κυκλοφορίας. Βιντεοσκοπείται συχνά και προβάλλεται σε εκπομπές. Έχει παρουσιαστεί πολλές φορές σε εκδηλώσεις της Πανηπειρωτικής Ομοσπονδίας στην Αθήνα (π.χ. στην Πίτα του Ηπειρώτη στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας), αλλά και σε άλλα φεστιβάλ.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Βεβαίως ναι. Είναι αυθεντικό στοιχείο της ελληνικής παράδοσης. Διδάσκει την ιστορία του τόπου (αγώνες των Σουλιωτών) και διασώζει τα ήθη και τα έθιμα του τόπου τα οποία σχετίζονται με ηθικούς και κοινωνικούς κανόνες των προγόνων.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Πέραν αυτών που ανέφερα στην ερώτηση 5, έχουν γραφτεί από χωριανούς βιβλία, άρθρα και σχόλια σε τοπικά έντυπα.

Έχουν πραγματοποιηθεί λαογραφικές συλλογές και κάθε χρόνο αποστέλλονται προσκλήσεις στις επίσημες αρχές της Ηπείρου.

Ο πολιτιστικός σύλλογος έχει κατασκευάσει τοπικές παραδοσιακές στολές.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Η οικονομική κρίση έχει μειώσει αρκετά τη συμμετοχή.

Επίσης η μείωση του πληθυσμού συρρικνώνει τελευταία τον όγκο των εκδηλώσεων. Το χωριό έχει μετατραπεί σε χωριό γερόντων.

Επίσης η πανδημία αποτέλεσε το λόγο που το έθιμο δεν πραγματοποιήθηκε το 2020, για πρώτη φορά μετά από εκατοντάδες χρόνια.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Χορευτικά τμήματα κατοίκων του χωριού πλαισιώνουν εορταστικές εκδηλώσεις πόλεων του Νομού και της Ηπείρου γενικότερα.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

ΝΑΙ. Είναι η μόνη πανηγυρική εκδήλωση όπου, κυρίως την Παρασκευή που γίνεται το δίπλωμα του χορού, συρρέει στο χωριό κόσμος από όλο το Νομό και συμμετέχει στο χορό. Τελευταία κάποιοι προθυμοποιούνται να αναβιώσουν παρόμοια έθιμα στα χωριά τους.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Με τη συνένωση των κοινοτήτων, το χωριό υπήχθη αρχικά στο Δήμο Θεσπρωτικού και τελευταία στο Δήμο Ζηρού (Φιλιπιάδας). Οι Δημοτικές Αρχές πάντα ενδιαφέρονται για τη διατήρηση και προβολή του εθίμου. Επιχορηγού, παρίστανται και οργανώνουν εκπομπές πανελληνίας εμβέλειας (π.χ. «Κυριακή στο Χωριό»), προσκλήσεις σε ραδιοτηλεοπτικά μέσα κλπ.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Άγιος Κοσμάς» και η Αδελφότητα Παπαδιωτών Αθήνας «Αγία Φανερωμένη» σε συνεργασία με την Κοινότητα ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τη διατήρηση και προβολή του εθίμου. Έχουν εκδώσει βιβλίο με τα τραγούδια του Πάσχα με ανάλογα αναλυτικά σχόλια, άλμπουμ (λευκώματα) με φωτογραφίες της τελευταίας 60ετίας και δρομολογούν λεωφορεία για τη διευκόλυνση των εν Αθήναις διαμενόντων να παραστούν και να μετάσχουν στην κορύφωση του του χορού (Παρασκευή απόγευμα). Διατηρούν και ανανεώνουν διαρκώς τις παραδοσιακές στολές.

Τα τραγούδια, εκτός από τα ηρωικά κατορθώματα των Σουλιωτών, αναφέρονται στη λατρεία του Θεού, ιδιαίτερα τραγούδια για την Ανάσταση, τη Θεοτόκο, τον Άγιο Γεώργιο που σκοτώνει το Δράκο. Επίσης τραγουδιούνται τραγούδια για την ξενιτιά, τη φιλοστοργία της Μάνας που μόνο αυτή σώζει το παιδί της από το στόμα του λύκου, τη ντροπή της κόρης με το νόθο παιδί και τη φιλοξενία. Επίσης υπάρχουν και τραγούδια που αναφέρονται στην Ιστορία (π.χ. παραλλαγή του Γεφυριού της Άρτας).

Τέλος, να αναφέρω ότι το έθιμο αυτό είναι τόσο βαθιά ριζωμένο στη ζωή του χωριού, που επί αιώνες δεν είχε υπάρξει χρονιά που να μην πραγματοποιήθηκε. Η πρώτη φορά στην ιστορία που η πλατεία μας δεν είδε και δεν άκουσε τον Καγκελάρη ήταν πέρυσι (το 2020), που λόγω πανδημίας δεν πραγματοποιήθηκε το έθιμο. Και φοβάμαι ότι αυτό θα επαναληφθεί και φέτος (2021) για τον ίδιο λόγο.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 2

Ον/μο: Β.Μ., πρώην Γραμματέας της Κοινότητας, πρώην Πρόεδρος του Πολιτιστικού Συλλόγου, μόνιμος κάτοικος του χωριού

Ημερομηνία: 13-01-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Δε γνωρίζουμε πώς γεννήθηκε, όσο γνώριζαν και θυμούνταν οι παλιοί ανέκαθεν έτσι χορευόταν.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Ήταν ένα πάρα πολύ σημαντικό γεγονός, ήταν η ίδια η ζωή των Παπαδιωτών. Έπρεπε οπωσδήποτε να χορέψουν. Ακόμα και στην Κατοχή, με τα τόσα προβλήματα που αντιμετώπιζαν, το έθιμο τηρήθηκε πιστά και με ευλάβεια.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Θυμάμαι ότι κατά τον ανταρτοπόλεμο ένας λόχος Παπαδιωτών που ήταν αντάρτες του Ζέρβα, φορτωμένοι όπως ήταν με τις αρμάθες και τα ντουφέκια, όλοι μαζί μπήκαν στο χορό και τήρησαν το έθιμο.

Όλο το χρόνο που χόρευαν (το ίδιο μέχρι και σήμερα) είχαμε πάντα το «Γεφύρι της Άρτας» ως προτελευταίο χορό στην τελική κορύφωση του εθίμου, την Παρασκευή της Διακαινησίμου. Είναι άγνωστο γιατί ισχύει αυτό, και μου έχει κάνει μεγάλη εντύπωση.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Ακριβώς με τον ίδιο τρόπο όπως παλιά και με την ίδια σημασία για το χωριό και τους χωριανούς. Τα τελευταία (αρκετά) χρόνια έρχονται επίσημοι, πολλοί ξένοι, ενώ κάποιοι χωριανοί ντύνονται με τις παραδοσιακές στολές για να συμμετάσχουν στο χορό. Οι στολές γίνονται ανάρπαστες, πολλοί χωριανοί και χωριανές ζητούν με ενθουσιασμό να ντυθούν με τις στολές, δηλαδή φουστάνελες οι άντρες και μπουραζάνες οι γυναίκες, σε βαθμό που οι στολές δεν αρκούν για όλους τους ενδιαφερόμενους.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Βεβαίως! Για παράδειγμα, ο Καγκελάρης χορεύεται πολλές φορές στα τηλεοπτικά κανάλια.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Ναι, βεβαίως. Το χωριό σύσσωμο το προβάλλει και το διατηρεί με κάθε δυνατό τρόπο.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Για παράδειγμα, έχει γραφτεί βιβλίο για τον Καγκελάρη, όπως επίσης έχουν δημοσιευθεί συλλογές με τα τραγούδια του. Αλλά κυρίως προσπαθούμε να τον προστατεύσουμε και να τον διαδώσουμε με το να τον χορεύουμε, όχι μόνο στο χωριό κατά τη συγκεκριμένη εβδομάδα αλλά και σε άλλες ευκαιρίες αλλού, π.χ. στα κανάλια, σε εκδηλώσεις (κυρίως στην Αθήνα) και αλλού.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Δεν θεωρώ ότι έχουμε αντιμετωπίσει εμπόδια. Υπάρχουν θετικά αποτελέσματα, οι προσπάθειές μας θεωρώ ότι έχουν αποφέρει καρπούς.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Όταν χορεύεται ο Καγκελάρης έρχονται πολλοί ξένοι από τη γύρω περιοχή. Με αυτόν τον τρόπο υπάρχει προβολή και διάδοση του εθίμου.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Οπωσδήποτε. Για παράδειγμα, μπαίνουν λεωφορεία από την Πρέβεζα για να έρθουν οι άνθρωποι να παρακολουθήσουν και να συμμετάσχουν. Αυτό πιστεύω βοηθάει στην αξιοποίηση όλης της γύρω περιοχής. Οι άνθρωποι που έρχονται γνωρίζουν τον τόπο μας, επισκέπτονται και άλλα μέρη τριγύρω και κάποιοι αγαπούν το μέρος και ξανάρχονται πολλές φορές. Και σίγουρα το χωριό μας και η περιοχή γίνονται γνωστά και παραπέρα!

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Γνωρίζω ότι έχουν γίνει δράσεις στο Θεσπρωτικό (την κοντινή κωμόπολη), αλλά δεν γνωρίζω λεπτομέρειες.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 3

Ον/μο: Φ.Α., Πρόεδρος του Μορφωτικού και Πολιτιστικού Συλλόγου Παπαδατών «Ο Άγιος Κοσμάς», μόνιμη κάτοικος του χωριού

Ημερομηνία: 14-01-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Η ιδέα γεννήθηκε λόγω του πολέμου, για να δώσουν απαντήσεις και να επικοινωνήσουν οι χωριανοί συνθηματικά μέσα από τα τραγούδια

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Αποτελούσε παράδοση, ακριβώς όπως το Πάσχα. Ήταν αφιερωμένος στην Παναγία, όλοι, μικροί και μεγάλοι, έπρεπε να μπουν στο χορό για να τιμήσουν το έθιμο και το χωριό, με τη σειρά: πρώτα η Αρχή του χωριού, έπειτα οι άντρες, στη συνέχεια οι γυναίκες και τελευταία τα παιδιά.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Εγώ δεν κατάγομαι από τις Παπαδάτες, παντρεύτηκα και ήρθα ως νύφη να ζήσω στο χωριό πριν 36 χρόνια. Θυμάμαι λοιπόν έντονα πως τον πρώτο χρόνο επιχείρησα να μπω στο χορό, ανάμεσα στις γυναίκες όπως θεωρούσα φυσιολογικό. Αμέσως κάποιες γυναίκες με εμπόδισαν, δε με άφησαν να μπω, επειδή δεν ήμουν Παπαδιώτισσα αλλά ξένη και μου είπαν να μπω στο τέλος, με τα παιδιά. Σημειωτέον ότι ήδη είχα παντρευτεί και ζούσα στο χωριό, και φυσικά με γνώριζαν πολύ καλά. Βέβαια επενέβησαν κάποια άλλα άτομα και τελικά χόρεψα κανονικά με τις γυναίκες.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Παλιά ο κόσμος που συμμετείχε και που παρακολουθούσε ήταν πάρα πολύς. Σήμερα, παρόλο που κάνουμε τα πάντα, ό,τι μπορούμε για να τον διαδώσουμε και να τον διαφημίσουμε (π.χ. προβολή στις εφημερίδες, στο διαδίκτυο, στην τηλεόραση), ο κόσμος είναι μειωμένος.

Από την άλλη, έχει παρατηρηθεί αρκετές φορές το φαινόμενο άλλα χωριά να θέλουν να «κλέψουν» τον Καγκελάρη μας, να τον χορεύουν και να τον παρουσιάζουν σαν δικό τους!

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Εννοείται πως το θέλουν πολύ! Όλες οι προσπάθειες γίνονται με τη συμφωνία και την επιθυμία των χωριανών. Βέβαια υπάρχουν και εξαιρέσεις, κάποιοι που για δικούς τους

λόγους κάποιες φορές σαμποτάρουν την προβολή αυτή, αλλά ευτυχώς είναι λίγοι και αποτελούν την εξαίρεση.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Φυσικά πρέπει και να προστατευθεί και να διαδοθεί. Να έρχονται ντόπιοι και ξένοι να τιμούν το έθιμο, να χορεύουν για το καλό του χωριού, να συμμετέχουν και να γνωρίσουν τις ωραίες μας παραδόσεις.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Μέσω του Μορφωτικού Συλλόγου γίνεται συχνά προβολή σε εφημερίδες, στο διαδίκτυο και το ραδιόφωνο, ακόμα και στην τηλεόραση (κυρίως στο κανάλι Άρτα TV που είναι το πιο κοντινό), καθώς και συχνές αναρτήσεις στην ιστοσελίδα του Συλλόγου.

Μάλιστα πρόσφατα είχα κανονίσει (μέσω του Συλλόγου) την προβολή του Καγκελάρη σε μεγάλο κανάλι πανελληνίας εμβέλειας, αλλά δυστυχώς προέκυψε η καραντίνα και το "λοκντάουν" λόγω της πανδημίας και η δράση αυτή αναβλήθηκε. Επίσης υπάρχει μια πρόταση για συμμετοχή σε σχετικούς διαγωνισμούς και ελπίζω κάποια στιγμή σύντομα να πραγματοποιηθεί και αυτό.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Τα αποτελέσματα που έχουμε θα τα χαρακτηρίζα θετικά. Έχουν υπάρξει κάποια εμπόδια, κυρίως από χωριανούς που για προσωπικούς λόγους έχουν κατά καιρούς «σαμποτάρει» τις προσπάθειες. Θεωρώ πάντως πως τα όποια εμπόδια υπήρξαν έχουν ξεπεραστεί. Οφείλω δε να δηλώσω ότι έχω άριστη συνεργασία τόσο με τα υπόλοιπα μέλη του Συλλόγου, όσο και με τις κοινοτικές Αρχές πάνω στο θέμα του Καγκελάρη.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Υπάρχει μεγάλη συμμετοχή, ο κόσμος από τις γύρω περιοχές έρχεται και πολλές φορές μιμείται το έθιμό μας και σε άλλα χωριά (κάτι που εγώ δεν εγκρίνω). Ο Δήμαρχος Ζηρού αλλά και όλες οι τοπικές Αρχές στηρίζουν το έθιμο, έρχονται και συμμετέχουν και επιπλέον μας ενισχύουν.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Πάρα πολύ! Είναι το νούμερο 1 πολιτιστικό δρώμενο στην περιοχή. Φέρνει πολύ κόσμο και έτσι γίνεται γνωστός και αγαπητός ο τόπος μας. Γι'αυτό άλλωστε και κάποιοι προσπαθούν να μας το «κλέψουν».

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Ναι, υπάρχει. Απλός κόσμος αλλά και Σύλλογοι από άλλα χωριά έρχονται και συμμετέχουν, γνωρίζουν την παράδοσή μας και εμπνέονται να αναζητήσουν και τη δική τους τοπική παράδοση.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Μολονότι ήρθα στις Παπαδάτες ως ενήλικη και δεν το γνώριζα πριν, ο Καγκελάρης είναι κάτι που αγάπησα, που λάτρεψα από την πρώτη στιγμή. Νιώθω περήφανη γι' αυτό το έθιμο, είναι κάτι που με αναζωογονεί, και τόσο η συμμετοχή μου σε αυτόν όσο και οι προσπάθειες για την προβολή και τη διατήρησή του είναι κάτι που κάνω με την ψυχή μου. Είτε σαν Πρόεδρος του Μορφωτικού και Πολιτιστικού Συλλόγου είτε σαν απλή πολίτης θα είμαι δίπλα στο χωριό και θα αγωνίζομαι για τον Καγκελάρη και για το καλό του τόπου.

Τέλος θα ήθελα να τονίσω ότι τα δικαιώματα του εθίμου ανήκουν στο Μορφωτικό και Πολιτιστικό Σύλλογο, ο οποίος και διοργάνωσε και χρηματοδότησε την κατασκευή και προμήθεια των δεκάδων τοπικών παραδοσιακών φορεσιών που δανείζονται σε χωριανούς κατά την κορύφωση του εθίμου για να χορέψουν με αυτές στην κεφαλή του χορού, και οι οποίες γίνονται κάθε φορά ανάρπαστες!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 4

Ον/μο: Θ.Σ., συνταξιούχος δάσκαλος

Ημερομηνία: 15-01-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Δεν έχω υπόψη μου ιστορικά στοιχεία που να τεκμηριώνουν την προέλευσή του. Με βάση όμως το περιεχόμενο των τραγουδιών (ιστορικού, θρησκευτικού, κοινωνικού περιεχομένου) πρέπει να γυρίσουμε στα χρόνια της τουρκοκρατίας.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Ήταν η κορυφαία κοινωνική εκδήλωση της χρονιάς, στην οποία λάβαιναν μέρος όλοι, μικροί και μεγάλοι. Τότε θα φρόντιζαν να φορέσουν τα ωραιότερα ρούχα που με στερήσεις αγόραζαν γι'αυτές τις μέρες.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Την Παρασκευή της Διακαινησίμου, που τη γιόρταζαν με ιδιαίτερη λαμπρότητα, έσερνε το χορό ο Παπάς του χωριού και προηγούνταν δυο πρωτοχορευτές με εθνική ενδυμασία. Πατρίδα και θρησκεία, μια θαυμαστή ενότητα.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Στον κύκλο του χορού προηγούνται με εθνική ενδυμασία άντρες-γυναίκες. Ακολουθούν άντρες, γυναίκες, παιδιά ανήλικα. Ενώ τις πρώτες μέρες ο χορός είναι κυκλικός, την τελευταία μέρα (Παρασκευή) καταλήγει αντικριστός «(καγκελίσματα)».

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Κατά καιρούς ήρθαν και βιντεοσκόπησαν τον χορό τοπικά ΜΜΕ καθώς και η κρατική τηλεόραση, με ενέργειες του Μορφωτικού Συλλόγου μας αλλά και των τοπικών αρχόντων.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Ως γνήσιο και χαρακτηριστικό στοιχείο του λαϊκού μας πολιτισμού, ενώνει τους απανταχού Παπαδιώτες και δεν πρέπει να αφεθεί στη λήθη και την αδιαφορία. Απεναντίας, και η διαφήμιση και η διάδοσή του συντελεί στην αδιάλειπτη συνέχεια της παραδοσιακής κληρονομιάς.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Ο Μορφωτικός Σύλλογος, οι τοπικοί άρχοντες αλλά και ανώνυμοι χωρικοί φρόντιζαν για την εικόνα του γενικώς (οργάνωση, ενδυμασίες κ.ά.) και με προσκλήσεις όλων των περιφερειακών αρχόντων έχουν δώσει πανηγυρικό τόνο στον εορτασμό του.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Τα εμπόδια είναι μάλλον εγγενή, καθώς οι νεότερες γενιές δεν έχουν βιώσει αρκετά τις συνθήκες του χωριού μας, αφού λείπουν στα αστικά κέντρα. Παρ' όλα αυτά, τις ημέρες του Πάσχα αφιερώνουμε χρόνο να βρεθούμε στο Καγκελάρι.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Η συμμετοχή είναι πάνδημη. Στα παλαιότερα χρόνια τούτο το γεγονός ήταν η μέγιστη ευκαιρία για να τονωθούν οι κοινωνικές σχέσεις και προπαντός (λόγω των αυστηρών ηθών) να ιδωθούν αξιόποιστοι νέοι και νέες και να ακολουθήσουν μετά το Πάσχα πολλά προξενιά.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Παπαδάτες και Καγκελάρης είναι έννοιες άρρηκτα δεμένες και σχεδόν ταυτούσημες. Για τους Παπαδιώτες και την ευρύτερη περιοχή η Λαμπρή (=Πάσχα) έχει διπλή χάρη.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Κυρίως την τελευταία μέρα (Παρασκευή) συρρέουν εδώ πολλοί κάτοικοι από τους όμορους δήμους και η πλατεία του χωριού με τη μεγάλη εκκλησία και το καμπαναριό είναι ασφυκτικά γεμάτη με πρόσωπα ιλαρά.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Η εκδήλωση αυτή συμπύκνωσε άρρηκτα τρία βασικά στοιχεία: ιστορία, θρησκεία κοινωνικότητα.

α) Τα τραγούδια είναι εμπνευσμένα από ηρωικές πράξεις αγωνιστών (κυρίως του γειτονικού Σουλίου).

β) Δοξάζονται και υμνούνται οι Άγιοί μας (Παναγία, Αϊ-Γιώργης, Χριστός).

γ) Γίνεται λόγος για κοινωνικά-οικογενειακά γεγονότα (π.χ. τραγούδι «Μια κόρη από τα Γρεβανά» κ.ά.).

Τέλος, τούτος ο χορός έδινε την ευκαιρία για να αναπτυχθούν και να ημερεύουν οι διαπροσωπικές σχέσεις, στοιχεία απαραίτητα για μια υγιή κοινωνία.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 5

Ον/μο: Σ. Β., συνταξιούχος δάσκαλος και εκδότης αυτοτελών και περιοδικών εκδόσεων, με πλούσιο ερευνητικό και εκδοτικό έργο σχετιζόμενο με την Ήπειρο γενικότερα αλλά και με την κοινότητα Παπαδατών και τον Καγκελάρη Παπαδατών

Ημερομηνία : 14-01-2021

.....

1.Ερ.:Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρης;

Απ. Ειρήνη, αντί απάντησης στην ερώτηση αυτή, σου επισυνάπτω ολόκληρη την ενότητα για την παρουσίαση του τραγουδιού, όπως έχει συμπεριληφθεί στην Γ' τόμο της "Περιήγησης στο δημοτικό τραγούδι". Εκεί θα βρεις απάντηση και στη 2η ερώτηση.

Τέτοια ώρα ήταν εψές

(Καγκελάρης)

Τέτοια ώ- μωρ' μάτια μου, τέτοια ώρα ήταν εψές,
τέτοια ώρα ήταν εψές, τέτοια και παραπροψές.
Στο χορό, μωρ' μάτια μου, στο χορό, που χόρευαν,
στο χορό, που χόρευαν, όλο αγόρια και παιδιά.
Όλο αγό- μωρ' μάτια μου, όλο αγόρια και παιδιά,
όλο αγόρια και παιδιά και κορίτσια ανύπαντρα.
Πόχουν κό- μωρ' μάτια μου, πόχουν κόκκινες ποδιές,
πόχουν κόκκινες ποδιές, πράσινες και γαλανές.
Καγκελά- μωρ' μάτια μου, Καγκελάρη του χορού,
Καγκελάρη του χορού, κάνε δίπλα το χορό.
Κάνε δί-μωρ' μάτια μου, κάνε δίπλα το χορό,
κάνε δίπλα το χορό, διπλοκαγκελίσματα.
Και στη μέ- μωρ' μάτια μου, και στη μέση του χορού,
και στη μεση του χορού, κάθετα χρυσός αητός.
κάθετα μωρ' μάτια μου, κάθετα χρυσός αητός,
κάθετα χρυσός αητός και τροχάει τα νύχια του.
και τροχάει μωρ' μάτια μου, και τροχάει τα νύχια του,
και τροχάει τα νύχια του, τις χρυσές φτερούγες του.
Καγκελά-μωρ' μάτια μου, Καγκελάρη του χορού,

Καγκελάρη του χορού, κάνε δίπλα το χορό.

Κάνε δί- μωρ' μάτια μου, κάνε δίπλα το χορό,

Κάνε δίπλα το χορό, τριτοκαγκελίσματα.

Από το Λεύκωμα “Καγκελάρης Παπαδατών” του Σωκράτη Βασιλείου

Ο Καγκελάρης, ως Χορός και τραγούδι έχει τις ρίζες του, όπως και όλοι οι ελληνικοί κυκλοτεροί χοροί, στις γιορτές των αρχαίων Ελλήνων, προς τιμήν της Δήμητρας και της Περσεφόνης.

Με την πάροδο του χρόνου και την εξέλιξη των κοινωνιών, οι γιορτές αυτές συνδέθηκαν και ενοποιήθηκαν με τις γιορτές του Διόνυσου, του Θεού της βλάστησης, του αμπελιού, του κρασιού, του τραγουδιού, του κεφιού και της χαράς. Ως γνωστόν, το άσμα-τραγούδι των χορών αυτών των γιορτών, ήταν ο διθύραμβος, και ο χορός που τον συνόδευε, λεγόταν διθυραμβικός. Ο Όμηρος στην Ιλιάδα, Ραψωδία Σ', στίχοι 590 κ.ε. περιγράφει τον χορό αυτόν, καθαρά και με λεπτομέρεια:

“Αγόρια

και κορίτσια, πιασμένα χέρι-χέρι, χορεύουν κυκλικά σε μία σειρά και άλλοτε χωρισμένα σε δύο σειρές, “κατά στίχας”, απέναντί τους, πρόσωπο με πρόσωπο”.

Ο διθυραμβικός χορός, δηλαδή, χορευόταν πρώτα σε σχήμα κύκλου, γύρω από το βωμό του Θεού και συνέχεια διπλώνοταν, έκανε δίπλες, διπλογυρίσματα.

Ο Πλούταρχος στο έργο του, “ΘΗΣΕΥΣ, 21”, μας προσφέρει κι αυτός, αδιάψευστη πληροφορία, ότι: “...τον χορό αυτόν, τον πρωτοχόρεψε ο Θησέας στη Δήλο, επιστρέφοντας από την Κρήτη, με τα αγόρια και τα κορίτσια, ως ευχαριστήρια τελετή, γύρω από το βωμό του Απόλλωνα, για τη σωτηρία τους από τον Μινώταυρο...”.

Ο ίδιος ο Πλούταρχος μας βεβαιώνει, ότι ακόμα και στην εποχή του, τον 2^ο αιώνα μετά Χριστόν, “...χορευόνταν(ο χορός) στη Δήλο, όπως ακριβώς ήταν, οι περιστροφικοί δρόμοι και οι διαβάσεις, (αναδιπλώσεις) του Λαβύρινθου με κάποιο ρυθμό, που έχουν οι περιστροφικές και αραιές κινήσεις των χορευτών”.

Ο Πausanias στα “ΒΟΙΩΤΙΚΑ, 20, 3”, τον ονομάζει “Χορό της Αριάδνης” και η Δόρα Στράτου στο βιβλίο της “Αρχαίοι Παραδοσιακοί Χοροί”, τον αποκαλεί “Γέρανο”, ή “Αγέρανο”, “Λαβύρινθο” και “Χορό του Θησέα”.

Τα χρόνια περνούν και ο Ελληνισμός, μετά από ακμές και παρακμές, από δάφνες και δάκρυα, υποτάσσεται στον Οθωμανικό ζυγό. Τα Γιάννινα και η Ήπειρος δηλώνοντας υποταγή στις Οθωμανικές ορδές, εξασφάλισαν ορισμένα ζωτικά προνόμια για την επιβίωσή τους. Μεταξύ των προνομίων αυτών η ανεμπόδιστη επιτέλεση των λατρευτικών τους καθηκόντων, των θρησκευτικών τελετών και των τοπικών κοινωνικών εκδηλώσεων και πανηγυριών. Αναγνωρίζοντας η Εκκλησία την τεράστια εθνική σημασία αυτών των προνομίων και κυρίως των τοπικών κοινωνικών και εθιμικών εκδηλώσεων σταμάτησε την ανηλεή της πολεμική κατά της κοσμικής διασκέδασης και του χορού. Αναγνώρισε το δικαίωμα των γυναικών στις κοινωνικές και εθιμικές εκδηλώσεις και επέτρεψε σιωπηρά τη συμμετοχή τους σ' αυτές. Εκμεταλλευόμενοι οι ραγιάδες αυτήν τη δυνατότητα, προσπάθησαν, όσο τους επέτρεπαν οι περιστάσεις, να την αξιοποιήσουν. Έδωσαν στους χορούς τους και στα πανηγύρια τους, εκτός από το στόχο και το σκοπό της διασκέδασης, χαρακτήρα επικοινωνιακό και περιεχόμενο εθνικό.

Επειδή δεν επέτρεπαν οι κατακτητές συγκεντρώσεις και ομαδικές συζητήσεις των ραγιάδων, αυτοί χρησιμοποιούσαν τέτοιες λατρευτικές και εθιμικές γιορταστικές εκδηλώσεις για να επικοινωνούν, να ανταλλάσουν πληροφορίες και να μοιράζονται μυστικά και μαντάτα, χωρίς να γίνονται αντιληπτοί.

Επινόησαν, μεταξύ άλλων, το σφιχτό δέσιμο των χορευτών, ώστε να μπορούν να συνομιλούν ψιθυριστά, και τα καγκελίσματα, ώστε να έρχονται σε επαφή πλάτη με πλάτη ή πρόσωπο με πρόσωπο και να επικοινωνούν με νοήματα ή με ψιθύρους. Τον

Καγκελάρη, ως μουσικοχορευτικό δρώμενο, στα χρόνια της δουλείας, τον παρακολουθούσαν και οι τουρκικές αρχές της περιοχής. Κάθονταν στα πεζούλια και παρακολουθούσαν με ευχαρίστηση και ενδιαφέρον το θέαμα, τον μοναδικό και πρωτόγνωρο αυτόν χορό και μερικοί μάλιστα χειροκροτούσαν. Κάτω από τα ακοίμητα βλέμματα του δυνάστη, οι ραγιάδες, βρήκαν τελικά τον τρόπο να συνομιλήσουν και να ανταλλάξουν τις ζωτικές πληροφορίες τους.

Ο Γιώργος Κομζιάς, συγγραφέας βιβλίου για το “Καγκελάρι” Ροδαυγής, μας διασώζει τα λόγια ενός γέρου Παπαδιώτη, που χόρευε τον Καγκελάρη, πριν από την απελευθέρωση του 1912, τον καιρό ακόμα της οθωμανοκρατίας:

“Για μας ο Καγκελάρης ήταν ένα ξέσπασμα. Με τα σφιχτοδεμένα χέρια μας ήταν σαν να δίναμε ο ένας στον άλλον θάρρος. Το περπάτημά μας στο θήμα και στο σκοπό του χορού ήταν δυνατό και οργισμένο. Νιώθαμε σαν να πατούσαμε την τυραννία...”

Αυτή η καθολική, αλλά όχι συχνή, συμμετοχή όλων των κατοίκων, άσχετα κοινωνικοοικονομικής κατάστασης και όλων των ηλικιών στον Καγκελάρη, για όλες τις μέρες της Λαμπρής, έδινε στους Παπαδιώτες, στις Παπαδιώτισσες και στους φίλους και συγγενείς από τα γύρω χωριά, τη μοναδική ευκαιρία για γνωριμία και κοινωνικές σχέσεις. Πιάνονται στο χορό, με ένα τυπικό αυστηρό πρωτόκολλο. Πρώτοι πιάνονται οι άντρες, κατά ηλικία, ακολουθούν οι γυναίκες, ύστερα τα παλικάρια και οι λυγερές και στο τέλος πιάνονται τα παιδιά.

Το χοροστάσι του Καγκελάρη έδινε τη μοναδική και σπάνια ευκαιρία να βρεθούν πολύ κοντά οι νέοι και οι νέες, τα παλικάρια και οι λυγερές και να υφανθούν εκεί της αγάπης τα υφάδια και το σεβντά τα δεσμά. Από εκεί από το Χοροστάσι ξεκινούσαν οι προξενιές και μετά τον Καγκελάρη έπιαναν δουλειά οι προξενητάδες.

Ο Καγκελάρης χορεύονταν και χορεύεται στις Παπαδάτες τις γιορταστικές μέρες της Λαμπρής. Την Κυριακή της Ανάστασης και τη Δευτέρα της Διακαινησίμου στο χοροστάσι. Την Τρίτη τ’ Αη Γιωργιού χορεύεται στον περίβολο του ναού του Αγίου Γεωργίου στο συνοικισμό της Γαλήνης και την Παρασκευή το πρωί στον περίβολο του ναού της Ζωοδόχου Πηγής. Ξεκινάει αμέσως μετά το σχόλασμα της λειτουργίας και διαρκεί περίπου μία ώρα. Εκτός από τον “Ύμνο” του, ο Καγκελάρης έχει το δικό του ρεπερτόριο τραγουδιών. Το ρεπερτόριο αυτό αποτελείται από 18 τραγούδια, θρησκευτικού, ηρωικού, κοινωνικού και εθνικού περιεχομένου. Ο πρωτοχορευτής ή Καγκελάρης, επί κεφαλής των εξαρχόντων και γερωντότερων ξεκινάει το τραγούδι και ακολουθούν επαναλαμβάνοντας με αντιφωνία οι υπόλοιποι χορευτές. Το χορευτικό του μοτίβο αποτελείται από 5 κινήσεις, που επαναλαμβάνονται σ’ όλη τη διάρκεια του τραγουδιού. Ο Καγκελάρης Παπαδατών χορεύεται όλες τις μέρες, απλά, χωρίς αυστηρό πρωτόκολλο και χωρίς τα “καγκελίσματα”. Το απόγευμα όμως, της Παρασκευής της Ζωοδόχου Πηγής, στο χοροστάσι, ο Καγκελάρης αποκτά τον πανηγυρικό και μεγαλοπρεπή του χαρακτήρα.

Πρωτοχορευτής την ώρα αυτή, επί κεφαλής της τελευταίας πράξης του Καγκελάρη, μπαίνει ο παπάς που χωριού. Μαζί με τους εξάρχοντες του χορού ξεκινάει βροντόφωνα:

“Τέτοια ώρα ήταν εψές, τέτοια και παραπροψές.

Στο χορό που χόρευαν, όλ’ αγόρια και παιδιά.

Όλα αγόρια και παιδιά και κορίτσια ανύπαντρα...

Πώχουν κόκκινες ποδιές, πράσινες και γαλανές...”

Ο άγνωστος λαϊκός δημιουργός, θέλει να συμμετέχει στο γενικό κλίμα της χαράς. Προτρέπει την ομαδική συμμετοχή των κατοίκων του και εξαίρει το ομαδικό πνεύμα του. Εκφράζει τη χαρά του ο δημιουργός για τη συμμετοχή και ταυτόχρονα προσκαλεί τους ανύπαντρους νέους και νέες να μπουν στο χορό, όπου θα έχουν την ευκαιρία να ιδωθούν, να γνωριστούν και να προετοιμάσουν το μέλλον τους. Και όταν ο δημιουργός διαπιστώσει ότι οι ανύπαντροι νέοι και νέες έχουν πιαστεί στο χορό, με το στόμα του Καγκελάρη, που οδηγεί το χορό, δίνει το πρόσταγμα για τα καγκελίσματα. Είναι η ώρα να βρεθούν αντιμέτωποι, πρόσωπο με πρόσωπο, να κοιταχτούν στα μάτια και να επιλέξουν τον μελλοντικό τους σύντροφο. Και τότε χαμηλοβλεπούσες λυγερές και περήφανα παλικάρια αντάλλασαν κρυφές ματιές και σκόπευαν πού θα ρίξουν τις σαϊτιές τους.

“Καγκελάρης του χορού, κάνε δίπλα το χορό.

Κάνε δίπλα το χορό, διπλοκαγκελίσματα.

Κάνε δίπλα το χορό, τριτοκαγκελίσματα...”

Όταν πια τα καγκελίσματα έχουν ολοκληρωθεί και οι χορευτές έχουν διπλώσει και λευτερώσει το χορό, και έρχεται η ώρα του τέλους, ο δημιουργός επανέρχεται στον εθνικό σκοπό του Καγκελάρη.

Πριν αποχωριστούν

όλοι αυτοί οι συγκεντρωμένοι χορευτές και πανηγυριώτες, πρέπει να πάρουν το τελευταίο μήνυμα. Έπρεπε να αποχωρήσουν με αναπτερωμένο το ηθικό και με θερμή την προσδοκία ότι προετοιμάζεται ο αγώνας για την πολυπόθητη λευτεριά.

Το

μήνυμα το δίνει επιστρατεύοντας τον περήφανο χρυσαητό, που κάθετα περήφανος και “τροχάει τα νύχια του και τινάζει τις χρυσές φτερούγες του”, υπαινισσόμενος καθαρά, πως ο ελληνισμός ετοιμάζεται, για να αποτινάξει τον ξένο και βάρβαρο τουρκικό ζυγό.

“Και στη μέση του χορού, κάθετα χρυσός αητός.

Κάθετα χρυσός αητός και τροχάει τα νύχια του.

Και τροχάει τα νύχια του, τις χρυσές φτερούγες του...”

Τέλος ο δημιουργός προσκαλεί όλους τους παρευρισκόμενους, με τη βοήθεια του Θεού και της Παναγίας, να ξαναβρεθούν εκεί στο χοροστάσι των Παπαδατών, την επόμενη Λαμπρή και να ξαναγιορτάσουν “το Πάσχα και το Χριστός Ανέστη”.

Παραλλαγές του Καγκελάρη

Καγκελάρη Αγνάντων

Τέτοια νω- μωρέ τέτοια νω - τέτοια νώρα ήταν εψές

Τέτοια νώρα ήταν εψές, τέτοια και παραπροψές

Στο χορό που χόρευαν, όλο αγόρια και παιδιά

Όλο αγόρια και παιδιά και κορίτσια ανύπαντρα

Μες στη μέση στο χορό, κάθετα χρυσός αϊτός

Και τροχάει τα νύχια του, τα χρυσά φτερούδια του
Τα χρυσά φτερούδια του, τα βασιλικούδια του
Το Θεό παρακαλεί, να του δώσει δύναμη
Δύναμη και προθυμία, για να μπω ναδράξω μια
Κι αν δεν την εδιάλεγα, νάπεφταν τα νύχια μου
Τα χρυσά φτερούδια μου, τα βασιλικούδια μου
Συ που σέρνεις το χορό, σαν κλωνί βασιλικό
Σαν κλωνί βασιλικό, σαν κλωνάρι αμάραντο
Να τώχα μες στον κήπο μου, να το συχνοπότηζα
Τετραδό-παρασκευό και Σαββατο-κύριακο
Κάνε κύκλες το χορό, κάνε πρωτοκάγκελο
Κάνε πρωτοκάγκελο, πρωτοκαγκελίσματα
Συ που σέρνεις το χορό, σαν κλωνί βασιλικό
Σαν κλωνί βασιλικό, σαν κλωνάρι αμάραντο
Κάνε δίπλοκάγκελο, διπλοκαγκελίσματα
Συ που σέρνεις το χορό, κάνε τριπλοκάγκελο
Κάνε τριπλοκάγκελο, τριπλοκαγκελίσματα
Συ που σέρνεις το χορό, κάνε τετροκάγκελο
Κάνε τετροκάγκελο, τετροκαγκελίσματα
Συ που σέρνεις το χορό, κάνε πεντεκάγκελο
Κάνε πεντεκάγκελο, πεντοκαγκελίσματα
Συ που σέρνεις το χορό, κάνε εξικάγκελο
Κάνε εξικάγκελο, εξικαγκελίσματα
Συ που σέρνεις το χορό, τράβα σιάξε το χορό
Κι είμαι ξένος και θα ιδώ, και θα πάω να ναμολογώ
Και θα πάω ναμολογώ, στα χωριά που θα διαβώ
Μες στον πέρα μαχαλά, πέθανε μια καλογριά
Και την παν στην εκκλησιά, με λαμπάδες με κηριά
Με λαμπάδες με κηριά, μ' ασημένια θυμιατά
Μ' ασημένια θυμιατά, με καθάρια λειτουργία
Με καθάρια λειτουργία, με λαμπρά κονίσματα

Μα τον Άγιο Αη-Γιάννη, ο χορός πάει γαϊτάνα
Μα τον Άγιο Νικόλα, τι χορός θα γίνει τώρα
Μα τον Άγιο Κωνσταντίνο, το χορό δεν τον αφήνω
Μα τον Άγιο Αρσένη, στο χορό να μπουν οι ξένοι
Μα τον Άγιο Θανάση, ο χορός δε θα χαλάσει.

Καταγραφή Πολιτιστικού Συλλόγου Αγνάντων

Καγκελάρι Ροδαυγής

Τέτοια ν' ω-, μωρ' τέτοια ν' ω, τέτοια ν' ώρα ήταν εψές,
Τέτοια ν' ώρα ήταν εψές, τέτοια και παραπροψές
Στο χορό που χόρευαν, όλο αγόρια και παιδιά
Όλο αγόρια και παιδιά και κορίτσια ανύπαντρα
Και στη μέση στο χορό, κάθεται χρυσός αϊτός
και τροχάει τα νύχια του, τα χρυσά φτερούδια του.
Το Θεό παρακαλεί: “Κύργιε δος μου προθυμιά”
“Κύργιε δος μου προθυμιά”, να χυθώ ν' αδράξω μια.
Κι αν δεν την εδιάλεγα, να 'πεφταν τα νύχια μου,
να 'πεφταν τα νύχια μου, τα χρυσά φτερούδια μου,
Μπαϊραχτάρη του χορού, συ που σέρνεις το χορό,
σαν κλωνί βασιλικό, σαν κλωνάρι αμάραντο.
Να το 'χα στον κήπο μου, να το συχνοπότηζα
Τετραδοπαράσκευο και Σαββατοκύριακο.
Συ που σέρνεις το χορό, κάνε πρωτοκάγκελο,
κάνε κύκλες το χορό, κάνε πρωτοκάγκελο.
Κάνε πρωτοκάγκελο, πρωτοκαγκελίσματα,
συ που σέρνεις το χορό, σαν κλωνί βασιλικό.
Σαν κλωνί βασιλικό, σαν κλωνάρι αμάραντο
Κάνε δίπλοκάγκελο, διπλοκαγκελίσματα,
συ που σέρνεις το χορό, κάνε τριπλοκάγκελο.
Κάνε τριπλοκάγκελο, τριπλοκαγκελίσματα,

συ που σέρνεις το χορό, κάνε τετροκάγκελο
κάνε τετροκάγκελο, τετροκαγκελίσματα.
Συ που σέρνεις το χορό, κάνε πεντεκάγκελο
Κάνε πεντεκάγκελο, πεντοκαγκελίσματα,
συ που σέρνεις το χορό, κάνε εξικάγκελο
Κάνε εξικάγκελο, εξικαγκελίσματα.

Από το βιβλίο του Γιώργου Κομζιά: “Το Καγκελάρι Ροδαυγής”

Παραλαγή Καλαβρύτων

Τέτοια ώρα ήταν χτές, τέτοια και παραπροχτές
που γινόνταν οι χοροί, διπλοτριπλογυριστοί.
Και στη μέση του χορού, σταυραητός καθότανε.
Στο Θεό ευχιότανε, και παρακαλιότανε:
Αναστημένη μου Χριστέ, άγιε και αληθινέ
Δός μου σήμερα φτερά, να χυθώ, να αρπάξω μια...

Καταγραφή Πολιτιστικού Συλλόγου Καλαβρύτων

.....

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Η Απάντηση βρίσκεται στα πάρα πάνω.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Απάντηση. Δεν έχω κάτι σημαντικό.

Όμως ο Βασίλης ο Μπόκας σε δημοσίευσμά του για τον Καγκελάρη στην “Άπειρο Χώρα” είχε αναφερθεί σε δύο περιστατικά: Τα σημειώνω:

α. Το πρώτο έχει να κάνει με τη σημασία και το σεβασμό, που απέδιδαν οι πρόγονοί μας στον Καγκελάρη.

Κάποια Άνοιξη και λίγο πριν τη Λαμπρή, είχε πεθάνει ένα παιδί του παπά Νικόλα, ιερέα του χωριού. Όταν έφτασε η Λαμπρή και ήρθε και η ώρα του χορού, κανένας χωριανός δεν ξεκίναγε να χορέψει. Είτε από συμμετοχή στο βαρύ πένθος του παπά Νικόλα, είτε από

σεβασμό στο παλικάρι. Τότε ο παπά Νικόλας, αιρόμενος στο ύψος του ποιμενάρχη και προεστού του χωριού, βάδισε πρώτος στην πλατεία, προσκάλεσε και επέβαλε τους άλλους χωριανούς να πιαστούν στο χορό. Μετά ξεκίνησε ο χορός.

β. Στα χρόνια της Κατοχής και της Αντίστασης, οι αντάρτες, για να είναι πάντα ετοιμοπόλεμοι, χόρευαν τον Καγκελάρη σπλισμένοι και με τα φυσεκλίκια σταυρωτά.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Απ. Παρακολουθώ τον Καγκελάρη για περισσότερα από εβδομήντα χρόνια. Ας πούμε από το 1950. Στο διάστημα 1950-2020 πρέπει να είναι λιγότερα από πέντε τα χρόνια, που δεν βρέθηκα την Παρασκευή της Λαμπρής στον Καγκελάρη. Σίγουρα έχουν αλλάξει πράγματα στο χορό.

Θυμάμαι εκατοντάδες πρόσωπα συγχωριανών μας, που με καμάρι, αυτογνωσία και αυτοπεποίθηση χόρευαν τον Καγκελάρη και έχουν φύγει από τη ζωή εδώ και 10ετίες. Νομίζω ότι γι' αυτούς, αλλά και για τους ακόμα πιο παλιούς συγχωριανούς μας, ο Καγκελάρης είχε την αρχική πολλαπλή και ολοκληρωμένη σημασία.

- 1.Σημασία εθνική, γιατί ο χορός εξυπηρετούσε εθνικές ανάγκες και σκοπιμότητες, όπως θα διάβασες πιο πάνω.
- 2.Σημασία κοινωνική.

- 3.Σημασία ψυχαγωγική.

- 4.Σημασία εθιμική και λαογραφική.

Εξ αυτών στον σημερινό Καγκελάρη ενυπάρχουν και υπηρετούνται μόνον το 3ο και 4ο στοιχείο. Παρατηρώντας φωτογραφίες του Καγκελάρη των παλαιότερων και των νεότερων χρόνων, δεν θα δυσκολευτείς να διακρίνεις την διαφορά στην έκφραση του προσώπου των χορευτών.

Στις παλιές φωτογραφίες η έκφραση των προσώπων είναι πιο μετρημένη, πιο σοβαρή, πιο εγκρατής και δείχνει ότι ο χορευτής συμμετέχει όχι σε χορό διασκέδασης και ψυχαγωγίας, αλλά σε κάτι πιο υψηλό, κάτι πιο μυστήριο, σε μια ιεροτελεστία, σε μια μυσταγωγία. Αυτά πήγαζαν από τον ψυχισμό των χορευτών. Δεν προσποιούνταν, ούτε ήθελαν να παραστήσουν κάτι. Το ένιωθαν βαθιά μέσα τους.

Σήμερα, ο Καγκελάρης είναι ένα εθιμικό παραδοσιακό δρώμενο, μια θαυμαστή πολιτιστική κληρονομιά, για την οποία όλες οι γενιές Παπαδιωτών αισθάνονται υπερήφανοι, αλλά ταυτόχρονα και βαθιά υποχρεωμένοι να τη σεβαστούν, να τη διατηρήσουν ως κόρη οφθαλμού και να την παραδώσουν αλώβητη στις επερχόμενες γενιές.

5.Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

6.Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

7.Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Απ.5,6,7. Οι πρώτες προσπάθειες προβολής του Καγκελάρη έγιναν μετά το 1960 με δημοσιογραφικά δημοσιεύματα σε περιοδικά και εφημερίδες, από τον δημοσιογράφο

Μιχάλη Τσώλη.

Στα

πλαίσια της διάσωσης της πολιτιστικής κληρονομιάς του Υπουργείου Παιδείας, οι Παπαδιώτες δάσκαλοι Νικόλαος Παπακωνσταντίνου και Γεώργιος Κολιός, επιχείρησαν σχετικές λαογραφικές εργασίες και τις έστειλαν στο υπουργείο. Όμως δεν δημοσιεύτηκαν, ούτε εκδόθηκαν ποτέ.

Μετά την ενεργό παρουσία στο προσκήνιο της τηλεόρασης, με ενέργειες των προέδρων της κοινότητας άρχισαν να φτάνουν αραιά και πού συνεργεία της ΕΡΤ από τα Γιάννινα, κατέγραφαν το χορό και πρόβαλαν στις οθόνες, στιγμιότυπα του χορού, διάρκειας ολίγων δευτερολέπτων.

Το οργανωτικό μέρος του χορού ήταν ευθύνη του εκάστοτε προέδρου. Μετά όμως την ίδρυση του Μορφωτικού Συλλόγου του χωριού, τη 10ετία του 1980 ο Μορφωτικός Σύλλογος ανέλαβε την προβολή του και την οργάνωσή του.

Η πρώτη ουσιαστική παρέμβαση για τη διάσωση και την προβολή του Καγκελάρη έγινε από τον Μορφωτικό Σύλλογο. Με την επιμέλεια και την ευθύνη του Βασίλη Μπόκια, Γραμματέα τότε της Κοινότητας και προέδρου του Μορφωτικού, καταγράφηκαν τα τραγούδια του Καγκελάρη, τα τραγούδια του Λαζάρου και τα Μοιρολόγια και εκδόθηκαν σε βιβλιαράκι. Ακολούθησε η έκδοση του Λευκώματος του υποφαινομένου με τίτλο : "Καγκελάρης Παπαδατών- Ο Κορυφαίος Ηπειρωτικός Πασχαλινός Χορός", που εκδόθηκε το 2003. Το Λεύκωμα αυτό απαρτίζεται από σύντομα κείμενα για τον παραδοσιακό χορό, από τα 18 τραγούδια του με σύντομα ερμηνευτικά σχόλια και πολλές Α/Μ και έγχρωμες φωτογραφίες. Το Λεύκωμα αυτό αποτέλεσε το διαβατήριο για να φτάσει ο Καγκελάρης στις σχολές και στους δασκάλους παραδοσιακών χορών και να ταξιδέψει στην Ευρώπη, στην Αμερική και στην Αυστραλία, στους εκεί Ελληνικούς πατριωτικούς Συλλόγους. Κύριοι πρεσβευτές και διδάσκαλοί του ο καθηγητής Ηλίας Δήμας, η δασκάλα του Λυκείου των Ελληνίδων Αγγελική Καραγεώργου, ο δάσκαλος του χορού Κώστας Μήτσης και άλλοι χοροδιδάσκαλοι.

Παράλληλα με τον Μορφωτικό Σύλλογο, ενεργό υποστηρικτική δράση ανέλαβε και η Αδελφότητα Παπαδιωτών Αθήνας. Με δικές της ενέργειες ο Καγκελάρης έχει χορευτεί 2-3 φορές στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας στα πλαίσια της "Πίτας του Ηπειρώτη", που οργανώνει η Πανηπειρωτική Σ.Ε., καθώς και σε άλλες εκδηλώσεις Ηπειρωτικών Συλλόγων.

Το 2008 οι συντελεστές της "Απείρου Χώρας" προσκάλεσαν την εκπομπή : "Κυριακή στο χωριό" στις Παπαδάτες. Την οργάνωση των εκδηλώσεων της εκπομπής ανέλαβε ο Μορφωτικός Σύλλογος.

Η κινηματογράφηση έγινε στην πλατεία του χωριού την Παρασκευή της Λαμπρής και αποτέλεσε σπουδαίο γεγονός για τις Παπαδάτες και τον Καγκελάρη, που τον γνώρισαν εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες. Ο Μορφωτικός Σύλλογος μάλιστα, τύπωσε την εκπομπή σε αναμνηστικό cd και το διέθεσε σε κάθε ενδιαφερόμενο να το αποκτήσει.

Έκτοτε ο Καγκελάρης συμμετέχει σε Φεστιβάλ παραδοσιακών χορών και έχει ταξιδέψει σε πολλά μέρη της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Πελοποννήσου.

Πέραν του Λευκώματος για τον Καγκελάρη Παπαδατών, στο τρίτομο έργο του υποφαινομένου "Περιήγηση στο δημοτικό τραγούδι", έχουν περιληφθεί και έξι τραγούδια του Καγκελάρη Παπαδατών, τα οποία και έχουν ηχογραφηθεί σε στούντιο με ομάδα Παπαδιωτών και υπάρχουν στα τρία cd, που συνοδεύουν τους τρεις τόμους.

Για τον Καγκελάρη Παπαδατών έχουν αναφερθεί σε πτυχιακή της εργασία η δασκάλα Οικονόμου Λίτσα του Χρήστου και η Λαμπριάνα Οικονόμου του Ευαγ.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Απ. Μετά την 10ετή βαθιά οικονομική κρίση, που βύθισε τη χώρα στη φτώχεια, την ανεργία και τη φτωχοποίηση των μικρομεσαίων στρωμάτων της κοινωνίας, ακολούθησε η κρίση των Πολιτιστικών Συλλόγων και των Αδελφοτήτων των Απόδημων. Η λειτουργία τους και η δραστηριότητά τους απαιτεί πόρους και δαπάνες. Επακόλουθο ήταν και ο Μορφωτικός και η Αδελφότητα του χωριού να βαδίσουν σιγά-σιγά προς την αδρανοποίηση και την ύπωση. Αυτά βέβαια ισχύουν για την προβολή του Καγκελάρη εκτός Παπαδατών. Για τη συνέχιση του Καγκελάρη στο χωριό δεν τίθεται θέμα. Αυτό συνεχίζεται και θα συνεχίζεται επ' άπειρον.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Απ. Αναμφίβολα ο Καγκελάρης Παπαδατών με την ολοκληρωμένη προσωπικότητά του προσέδιδε στους κατοίκους του χωριού πάντα ένα αίσθημα υπεροχής και αποτελούσε έναν σοβαρό λόγο να αισθάνονται υπερήφανοι. Ο Καγκελάρης Παπαδατών αποτελούσε και αποτελεί ακόμα το κορυφαίο Λαμπριάτικο πολιτιστικό γεγονός για όλη τη Λάκκα Σούλι και για μεγάλο μέρος του νομού και της πόλης της Πρέβεζας. Σε πρότερους χρόνους πληθυσμιακής και οικονομικής ακμής του χωριού, οι πολιτικές και θρησκευτικές αρχές του νομού δεν παρέλειπαν ποτέ να παρευρεθούν και να συμμετάσχουν στο χορό. Μιλάμε για κοσμοσυρροή 4-5 χιλιάδων κόσμου. Συχνά εκμεταλλευόμενοι το γεγονός οι ιδιοκτήτες των κέντρων διασκέδασης και ψυχαγωγίας του χωριού, το βράδυ μετά τον Καγκελάρη, καλούσαν μουσικά συγκροτήματα, που συνέχιζε τη διασκέδαση μέχρι τις πρωινές ώρες της επομένης.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Απ. Νομίζω ότι η ερώτηση αυτή έχει απαντηθεί.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Απ. Δεν έχω ασχοληθεί ευρύτερα με το θέμα των Δήμων και την ανάδειξη και την προβολή της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς τους. Το καλοκαίρι του 2020, εν μέσω πανδημίας, είχα ενημερωθεί, για την απόφαση της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού Λίνας Μενδώνη να εγγραφούν δεκαέξι νέα στοιχεία άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας.

Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονταν και οι «Κύκλες», ο παραδοσιακός κυκλικός χορός των χωριών Βαπτιστής και Χουλιαράδες του νομού Ιωαννίνων, που πραγματοποιείται την τελευταία μέρα των πανηγυριών (29 Αυγούστου για τον Βαπτιστή και 8 Σεπτεμβρίου για τους Χουλιαράδες) στο χοροστάσι των κοινοτήτων.

Αυτή η ενημέρωση μου κέντρισε το ενδιαφέρον για την εγγραφή και του Καγκελάρη Παπαδατών στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας. Δεν το

προχώρησα όμως και λόγω της πανδημίας, αλλά και γιατί με είχε απορροφήσει το ενδιαφέρον για την έκδοση του τελευταίου βιβλίου μου: **"Από τον Ηπειρωτικό Διαφωτισμό στη Φιλική Εταιρεία-Ηπειρώτες Φιλικοί"**. Καιρός όμως να το προχωρήσουμε. Και να το πάμε και πάρα πέρα. **Στον Παγκόσμιο Κατάλογο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ουνέσκο.** Αξίζει.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Το Κεφάλαιο "Καγκελάρης Παπαδατών" είναι μέγα και ανεξάντλητο. Προσπάθησα, όσο πιο περιεκτικά μπορούσα, να απαντήσω στα ερωτήματά σου ,ώστε να έχεις μια βασική ενημερωτική υποδομή.

Ο Καγκελάρης υπάρχει αποτυπωμένος στο DNA μας, είναι "σαρξ εκ της σαρκός μας", μας συνοδεύει και μας σημαδεύει εφ' όρου ζωής.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 6

Ον/μο: Γ.Α.Μ. (1), πρωτοχορευτής στον Καγκελάρη

Ημερομηνία: 23-01-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Αυτό δεν μπορούμε να το ξέρουμε. Ακούγεται ότι ξεκίνησε κατά την εποχή των αγώνων των Σουλιωτών κατά της τουρκοκρατίας. Αυτό μπορούμε να συμπεράνουμε από την ύπαρξη τραγουδιών πολέμου που αναφέρουν ήρωες του Σουλίου. Υπάρχουν βέβαια και τραγούδια για τη χαρά, το έρωτα, την εποχή («*Τώρα είναι Μάης κι άνοιξη*»). Φαίνεται ότι κατά το τελευταίο τραγούδι, καθώς οι χορευτές πιανόντουσαν σφιχτά μπράτσο με μπράτσο κάνοντας το δέσιμο ή «κάγκελο», περνούσαν μηνύματα ο ένας στον άλλον έτσι ώστε να μην καταλάβουν τίποτα οι Τούρκοι που παρακολουθούσαν. Φαίνεται δηλαδή ότι ο χορός είχε μια τελείως διαφορετική ιδιαιτερότητα κατά τον καιρό του πολέμου.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Ήταν πάντα η μεγαλύτερη έξοδος που υπήρχε για τους χωριανούς, ήδη από την Κυριακή του Πάσχα αλλά με αποκορύφωμα την Παρασκευή της Παναγίας που γινόταν η μεγαλύτερη εκδήλωση.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Αυτό που έχει μείνει στη μνήμη μου είναι οι πρόγονοί μας που τους παρακολουθούσα να χορεύουν από τότε που ήμουν πολύ μικρός. Στο χορό μπορεί να λάβαιναν μέρος από 100 ως 800 άτομα, πολύς κόσμος, και πάντα τους παρακολουθούσα με δέος. Γι' αυτό το λόγο χορεύω κι εγώ «μπροστάρης» στο χορό, για να μεταφέρω το έθιμο στα παιδιά και τα εγγόνια μου.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Είναι η ίδια μορφή που είχε και όταν πρωτοξεκίνησε. Ιδιαίτερα την τελευταία μέρα στην κορύφωση του εθίμου, το χορό σέρνει ο παπάς, ακολουθεί ο πρόεδρος, οι άντρες, οι γυναίκες και τα παιδιά, πάντα με αυτή τη σειρά, ενώ στην κορυφή του χορού (μπροστά από τους υπόλοιπους, πιασμένοι σε ζευγάρι μόνοι τους) υπάρχουν δύο άτομα, οι λεγόμενοι «μπροστάρηδες».

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Βεβαίως. Οι χωριανοί περιμένουν το χορό πώς και πώς. Είναι η τιμητική του χωριού μας, στην οποία έρχονται πολλοί άνθρωποι από κοντικά και μακρινά μέρη για να τον δουν.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Ασυζητητί. Γιατί το έθιμο αυτό το έχουμε βρει εδώ και διακόσια χρόνια τουλάχιστον, είναι παράδοση και πρέπει να το παραδώσουμε στα παιδιά μας ως πολύτιμη κληρονομιά.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Όσον αφορά την προστασία του, έχω να πω ότι κάθε χρόνο πριν το Πάσχα κάποια άτομα από το χωριό συγκεντρωνόμαστε σε μια επιτροπή και οργανώνουμε και συζητάμε θέματα που έχουν προκύψει ή ενδέχεται να προκύψουν σχετικά με τον Καγκελάρη. Κάνουμε ό,τι περνάει από το χέρι μας για να τον διαφυλάξουμε ως κόρη οφθαλμού.

Στο θέμα της διάδοσης, κατά καιρούς έρχονται διάφορα κανάλια και καταγράφουν τον Καγκελάρη, λαογράφοι έχουν ασχοληθεί με αυτόν και έχουν εκδοθεί κάποια έργα σχετικά.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Από εμπόδια δε νομίζω να έχει προκύψει ποτέ τίποτα σοβαρό, όλα ξεπερνιούνται άμεσα, καθώς όλο το χωριό αγαπάει και υπερασπίζεται τον Καγκελάρη. Όλοι συμφωνούν και λίγο ή πολύ παλεύουν για την προστασία του.

Επίσης όσοι έχουν τη δυνατότητα, απ'όσο γνωρίζω, αγωνίζονται για την προβολή και τη διάδοσή του.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Η Αδελφότητα Παπαδιωτών Πρέβεζας και ο Μορφωτικός Σύλλογος του χωριού παρευρίσκονται πάντα και είναι μπροστάρηδες στην εκδήλωση. Αυτό είναι το κεντρικό πολιτιστικό γεγονός της περιοχής. Αποτελεί πόλο έλξης για την περιοχή, με κανάλια να έρχονται και να καταγράφουν το γεγονός αλλά και να παρουσιάζουν την ευρύτερη περιοχή με αφορμή τον Καγκελάρη, λαογράφους να ασχολούνται με αυτόν αλλά και άλλα έθιμα της περιοχής κλπ.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Βεβαίως, ο Καγκελάρης είναι το νούμερο 1 πολιτιστικό γεγονός στην ευρύτερη περιοχή. Το χωριό αλλά και η ευρύτερη περιοχή έχουν προβληθεί και διαφημιστεί πολλές φορές με αφορμή τον Καγκελάρη. Για παράδειγμα, το 2009 η εκπομπή «Κυριακή στο Χωριό» γύρισε επεισόδιο αφιερωμένο στο χωριό μας και τον Καγκελάρη, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Το σίγουρο είναι ότι στον Καγκελάρη έρχονται πάρα πολλοί άνθρωποι από τα γύρω χωριά και από άλλους δήμους της ευρύτερης περιοχής. Δε γνωρίζω αν υπάρχουν άλλες σχετικές δράσεις.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;
Έθελα να αναφέρω ότι ιδιαίτερα την τελευταία μέρα (Παρασκευή του Πάσχα) η σειρά των χορευτών είναι πολύ αυστηρή και σύμφωνη με την παράδοση, πρώτα ο παπάς, έπειτα ο πρόεδρος, στη συνέχεια άντρες και γυναίκες που φοράνε τις παραδοσιακές φορεσιές (φουστάνελες για τους άνδρες και σαλιβάρες για τις γυναίκες), και μετά ακολουθούν αυστηρά πρώτα οι άντρες, μετά οι γυναίκες και τελευταία τα παιδιά.
Στα διπλοκαγκελίσματα και τα τριτοκαγκελίσματα τραγουδάμε πάντα συγκεκριμένο τραγούδι που λέει «*Η Παναγιά η Δέσποινα πάντα μαζί μας θά'ναι*» και «*Φίλοι καλωσορίσατε σε τούτο το χωριό μας*», ποτέ κάτι διαφορετικό

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 7

Ον/μο : Γ.Α.Μ. (2), καταγόμενος από την κοινότητα Παπαδατών

Ημερομηνία : 23.01.2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Η ιδέα του χορού δημιουργήθηκε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ως ένας εύσημος τρόπος για να μεταφέρονται μηνύματα από τους υπόδουλους Έλληνες χωρίς να γίνονται αντιληπτά τα μηνύματα αυτά από τους Τούρκους.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Ο χορός αποτελεί την πολιτιστική κληρονομιά του χωριού καθώς και την προσμονή των κατοίκων για να τιμήσουν ξανά την ιστορική διαδρομή των Παπαδατών.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Τα γεγονότα που μου έχουν μείνει στη μνήμη, είναι οι πρώτες μου φορές που συμμετείχα καθώς και η αγάπη των κατοίκων του χωριού και των επισκεπτών για τον Καγκελάρη.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Στη σημερινή μορφή, και με δεδομένο πως κι άλλα όμορα χωριά έχουν εντάξει στην πολιτιστική τους κληρονομιά τον Καγκελάρη Παπαδατών, η συμμετοχή αν και παραμένει μαζική, είναι μειούμενη.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Ναι κατά καιρούς έχουν γραφεί και βιβλία (π.χ. Βασίλειος Γεωργίου Μπόκας) για τον χορό, ενώ διαρκής τροφοδότηση του χορού γίνεται και από τους κατοίκους προς έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα (ενημέρωσης, κοινωνικής δικτύωσης κλπ.)

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Είναι απαραίτητη ανάγκη ο χορός να προστατευθεί και να διαδοθεί γιατί αποτελεί μέρος της πολιτιστικής κληρονομιά όχι μόνο των Παπαδατών και της Ηπείρου, αλλά και ολόκληρης της διαδικασίας απελευθέρωσης από την τουρκοκρατία.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Έως σήμερα δεν έχουν γίνει κάποιες ιδιαίτερες ενέργειες και σίγουρα όχι συντονισμένες και με συγκεκριμένη στόχευση, παρά μόνο μεμονωμένες.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Προσωπικά δεν έχω συμμετάσχει σε κάποια κίνηση για την προστασία και τη διάδοση του Καγκελάρη.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας είναι σημαντική και μαζική στο χορό αυτό και ως εκ τούτου υπάρχει και αντίστοιχη ανταπόκριση στα πολιτιστικά δρώμενα της ευρύτερης περιοχής.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Σαφέστατα και η ύπαρξη του Καγκελάρη συμβάλλει στην προβολή των Παπαδατών και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής και για αυτό θα πρέπει να συμβάλλει και το επίσημο κράτος στην στόχευση αυτή.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Όχι, από όσο γνωρίζω, ο Δήμος Ζηρού δεν έχει συνεργασία με όμορους Δήμους για την προώθηση είτε του Καγκελάρη είτε γενικότερα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Ο χορός θα πρέπει να κατοχυρωθεί επίσημα στο ελληνικό κράτος ως "Ελληνικός παραδοσιακός χορός Καγκελάρης Παπαδατών" και να προβάλλεται μέσω του Υπουργείου Πολιτισμού, της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και πολιτιστικών συλλόγων σε έντυπα, ημερίδες, συνέδρια, φεστιβάλ χορού και ευρύτερες πολιτιστικές και ιστορικές εκδηλώσεις.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 8

Ον/μο: Θ.Μ., Φιλολόγος

Ημερομηνία: 18/01/2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Ήταν ένα θρησκευτικό και κοινωνικό γεγονός από την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Κυρίαρχο στοιχείο το θρησκευτικό και δευτερευόντως το κοινωνικό. Για να ακριβολογήσω θα έλεγα ότι και τα δύο είναι άρρηκτα συνδεδεμένα .

Τόπος και τρόπος συνάντησης των χωριανών αλλά και των επισκεπτών από τα γειτονικά και όχι μόνο χωριά. Το Πάσχα στο χωριό για τους Παπαδιώτες σήμαινε φυσική παρουσία και συμμετοχή στο χορό.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Την εβδομάδα της Διακαινησίμου, ήταν για το χωριό μας ένα έθιμο το οποίο αποτελούσε ένα ξεχωριστό γεγονός. Κάθε χρόνο άνθρωποι κάθε ηλικίας, άντρες και γυναίκες, νέοι και νέες, περίμεναν τότε θα έρθει το Πάσχα για να γιορτάσουν το «Χριστός Ανέστη» και για να χορέψουν στην πλατεία του χωριού και στο εξωκκλήσι της Παναγίας (Ζωοδόχου Πηγής) μετά τη Θεία Λειτουργία και το απόγευμα στην πλατεία του χωριού, τραγούδια συνδεδεμένα με ιστορικά γεγονότα και με καθαρά θρησκευτικό χαρακτήρα, το γνωστό «Καγκελάρι».

Επίσης ο συγκεκριμένος χορός χορεύεται και την Τρίτη του Πάσχα στο προαύλιο του Αη-Γιώργη και αυτό αποτελεί μια ιδιαιτερότητα.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Η συμμετοχή ανθρώπων κάθε ηλικίας, ντυμένοι με τις παραδοσιακές φορεσιές, συμμετείχαν και προσπαθούσαν να διατηρήσουν αναλλοίωτο το χαρακτήρα αυτού του εθίμου.

Ο παπάς πρώτος να σέρνει το χορό, ο νομάρχης ή ο πρόεδρος ή κάποιος εκπρόσωπος της πολιτείας και μετά οι άντρες με τις φουστάνελες και οι γυναίκες με τις φορεσιές τους. Δεν παρέβαινε κανένας τους κανόνες του εθίμου και το πιο σημαντικό δεν αλλοίωσαν τα λόγια των τραγουδιών.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Δεν έχει αλλάξει τίποτε από την παλιά εποχή και το ότι οι νέοι συμμετέχουν και ενδιαφέρονται για τη διατήρηση αυτού του εθίμου, δείχνει το ενδιαφέρον για τη διατήρηση αυτού του εθίμου, τη λαχτάρα και την αγάπη.

Το έθιμο αυτό παραμένει αναλλοίωτο στο πέρασμα του χρόνου.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Η διαπίστωσή μου και η χαρά ταυτόχρονα είναι το γεγονός ότι γίνεται μεγάλη προσπάθεια για προβολή αυτού του ξεχωριστού γεγονότος και μάλιστα έχει συσταθεί μια ομάδα από χωριανούς οι οποίοι προσπαθούν και να διατηρήσουν αλλά και να προβληθεί αυτός ο ξεχωριστός για το χωριό μας χορός.

Εκδότες, τοπικά μέσα ενημέρωσης και κρατικά κανάλια καθώς και μέσα ενημέρωσης πανελλαδικής εμβέλειας προβάλλουν το γεγονός.

Αξίζει ένα μεγάλο «εύγε» σε όλους αυτούς οι οποίοι καταβάλλουν κάθε προσπάθεια να μην καταργηθεί ή αλλοιωθεί ο χαρακτήρας του χορού.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Φυσικά και συμφωνώ- όπως προανέφερα- και να συνεχιστεί αλλά και να γίνει ευρύτερα γνωστός ο «καγκελάρης των Παπαδατών», όπως είναι ευρύτατα γνωστός.

Γιατί; Γιατί θεωρώ ότι είναι συνυφασμένος με την ιστορία και την παράδοση. Αποτελεί τιμητικό γεγονός για το χωριό – δεν χορεύεται σε άλλο γειτονικό χωριό- αλλά και γιατί προβάλλει ένα μοναδικό πολιτιστικό γεγονός.

«Δεν νοείται Πάσχα χωρίς Καγκελάρη για το χωριό μας».

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Ο πολιτιστικός και μορφωτικός σύλλογος, εκδότες του χωριού μας, άνθρωποι με αγάπη για τον τόπο τους, απλοί άνθρωποι του μόχθου, έχουν προβάλει την ιστορία αυτού του γεγονότος με κάθε τρόπο.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Δυσκολίες πάντα υπάρχουν . Όλα ξεπερνιούνται με την καλή διάθεση και την θέληση καθώς και με την οικονομική στήριξη από όλους και κυρίως με τη μεγάλη συμμετοχή των χωριανών και όσων μπορούν να κάνουν το κάτι παραπάνω.

Ένα θέμα σημαντικό είναι η αγορά και η συντήρηση παραδοσιακών στολών .

Τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά και μάλιστα θα έλεγα ότι υπάρχει πολύ μεγάλη ικανοποίηση. Αλλά και τα αποτελέσματα το αποδεικνύουν.

Είναι ένας χορός ο οποίος από τουρκοκρατίας αδιάκοπα χορεύεται. Εξαιρείται η φετινή χρονιά λόγω των γνωστών μέτρων της πολιτείας. (κορωνοϊός γαρ).

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Τόνισα και στην αρχή ότι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας είναι- χωρίς υπερβολή- «καθολική». Ζουν και αναπνέουν όλοι οι κάτοικοι του χωριού για τον «Καγκελάρη», όπως με έμφαση δηλώνουν.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Χωρίς καμιά αμφιβολία και με απόλυτη βεβαιότητα, απαντώ ΝΑΙ.

Όλη η γύρω περιοχή στηρίζει αυτό το έθιμο, αλλά και η περιοχή ευρύτερα έχει αναβαθμιστεί.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Οι τοπικές κοινωνίες πάντοτε στηρίζουν αυτές τις πρωτοβουλίες και συμβάλλουν στη διατήρηση των εθίμων και αυτό είναι θετικό και σημαντικό.

Επίσης σημαντική είναι και η συμβολή των εκάστοτε Δημάρχων και της Νομαρχίας για το συγκεκριμένο γεγονός.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Θέλω να πιστεύω ότι με την συνεργασία όλων, την καλή διάθεση, τις πρωτοβουλίες των αρμοδίων αλλά και με τη συμμετοχή των νέων, που είναι πραγματικά συγκινητική, το έθιμο όχι μόνο θα καταργηθεί αλλά θα προκαλεί τον θαυμασμό και θα προσφέρει συγκίνηση σε όλους τους χωριανούς και σε όσους στηρίζουν και διατηρούν τα ήθη και τα έθιμα. Ο Καγκελάρης είναι «ΤΟ γεγονός» των Παπαδιωτών και του Δήμου Ζηρού κατά την περίοδο του Πάσχα.

Ελπίζω να βρεθούν και άλλοι υποστηρικτές αυτής της προσπάθειας. Είναι κάτι που δεν πρέπει να χαθεί.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 9

Ον/μο: Γ.Τ., Γραμματέας Μορφωτικού και Πολιτιστικού Συλλόγου Παπαδατών «Ο Άγιος Κοσμάς», μόνιμος κάτοικος του χωριού

Ημερομηνία 18-01-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Ο Παραδοσιακός χορός «Καγκελάρης» που χορεύεται την Κυριακή του Πάσχα έως την Παρασκευή της Διακαινησίμου Εβδομάδας (Ζωοδόχου Πηγής), πήρε το όνομά του από τα δίπλωμα του χορού (δίπλες ή καγκέλια).

Πιθανότατα την περίοδο της Τουρκοκρατίας, ήταν μια ευκαιρία να βρεθούν όλοι οι κάτοικοι του χωριού και να μεταφέρουν τα μηνύματά τους ο ένας στον άλλον, τα οποία αφορούσαν θέματα κακοδιοίκησης από τους Τούρκους και τους τρόπους αντίδρασης. Παράλληλα συζητούσαν θέματα του επαναστατικού αγώνα των κατοίκων.

Τα τραγούδια κρατούν την πίστη των κατοίκων ζωντανή (εξυμνούν την πίστη μας), π.χ. την Παναγία και τον Άγιο Γεώργιο. Αναφέρονται επίσης στα αισθήματα των ανθρώπων, στην αγάπη, στην ξενιτιά και φυσικά στον πόλεμο των Σουλιωτών με τους Τούρκους και την προσδοκία για την απελευθέρωση του γένους από τον Τουρκικό ζυγό, στην τοπική παράδοση και σε διάφορα άλλα γεγονότα.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Ήταν ένα σημαντικό γεγονός για τους κατοίκους. Φορούσαν τις παραδοσιακές φορεσιές και παράλληλα σαν κοσμικό γεγονός, ήταν μια ευκαιρία να επιλέξουν τα ανύπαντρα αγόρια τις μέλλουσες συζύγους τους.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Η μεγάλη συμμετοχή του κόσμου και ιδιαίτερα η μύηση των μικρών παιδιών στον παραδοσιακό αυτό χορό.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Σήμερα οι κάτοικοι συμμετέχουν στον Καγκελάρη. Ακόμα και αυτοί που οι οικογένειές τους έχουν πένθος συμμετέχουν στο χορό.

Οι παραδοσιακές στολές με τις οποίες εφοδιάζει τους χορευτές ο Μορφωτικός Εκπολιτιστικός Σύλλογος Παπαδατών «Ο Άγιος Κοσμάς», δίνουν το παραδοσιακό στίγμα που αρμόζει στο έθιμο.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Υπάρχει ενδιαφέρον. Ο χορός έχει προβληθεί από τα ΜΜΕ, έχουν γίνει τηλεοπτικά αφιερώματα και έχει σταλεί αντιπροσωπεία χορευτών στην Θεσσαλονίκη, Σέρρες, Ιωάννινα, Πάτρα, Κόρινθο, Αθήνα και αλλού για να χορέψουν το παραδοσιακό δρώμενο.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί. Να δοθούν περισσότερες παραδοσιακές στολές στην διάθεση του Συλλόγου. Και να δοθούν κίνητρα στους απανταχού Παπαδιώτες να έρχονται την Παρασκευή της Ζωοδόχου Πηγής, (με δωρεάν μετακίνηση κλπ) στο δίπλωμα του χορού.

Έτσι θα μεταδοθεί και στις επόμενες γενιές που ζουν μακριά από το χωριό.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Ο Σύλλογος του χωριού και η Αδελφότητα στην Αθήνα, παροτρύνουν τους αποδήμους Παπαδιώτες να συμμετέχουν στο δρώμενο. Η προβολή του εθίμου λειτουργεί προς αυτή την κατεύθυνση. Πολλοί δεν γνωρίζουν τα λόγια των τραγουδιών με αποτέλεσμα να παρατηρείται ένα μικρό χάσμα. Η έκδοση ενός βιβλίου με περισσότερα τραγούδια που τείνουν να ξεχαστούν θα βοηθήσει στην διάσωση και άλλων τραγουδιών. Η παλαιότερη σημαντική έκδοση με τραγούδια του Καγκελάρη από τον Σύλλογο του χωριού μας, λειτούργησε θετικά.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Η οικονομική κρίση είναι ένα εμπόδιο. Η δωρεάν μετάβαση στο χωριό τις ημέρες του Πάσχα θα έχει θετικό αποτέλεσμα.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Οι κάτοικοι των γύρω χωριών έρχονται και παρακολουθούν τον χορό και συμμετέχουν ενεργά.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Σίγουρα βοηθά στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής. Πολλοί επισκέπτες ήρθαν στην περιοχή μας μετά από τηλεοπτική προβολή του χορού. Επισκέπτες από Ιωάννινα, Άρτα και Πρέβεζα, ήρθαν να γνωρίσουν το χωριό μας, πίνοντας ένα καφεδάκι στα καφενεία του χωριού και παράλληλα παρακολούθησαν τον Καγκελάρη.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Με συλλόγους άλλων χωριών και πόλεων, πχ, της Ροδαυγής, της Άρτας κλπ όπου χορεύουν αντίστοιχα τοπικά τραγούδια, έγιναν ταυτόχρονες παρουσιάσεις σε διάφορες πόλεις της Ελλάδος.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Θα παρακαλούσα όλους τους απόδημους Παπαδιώτες, με την ευκαιρία των Πασχαλινών διακοπών, να συμμετέχουν στο τοπικό μας έθιμο. Να παρατείνουν την παραμονή τους στο χωριό για να συμμετέχουν στο δίπλωμα του χορού. Η Δημοτική Αρχή να αγκαλιάσει τις προσπάθειες του Μορφωτικού Εκπολιτιστικού Συλλόγου «Ο Άγιος Κοσμάς» Παπαδατών, να βοηθήσει να αγοραστούν παραδοσιακές στολές (Σουλιώτικες φουστάνελες και μπουραζάνες) και να συνδράμει στην προβολή του εθίμου.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 10

Ον/μο: Α.Ν., συνταξιούχος δάσκαλος, ιδρυτικό μέλος και πρώην Πρόεδρος του Μορφωτικού και Πολιτιστικού Συλλόγου Παπαδατών «Ο Άγιος Κοσμάς»

Ημερομηνία: 18-1-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Ο αρχικός σπινθήρας της αρχής του χορού Καγκελάρη είναι δύσκολο να εντοπιστεί. Έχει τις ρίζες του στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, στις περιορισμένες κοινωνικές εκδηλώσεις, αλλά συγχρόνως και στις ανάγκες της τοπικής χριστιανικής κοινότητας για σύσφιξη των σχέσεων, γνωριμιών και τόνωση των πεποιθήσεών των. Εκμεταλλευόμενοι την ανοχή από τους κατακτητές, την θρησκευτική ελευθερία κατά τις μεγάλες χριστιανικές εορτές, κυρίως το Πάσχα και για περιορισμένο χρόνο, κάποιοι πρωτεργάτες υλοποίησαν την κοινωνική ανάγκη και έγινε κτήμα όλης της κοινότητας με τη συμμετοχή του κλήρου .

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Το Πάσχα ταυτίζονταν με τον Καγκελάρη. Μια εβδομάδα εορτής, χαλάρωσης από την καθημερινότητα. Τιμή στην κορυφαία θρησκευτική γιορτή . Συμμετοχή σ' αυτήν με ένα χορό χωρίς μουσικά όργανα, ομοιόμορφο χωρίς διακρίσεις. Πέρα από την τιμή της εορτής ήταν και ευκαιρία γνωριμιών των νέων της κοινωνίας, με αποτέλεσμα πολλές προτάσεις γάμων (προξενιά) να γίνονται την περίοδο αυτή.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Αναφέρεται από παλαιότερους και είχε γίνει πριν από 5-6 γενιές το εξής: Είχε πεθάνει, λίγες μέρες πριν το Πάσχα, μια κοπέλα 18 χρονών η μητέρα της οποίας ήταν πολύ δραστήρια με έντονη κοινωνική παρουσία και αδερφή του τότε παπά της Κοινότητας Παπά-Οικονόμου. Την Δευτέρα του Πάσχα που θα γινόταν ο χορός αποφασίστηκε να μη γίνει ο χορός σε ένδειξη πένθους . Η μητέρα της κοπέλας που ήταν σπίτι της και μη ακούγοντας να χορεύουν τον Καγκελάρη, πήγε στην πλατεία και παρότρυνε τους χωρικούς να συνεχίσουν το έθιμο του χορού μπαίνοντας η ίδια πρώτη στο χορό συμβολικά για λίγο, τόσο έντονα ήταν χαραγμένο στην κοινωνική συνείδηση .

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Στην αρχική μορφή προηγούνταν οι άνδρες και ακολουθούσαν οι γυναίκες ηλικιακά από τους μεγαλύτερους στους μικρότερους. Πριν λίγες δεκαετίες ο χορός είχε γίνει ανάμεικτος, άντρες και γυναίκες.

Τα τελευταία χρόνια έχει επανέλθει στην πρώτη του μορφή, πρώτα οι άνδρες και ακολουθούν συνέχεια των ανδρών οι γυναίκες. Στο κλείσιμο του χορού, την Παρασκευή της Διακαινησίμου, υπάρχει ικανοποιητικός αριθμός ανδρών και γυναικών με παραδοσιακές στολές.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Το ενδιαφέρον εξακολουθεί να υπάρχει. Με δεδομένο όμως το δημογραφικό πρόβλημα και τις εργασίες του μεγαλύτερου τμήματος του ενεργού πληθυσμού εκτός της Κοινότητας,

παρατηρείται μικρότερη συμμετοχή. Ενδιαφέρον για την προβολή έχει γίνει κυρίως σε ΜΜΕ τοπικής εμβέλειας, αλλά κυρίως με ατομική βιντεοσκόπηση και φωτογράφιση.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Η προστασία του χορού ήταν και είναι θέμα της τοπικής Κοινωνίας με την αποδοχή και συμμετοχή κυρίως νέων ατόμων που είναι η ζωντανή ελπίδα για την συνέχιση. Ο πολιτιστικός σύλλογος «Άγιος Κοσμάς», που έχει δημιουργηθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, συμβάλλει προς αυτόν τον σκοπό.

Η διάδοση δεν έχει σκοπό την «εξαγωγή» του, όσο την συμμετοχή των νέων παιδιών, γιατί πολλά από αυτά προέρχονται από τον ένα γονέα εκτός της κοινότητας με αποτέλεσμα να είναι λιγότερες οι προσλαμβάνουσες από τα ήθη και έθιμα της τοπικής κοινωνίας. Είναι όμως ένα γνήσιο πατροπαράδοτο έθιμο και καλό είναι να προφυλαχτεί σαν τοπική γνήσια πολιτιστική κληρονομιά.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Η ίδρυση του πολιτιστικού συλλόγου με την γενική εποπτεία, οργάνωση, προβολή και ενημέρωση στα ευρύτερα μέσα ενημέρωσης της περιοχής συμβάλλει αρκετά αποφασιστικά.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Η συρρίκνωση του πληθυσμού και η έλλειψη νέων ανθρώπων στην τοπική και ευρύτερη περιοχή είναι από τους βασικούς αρνητικούς παράγοντες.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Ο Καγκελάρης των Παπαδατών ήταν σημείο αναφοράς παλαιότερα κυρίως στην ευρύτερη περιοχή, γιατί διατηρήθηκε ζωντανός, ενώ αντίστοιχα έθιμα σε γειτονικές περιοχές είχαν σβήσει. Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στο χορό συμβάλλει στην προβολή του χωριού μέσω του χορού, την σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των κατοίκων της περιοχής και την ανάπτυξη κυρίως θρησκευτικών επισκέψεων.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Παλαιότερα ήταν στοιχείο προβολής που συνέβαλλε στην ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής, αλλά το στοιχείο αυτό αργά αλλά σταθερά χάνει την δυναμική που είχε παλαιότερα δεδομένου του δημογραφικού προβλήματος, της εργασίας μακριά από την Κοινότητα, του τρόπου ζωής και της θρησκευτικής ατονίας.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Η Κοινότητα και η ευρύτερη περιοχή υπάγονται σε κοινό δήμο. Ο δήμος δεν έχει οργανώσει συγκεκριμένες πρωτοβουλίες για την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, πέρα από τις προσωπικές επισκέψεις περισσότερο για προσωπική προβολή.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Ο Καγκελάριος σαν γνήσια πολιτιστική κληρονομιά και κάθε άλλη παράδοση της περιοχής θα έπρεπε να έχει ουσιαστική στήριξη από το δήμο για τη διατήρηση των ιστορικών εθίμων και την τόνωση, έστω και παροδική, της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας .

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 11

Ον/μο: Ν.Β., καταγόμενη από την κοινότητα

Ημερομηνία: 22-01-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Από,τι λέγεται στο χωριό, τον πρωτοχόρευαν οι χωριανοί κατά την τουρκοκρατία για να μπορούν να συνεννοούνται κρυφά από τους Τούρκους και να οργανώνουν πράξεις αντίστασης κατά των Τούρκων αφεντάδων.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Πάντα αποτελούσε το μεγαλύτερο γεγονός στο χωριό. Ακόμα και εμείς που κατοικούσαμε στην Αθήνα κάναμε τα αδύνατα δυνατά ώστε να είμαστε στο χωριό την εβδομάδα του Πάσχα και να συμμετέχουμε στο χορό, και ιδιαίτερα την Παρασκευή της Ζωοδόχου που γινόταν το δίπλωμα του χορού και είχε τον πιο πολύ κόσμο.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Φυσικά αυτό που θυμάμαι εντονότερα είναι ότι εκεί πρωτοειδωθήκαμε με τον άντρα μου. Με πρόσεξε στο χορό, με καλοείδε και μετά από δυο μέρες ήρθαν τα προξενιά. Μέσα σε λίγους μήνες είχαμε παντρευτεί. Ξέρω και άλλα ζευγάρια που ξεκίνησαν στον Καγκελάρη. Το γεγονός αυτό αποτελούσε παραδοσιακά ευκαιρία για προξενιά.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Από,όσο γνωρίζουμε, η σημερινή μορφή είναι πολύ κοντά στην πρώτη του μορφή. Προσπαθούμε να διατηρήσουμε το έθιμο όπως ήταν πάντα. Ακόμα και παραδοσιακές στολές έχει προμηθευθεί το χωριό, ώστε να υπάρχουν κάποιοι χορευτές στην αρχή του χορού που να είναι ντυμένοι όπως οι παλιοί χορευτές κατά την τουρκοκρατία.

Οι χορευτές πιάνονται «αγκαζέ» πολύ σφιχτά. Το βήμα, το δίπλωμα και ξεδίπλωμα του χορού και τα καγκελίσματα (διπλά και τριπλά) θεωρούμε ότι είναι η παραδοσιακή μορφή του χορού που συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Εννοείται ότι και τα τραγούδια είναι συγκεκριμένα, αυτά που ακούγαμε στο χορό από πάντα.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Ναι, μεγάλο ενδιαφέρον. Πέρα από τις οργανωμένες προσπάθειες της κοινότητας και του Μορφωτικού Συλλόγου, ακόμα και εμείς οι απλοί πολίτες ευχαριστιόμαστε ιδιαίτερα να

καλούμε τους φίλους μας, από κοντά ή μακριά, να επισκεφθούν το χωριό και να παρακολουθήσουν τον Καγκελάρη.

Στην Αθήνα ξέρω ότι οι Παπαδιώτες με μεγάλη χαρά και ενθουσιασμό λαμβάνουν μέρος σε αναπαραστάσεις και επιδείξεις του χορού σε διάφορες περιστάσεις, φορώντας μάλιστα τις παραδοσιακές φορεσιές. Ακόμα και σε τηλεοπτικές εκπομπές έχουν χορέψει νομίζω.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Φυσικά. Είναι κομμάτι της παράδοσης και του πολιτισμού μας, οι ίδιες μας οι ρίζες. Θα ήταν έγκλημα να χαθεί.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Γνωρίζω ότι έχουν προσκληθεί τηλεοπτικά κανάλια και έχουν μαγνητοσκοπήσει και προβάλλει τον Καγκελάρη.

Γίνεται διαφήμιση σε τοπικά κανάλια και ιστοσελίδες για να προσελκύσουν κόσμο.

Παλιά ναυλώνονταν λεωφορεία για τη δωρεάν μετάβαση των χωριανών από Πρέβεζα και Αθήνα για να συμμετάσχουν στον Καγκελάρη.

Ακόμα, ο χορός έχει χορευτεί και σε τηλεοπτικές εκπομπές αν δεν κάνω λάθος.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Προσωπικά δεν έχω λάβει μέρος σε οργανωμένες προσπάθειες.

Γνωρίζω πάντως πως η μείωση του μόνιμου πληθυσμού στο χωριό και οι υποχρεώσεις των Παπαδιωτών της Αθήνας (κυρίως οι δουλειές τους, καθώς το δίπλωμα του χορού γίνεται εργάσιμη μέρα) έχουν μειώσει τη συμμετοχή του κόσμου. Επίσης το χωριό απέχει πολύ από την Αθήνα (εκεί βρίσκονται οι περισσότεροι Παπαδιώτες) και κοστίζει πολύ να έρθει κανείς στο χωριό, οπότε χάνουν το γεγονός αυτό, κάτι που τους κοστίζει πολύ ψυχολογικά.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Ο Καγκελάρης αποτελεί με διαφορά το νούμερο 1 πολιτιστικό γεγονός όλης της περιοχής. Δεν γνωρίζω άλλο πολιτιστικό δρώμενο τέτοιας σημασίας στην περιοχή. Άλλωστε αποτελεί μεγάλο γεγονός και για τα γύρω χωριά, που πάντα έρχονται στο χωριό την Παρασκευή του Πάσχα και παρακολουθούν το χορό.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Ασφαλώς. Λόγω του Καγκελάρη το χωριό μας έχει προβληθεί στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο και στο διαδίκτυο. Πολλοί ξένοι έχουν επισκεφθεί την περιοχή με αυτήν την αφορμή. Και δεν παραλείπουν να πιουν έναν καφέ στα παραδοσιακά μας καφενεία, να επισκεφθούν την κοντινή λίμνη Ζηρού, ακόμα και την Πρέβεζα. Κάποιοι μάλιστα μένουν στον παραδοσιακό ξενώνα του χωριού, που δε νομίζω ότι θα φτιαχνόταν ποτέ αν δεν υπήρχε ο Καγκελάρης να προσελκύει επισκέπτες στο χωριό.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Αυτό δεν το γνωρίζω. Ξέρω πάντως πως οι Αρχές του τόπου (Δήμαρχος, Νομάρχης, Βουλευτές) δίνανε σταθερά το παρόν στο έθιμο.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Ο Καγκελάρης αποτελεί πολύτιμη παράδοση των Παπαδατών και απ'όσο γνωρίζω είναι μοναδικός ως προς το βήμα του (καγκελάρια υπάρχουν και σε άλλα ηπειρώτικα χωριά, ίσως και εκτός Ηπείρου, αλλά όσα έχω παρακολουθήσει έχουν ένα βήμα απλούστερο από το δικό μας• το δικό μας βήμα θυμίζει μάλλον το βήμα ενός «κουτσού»). Πρόσφατα διάβασα ότι κάποιο άλλο χωριό ενέταξε τον παραδοσιακό του χορό στον κατάλογο της UNESCO. Φαντάζομαι ότι και ο δικός μας χορός που είναι τόσο ξεχωριστός θα μπορούσε να ενταχθεί εκεί, ή τουλάχιστον θα μπορούσαμε να προσπαθήσουμε κάτι τέτοιο.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 12

Ον/μο: Γ.Γ., Πρώην Πρόεδρος Κοινότητας Παπαδατών, μόνιμος κάτοικος του χωριού

Ημερομηνία: 29-01-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Γεννήθηκε κατά την Τουρκοκρατία. Το σφιχτό πιάσιμο (αγκάλιασμα, σαν να δημιουργούσαν ένα κάγκελο, εξ ου και το όνομα του χορού) επινοήθηκε για να μπορούν οι άνθρωποι να είναι πιο κοντά, ώστε να λένε μυστικά που δεν έπρεπε να ακούσουν οι Τούρκοι και πιθανώς να οργανώσουν πράξεις αντίστασης. Άλλος τρόπος μυστικής επικοινωνίας δεν υπήρχε, παρά μόνο αυτός, ώστε να μην υποψιάζονται τίποτα οι Τούρκοι.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Ήταν πάντα το κορυφαίο γεγονός, η κύρια διασκέδαση του χωριού. Το περίμεναν πώς και πώς, ιδίως οι γυναίκες που δεν είχαν άλλη έξοδο και περίμεναν τον Καγκελάρη για να βγουν, να δουν κόσμο και να ξεσκάσουν. Φυσικά, όπως είπαμε, επί τουρκοκρατίας για τους άντρες αποτελούσε επιπλέον ευκαιρία για επικοινωνία μυστική από τους Τούρκους.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Επειδή διατέλεσα αρκετά χρόνια Πρόεδρος του χωριού, αυτό που έχει χαραχτεί στη μνήμη μου είναι το ότι αρκετές φορές ήμουν στην κεφαλή του χορού και «δίπλωνα τον χορό». Την τελευταία μέρα τον χορό τον έσερνε παραδοσιακά ο Παπάς του χωριού και αυτός έκανε και το δίπλωμα, υπήρξε όμως ένα διάστημα κάποιων χρόνων που τη θέση αυτή την πήρε ο Πρόεδρος του χωριού (νομίζω ότι ο Μητροπολίτης απαγόρευσε τη συμμετοχή του Παπά ή κάτι τέτοιο, αν και δεν είμαι σίγουρος). Θυμάμαι λοιπόν ότι μου άρεσε ιδιαίτερα και περίμενα με χαρά να φτάσει εκείνη η ώρα. Μου άρεσε πολύ αυτό και ένιωθα ότι αποτελεί μεγάλη τιμή για μένα. Εδώ και αρκετά χρόνια πάντως έχει επανέλθει ο Παπάς στην κεφαλή του χορού.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Η τελευταία μέρα (Παρασκευή του Πάσχα) είναι μια ξεχωριστή μέρα για το χωριό. Έρχεται πολύς κόσμος και από τα γύρω χωριά (αν και τα τελευταία χρόνια έχουν μειωθεί). Χωριανοί και ξένοι χορεύουν και η σειρά του χορού είναι συγκεκριμένη: ο Παπάς και οι επίσημοι, χωριανοί και χωριανές με παραδοσιακές ενδυμασίες, άντρες, γυναίκες και τελευταία τα παιδιά και τα νήπια. Αποτελεί μεγάλο γεγονός και έπαινο για το χωριό.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Έχει υπάρξει κατά καιρούς ενδιαφέρον. Για παράδειγμα, ήδη από παλιά (δεκαετία του '60 νομίζω) είχε προσκληθεί και τον είχε μαγνητοσκοπήσει η Κρατική Τηλεόραση. Υπάρχει

Μορφωτικός Σύλλογος εδώ και αρκετά χρόνια, ο οποίος έχει κατά καιρούς δραστηριοποιηθεί για την προβολή του.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Φυσικά, θα ήταν καλό να διατηρηθεί. Το θεωρώ σίγουρο ότι θα διατηρηθεί, αυτό το έθιμο δεν «σπάει». Απόδειξη είναι ότι οι νέοι συμμετέχουν σε μεγάλο βαθμό και με μεγάλο ενθουσιασμό και είναι σίγουρο ότι οι επόμενες γενιές θα το διατηρήσουν για πολλά χρόνια ακόμα.

Όσο για τη διάδοση, δεν ξέρω κατά πόσο θα ήταν δυνατόν ή χρήσιμο κάτι τέτοιο. Χωρίς να θέλω να τον υποτιμήσω (εγώ τον αγαπώ, μου αρέσει και πραγματικά το ζω κάθε φορά που γίνεται ο Καγκελάρης), είναι ένας μονότονος χορός, με συγκεκριμένο βήμα. Οι ξένοι έρχονται, τον βλέπουν, πολλοί συμμετέχουν χορεύοντας, αλλά από εκεί και πέρα δεν ξέρω αν θα είχε κάτι περισσότερο να προσφέρει μια μεγάλη διάδοση.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Έχουν έρθει κατά καιρούς κανάλια (κρατικά και ιδιωτικά, ιδίως τα τοπικά από Ιωάννινα και Άρτα), έχει μαγνητοσκοπηθεί και έχουν κυκλοφορήσει βίντεο. Ο Μορφωτικός Σύλλογος έχει δραστηριοποιηθεί κατά καιρούς για την προβολή του.

Θυμάμαι παλιότερα (στη δεκαετία του '80, αν δεν κάνω λάθος, ίσως και μετά) το κοινοτικό συμβούλιο όριζε έναν τελετάρχη για την οργάνωση και σωστή διεξαγωγή του εθίμου.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Εμπόδια δεν έχουμε συναντήσει. Όλοι οι χωριανοί θέλουν τον Καγκελάρη, τον αγαπάνε και τον στηρίζουν. Δεν υπήρξε ποτέ σαμποτάζ από κανέναν.

Όσο για τα αποτελέσματα, θεωρώ ότι έχουν υπάρξει αρκετά θετικά αποτελέσματα από τις προσπάθειες που έχουν γίνει, κυρίως όσον αφορά την προστασία του εθίμου και την προσέλευση επισκεπτών από τις γύρω περιοχές

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Νομίζω ότι αυτό είναι το κεντρικό πολιτιστικό γεγονός της ευρύτερης περιοχής. Αποτελεί κορυφαίο γεγονός όχι μόνο για τις Παπαδάτες αλλά και για το Θεσπρωτικό (=κοντική κωμόπολη) και τα γύρω χωριά, που περιμένουν αυτή τη μέρα για να επισκεφτούν το χωριό μας και να το παρακολουθήσουν.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Οπωσδήποτε. Το έθιμο ακούγεται, και μαζί με αυτό και η περιοχή μας. Έχει προβληθεί τοπικά και πανελλαδικά.

Βέβαια είναι ένα έθιμο πολύ συγκεκριμένο και με συγκεκριμένη διάρκεια. Περνάει η εβδομάδα του χορού, περνάνε οι 2 ώρες του τελευταίου χορού και του «διπλώματος», οπότε μετά τι άλλο να προσφέρει? Δεδομένης μάλιστα και της μείωσης του πληθυσμού και των επισκεπτών, νομίζω ότι η προσφορά του μέχρι εκεί φτάνει.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Υπάρχει ο Μορφωτικός Σύλλογος, ο οποίος δραστηριοποιείται σχετικά. Ιδίως παλιότερα γνωρίζω ότι υπήρχε συνεργασία με συλλόγους του Θεσπρωτικού και με άλλα χωριά. Νομίζω ότι και αυτές οι συνεργασίες τα τελευταία χρόνια έχουν ατονήσει, όπως άλλωστε και όλα στην περιοχή μας.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Χορό με το όνομα «Καγκελάρης» χορεύουν σε πολλά χωριά, ιδιαίτερα απ'όσο γνωρίζω σε χωριά της Άρτας. Στο δικό μας χωριό όμως διαφέρει ο βηματισμός, ο οποίος είναι μοναδικός απ'όσο ξέρω. Επίσης πουθενά αλλού δεν έχω δει να υπάρχει τόσο μεγάλη συμμετοχή χορευτών: στο χωριό μας συμμετέχουν κατά κανόνα 300 άτομα ή και παραπάνω. Αυτό δεν συμβαίνει πουθενά αλλού νομίζω.

Βέβαια, πρέπει να πούμε ότι η προσέλευση του κόσμου μειώνεται με τα χρόνια που περνάνε, όπως άλλωστε συμβαίνει γενικότερα στην περιοχή μας. Ο πληθυσμός στο χωριό και σε όλη την περιοχή μειώνεται συνεχώς, και το ίδιο συμβαίνει με τους επισκέπτες. Αναλογικά μειώνονται και η συμμετοχή και το ενδιαφέρον για τον Καγκελάρη.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 13

Ον/μο: Α.Μ. και Ε.Μ., ζευγάρι, μόνιμοι κάτοικοι του χωριού

Ημερομηνία: 28-01-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Οι πρόγονοί μας επί τουρκοκρατίας ήθελαν να συνεννοηθούν και έφτιαχναν τραγούδια και τα χόρευαν. Με την επανάληψη του τραγουδιού πέραναν τα συνθήματα και τα μηνύματα. Δηλαδή κάθε στίχο τον επαναλάμβαναν, για να βεβαιωθούν ότι όλοι τα άκουσαν και τα κατάλαβαν σωστά.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Ήταν το μεγάλο γεγονός του χωριού. Τελείωνε το Πάσχα και ανταμώνονταν οι χωριανοί τόσο μεταξύ τους όσο και με ανθρώπους από τα γύρω χωριά. Συναντούσαν πολύ κόσμο, κάτι που δεν είχαν συχνά την ευκαιρία να κάνουν.

Επίσης τότε γίνονταν συνήθως οι γνωριμίες των ζευγαριών, και στο Πανηγύρι (=εορτή του Αγίου Πνεύματος, περίπου 40 μέρες μετά) μαθαίνονταν τα προξενιά που προκύψανε από τον Καγκελάρη.

Φυσικά ήταν και μεγάλο θρησκευτικό έθιμο. Κάποια τραγούδια μιλάνε για αγίους και την Παναγία, ενώ κάποιες συγκεκριμένες μέρες (Τρίτη και Παρασκευή πρωί) χόρευαν και χορεύουν έξω από τα ξωκλήσια του χωριού που γιορτάζουν εκείνη τη μέρα. Αλλά και οι υπόλοιποι χοροί γίνονται στην πλατεία, δηλαδή ακριβώς έξω από την εκκλησία και κάτω από το καμπαναριό, ανώ την τελευταία μέρα το καμπαναριό το κυκλώνει ο χορός.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Θυμάμαι που λέγανε οι παλιοί ότι παλιότερα (νομίζω ήταν το 1938) έγινε σεισμός ακριβώς την ώρα που χορευόταν ο Καγκελάρης. Ήταν μεγάλος σεισμός, φύγανε πλάκες από τα σπίτια και μια πέτρα από το καμπαναριό έπεσε και παραλίγο να σκοτώσει μια γυναίκα που βρισκόταν από κάτω, η οποία γλίτωσε από θαύμα. Εννοείται ότι εκεί δίπλα στο καμπαναριό βρισκόταν ο χορός, με πολλούς χορευτές.

Επίσης μια χρονιά ο «Βαγγελ-τέλης» (=κάτοικος του χωριού και συστηματικός χορευτής του Καγκελάρη) ξάπλωσε κάτω και στηρίχτηκε στα πόδια και το κεφάλι, δηλαδή έκανε «γέφυρα», και στη συνέχεια όλος ο χορός, ίσως εκατοντάδες άτομα, πέρασε από πάνω του χορεύοντας και πηδώντας πάνω από το σώμα του.

(Ε.Μ.): Εγώ, αν και έχω ζήσει όλη μου τη ζωή εδώ στις Παπαδάτες, δεν έχω χορέψει ποτέ. Πάντα όμως παρακολουθώ το χορό, κάθε χρόνο.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Τον χορεύουν από την Κυριακή του Πάσχα μέχρι την Παρασκευή της Ζωοδόχου Πηγής. Την τελευταία μέρα το απόγευμα γίνεται το «δίπλωμα» και τα «καγκελίσματα». Τον χορό τον σέρνει ο Παπάς και ο Πρόεδρος, μετά χορεύουν χωριανοί με παραδοσιακές στολές, έπειτα οι άντρες, μετά οι γυναίκες και τελευταία τα παιδιά. Στον τελευταίο χορό (πάντα το ίδιο τραγούδι: «Τέτοιαν ώρα ήταν εψές») Γίνεται το δίπλωμα και μετά το ξεδίπλωμα του χορού. Όσο διπλώνεται ο χορός, φτιάχνουν πολλά «καγκελίσματα», δηλαδή πολλά διπλώματα και όλοι οι χορευτές έρχονται απέναντι από όλους τους υπόλοιπους.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Ναι, υπάρχει. Μέσω του Μορφωτικού Συλλόγου για παράδειγμα έχουν γίνει διάφορες προσπάθειες προβολής. Έχουν προσκληθεί κανάλια, τοπικά και πανελλαδικά, έχει γίνει προβολή στην τηλεόραση, το ραδιόφωνο και τα τελευταία χρόνια και στο διαδίκτυο. Έχουν γραφτεί και βιβλία, λευκώματα κλπ.

Αλλά και οι απλοί χωριανοί με κάθε τρόπο διαφημίζουν το έθιμο εκεί που βρίσκονται και καλούν φίλους και γνωστούς να το δουν από κοντά. Όποιος έρχεται από αλλού συνήθως μπάινει στον χορό και όλοι λένε ότι τους αρέσει πολύ.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Βεβαίως. Είναι έθιμο που ξεκίνησε αιώνες πριν, αποτελεί την παράδοσή μας.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Στο χωριό έχουν προμηθευτεί παραδοσιακές φορεσιές και έχουν οργανώσει το χορό ώστε την τελευταία μέρα να χορεύουν πολλοί χωριανοί ντυμένοι με αυτές. Επίσης συχνά έρχονται κανάλια, μαγνητοσκοπούν τον χορό και τον προβάλλουν στην τηλεόραση.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Εμπόδια δε νομίζω να υπήρξαν ποτέ. Όλοι οι χωριανοί αλλά και οι ξένοι αγαπάνε τον χορό και τον στηρίζουν.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Νομίζω ότι ο Καγκελάρης αποτελεί το μεγαλύτερο και το σημαντικότερο πολιτιστικό γεγονός της περιοχής.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Ασφαλώς και βοηθάει. Όσο υπήρχαν νέοι στην περιοχή, ερχόταν πολύς κόσμος και όλοι «τρελαίνονταν» να συμμετέχουν. Πολλοί χωριανοί συμμετέχουν φορώντας φουστάνελες, και αυτό πάει συνέχεια στις οικογένειες και τα σόγια.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Δε γνωρίζουμε κάτι τέτοιο.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Το χωριό μας πάντα είχε και έχει μεγάλο σεβασμό απέναντι στις κηδείες και το πένθος. Όμως το Καγκελάρι το κρατούσε πάντα κανονικά. Στη διάρκεια του Καγκελάρη δεν πενθούσε κανείς, ακόμα και οι χήρες χόρευαν κανονικά στον Καγκελάρη και όλο το χωριό πάντα το θεωρούσε απολύτως φυσιολογικό.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 14

Ον/μο: Γ.Β., μόνιμος κάτοικος του χωριού

Ημερομηνία: 28-01-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Από,τι λένε, οι ντόπιοι το επινόησαν επί τουρκοκρατίας για να συνεννοούνται τι θα κάνουν με τους Τούρκους, να οργανώνουν επαναστατικές πράξεις κλπ. Για να μην τους καταλαβαίνουν οι Τούρκοι, οι μισοί τραγουδούσαν και οι άλλοι μισοί συνεννοούνταν κρυφά. Ίσως γι'αυτό στο χορό ακόμα και σήμερα τραγουδάνε ξεχωριστά αυτοί που χορεύουν μπροστά από αυτούς που χορεύουν πίσω.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Αποτελούσε το μεγαλύτερο γεγονός του χωριού. Όλοι βγαίνανε στην πλατεία ή στα ξωκλήσια για να χορέψουν ή για να παρακολουθήσουν το χορό και για να συναντηθούν με τους υπόλοιπους χωριανούς αλλά και τους ξένους που ερχόντουσαν εδώ για το χορό.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Θυμάμαι πολύ καθαρά τους υπερήλικες (ή μάλλον με σημερινά κριτήρια τους ηλικιωμένους, αλλά στα δικά μας μάτια και υπό τις τότε συνθήκες τους θεωρούσαμε υπερήλικες) που χόρευαν μπροστά στο χορό με τις φουστάνελες τους. Πραγματικά τον ζούσαν τον χορό.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Σήμερα ο Καγκελάρης λίγο-πολύ γίνεται όπως και παλιά. Το βήμα είναι το ίδιο, τα τραγούδια είναι τα ίδια, η σειρά στο χορό είναι η ίδια, όλα προσπαθούμε να τα κρατάμε ακριβώς ίδια. Ακόμα και τις παραδοσιακές φορεσιές έχουμε κρατήσει για να είναι η εικόνα ίδια, καθώς το χωριό έχει προμηθευτεί παραδοσιακές ηπειρώτικες φορεσιές για να φοράνε οι μπροστινοί χορευτές την τελευταία μέρα. Το αποκορύφωμα είναι ο τελευταίος χορός, στον οποίο γίνεται το «δίπλωμα» του χορού και τα καγκελίσματα. Εκεί οι χορευτές έρχονται αντιμέτωποι όλοι με όλους, και μετά ο χορός «ξεδιπλώνει», χειροκροτάμε και ευχόμαστε «και του χρόνου».

Η σειρά των χορευτών είναι πολύ αυστηρή, μπροστά μπαίνει ο Παπάς και οι Αρχές του τόπου, έπειτα οι άντρες με τις φουστάνελες, μετά οι γυναίκες με τις παραδοσιακές φορεσιές, και μετά οι άντρες, οι γυναίκες και τα παιδιά. Αλλά και εντός ομάδων υπάρχει αυστηρή σειρά, π.χ. πρώτα οι μεγάλες γυναίκες και έπειτα οι νεότερες.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Ναι, αρκετό. Όλοι συμμετέχουμε με αγάπη για τον χορό. Ακόμα και οι Παπαδιώτες από μακριά, κυρίως από την Αθήνα όπου ζουν οι περισσότεροι, φροντίζουν όσο μπορούν να βρίσκονται εδώ αυτές τις μέρες, ει δυνατόν την Παρασκευή που γίνεται το δίπλωμα, και όσοι μπορούν φέρνουν γνωστούς και φίλους για να γνωρίσουν το έθιμό μας. Κατά καιρούς έχουμε καλέσει κανάλια και έχουν μαγνητοσκοπήσει τον χορό και τον έχουν προβάσει στην τηλεόραση. Νομίζω ότι χορευτικές ομάδες έχουν χορέψει και σε άλλα μέρη τον Καγκελάρη, σαν αναπαράσταση.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Βεβαίως. Είναι το μεγαλύτερο έθιμο του χωριού μας αλλά και της περιοχής, η παράδοσή μας η ίδια και θα ήταν αμαρτία να χαθεί. Τέτοια γεγονότα αποτελούν τα τοπικά μας ήθη και έθιμα και πρέπει να τα διατηρήσουμε για τις επόμενες γενιές. Κάθε περιοχή έχει τα δικά της, εμείς έτυχε να έχουμε αυτό και άρα αυτό οφείλουμε να διατηρήσουμε.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Στο χωριό κάνουμε ό,τι μπορούμε για να μείνει το έθιμο. Ανέφερα μερικά παραπάνω (στην ερώτηση 5).

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Εμπόδια δεν νομίζω ότι αντιμετωπίσαμε, κανένας δεν είναι αντίθετος στη μεγάλη σημασία του χορού. Όλο το χωριό ήταν και είναι μπροστάρηδες για τη διατήρησή του και κάνουν ο καθένας ό,τι περνάει από το χέρι του για την προστασία και τη διατήρησή του.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Ο Καγκελάρης είναι το σημαντικότερο πολιτιστικό γεγονός όχι μόνο του χωριού αλλά ολόκληρης της ευρύτερης περιοχής. Όλοι στην περιοχή το γνωρίζουν και προσπαθούν να έρχονται να το παρακολουθούν και πολλοί από αυτούς μπαίνουν πάντα στον χορό.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Φυσικά, αν και αυτό συνέβαινε σε μεγαλύτερο βαθμό παλιότερα. Παλιά το χωριό είχε πολλούς επισκέπτες στον Καγκελάρη, άλλους από κοντά και άλλους από αρκετά μακριά. Τώρα το χωριό μικραίνει (επειδή οι νέες οικογένειες ζουν μόνιμα αλλού και όχι στο χωριό) και πολλές φορές δυσκολεύονται να έρθουν ακόμα και αυτοί που κατάγονται από εδώ. Πάντως είναι σίγουρο ότι όλοι, κοντινοί και μακρινοί, κάνουμε ό,τι μπορούμε για το αγαπημένο έθιμο του Καγκελάρη.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Αυτό δεν το ξέρω. Δε θυμάμαι να έχω ακούσει κάτι τέτοιο.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 15

Ον/μο: Β.Χ., Πρόεδρος της Κοινότητας Παπαδατών, μόνιμος κάτοικος του χωριού

Ημερομηνία: 29-01-2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Λογικά ξεκίνησε επί τουρκοκρατίας, αλλά κανείς δεν ξέρει πώς. Λέγεται ότι αυτόν τον τρόπο βρήκαν οι χωριανοί για να συνωμοτούν εναντίον των Τούρκων για την απελευθέρωση. Δηλαδή αυτό το νόημα είχε η επανάληψη του τραγουδιού: οι μισοί τραγουδούσαν και οι άλλοι μισοί συνωμοτούσαν «καλυμμένοι» από το τραγούδι. Άλλοι πάλι λένε ότι ήταν ένας απλός χορός και τίποτα παραπάνω. Δε νομίζω ότι μπορούμε να είμαστε σίγουροι για τίποτα από τα δύο.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Ήταν μια συνάντηση και μια «ένωση» των χωριανών, τόσο των ντόπιων μεταξύ τους όσο και με αυτούς που λείπανε. Ήταν ένα γεγονός που τους εμπύχωνε και τους ένωνε. Ακόμα ήταν μια χορευτική συνάντησήςτων γύρω χωριών.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Δεν θυμάμαι κάτι συγκεκριμένο. Θυμάμαι μόνο ότι αυτό το έθιμο είναι πάντα όπως ήταν και παλιά, δεν έχει αλλάξει κάτι τόσα χρόνια.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Ο Καγκελάρης ξεκινάει την Κυριακή του Πάσχα, ξαναχορεύεται τη Δευτέρα, έπειτα την Τρίτη το πρωί χορεύεται στο Χάλασμα (=οικισμός Παπαδατών Γαλήνη), στη συνέχεια Τετάρτη και Πέμπτη τα τελευταία χρόνια έχουμε κενό, ενώ την Παρασκευή του Πάσχα χορεύεται το πρωί στο εξωκλήσι της Παναγίας και το απόγευμα έχουμε το αποκορύφωμα με το δίπλωμα του χορού στην πλατεία του χωριού.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Βέβαια, υπάρχει, όλο το χωριό θέλει να προβάλλεται ο Καγκελάρης μας.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Ναι, βέβαια, το έθιμό μας αυτό πρέπει να συνεχιστεί, όπως άλλωστε συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Μεταδίδεται από γενιά σε γενιά και γίνεται γνωστό και παραπέρα, και έτσι πρέπει να συνεχίσει.

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Η τοπική κοινότητα και ο Μορφωτικός Σύλλογος φροντίζουν κάθε χρόνο για την οργάνωση, την πραγματοποίηση και την προβολή του Καγκελάρη. Είναι το βασικό μας τοπικό έθιμο εδώ και πολλές γενιές, ο κόσμος ενδιαφέρεται πολύ γι' αυτό και πιστεύω ότι θα το συνεχίζει πάντα. Μόνο φέτος δεν πραγματοποιήθηκε, λόγω της πανδημίας που δεν μας άφησε.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Εμπόδια δεν νομίζω ότι έχουν παρουσιαστεί ποτέ. Όλοι θέλουν να συνεχίσει και να διαδοθεί το έθιμο και το αγαπούν ιδιαίτερα. Νομίζω ότι και αποτελέσματα έχουμε θετικά, όλα κυλάνε ομαλά και όλο το χωριό ενωμένο συνεχίζει, προστατεύει και στηρίζει τον Καγκελάρη.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Νομίζω ότι το έθιμο αυτό προσφέρει πολλά στον πολιτισμό της περιοχής. Είναι ίσως το πιο σημαντικό πολιτιστικό γεγονός της περιοχής.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Ναι, φυσικά, πιστεύω ότι συμβάλλει πολύ. Το χωριό αλλά και η περιοχή έχουν προβληθεί κατά καιρούς με αφορμή τον Καγκελάρη.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Όχι, δεν γνωρίζω να υπάρχουν τέτοιες δράσεις.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Ο Καγκελάρης είναι ένα σημαντικό παραδοσιακό έθιμο, μια παράδοση που μας την άφησαν οι πατεράδες και οι παππούδες μας όπως τη βρήκαν από τους δικούς τους πατεράδες και παππούδες, και πρέπει να τη συνεχίσουμε κι εμείς και να την παραδώσουμε στις επόμενες γενιές για το καλό του τόπου μας.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Νο 16

Ον/μο: Ε.Κ., συνταξιούχος δάσκαλος με πλούσια περιβαλλοντική και πολιτιστική δράση

Ημερομηνία 29.01.2021

1. Πώς γεννήθηκε η ιδέα του χορού Καγκελάρη;

Από ψυχική ανάγκη των κατοίκων του χωριού μας, την εποχή της τουρκοκρατίας, να εκφράσουν τους πόθους, τα βάσανα, την επικοινωνία στα δύσκολα χρόνια, την αγωνία για την επιβίωση, την ιστορία, την θρησκευτικότητά τους, την ξενιτιά, τον γάμο, τη χαρά, το αντάμωμα, γιατί όχι και την γνωριμία και αλληλεγγύη. Στο βάθος το όνειρο και η ελπίδα για την πολυπόθητη λευτεριά τους.

2. Τι αποτελούσε ο χορός αυτός για την κοινωνία του χωριού Παπαδάτες;

Το Α και το Ω της Πασχαλιάς. Όλη την εβδομάδα της Διακαινησίμου (από την Κυριακή του Πάσχα η έναρξη του χορού, μέχρι την Παρασκευή της Ζωοδόχου Πηγής η λήξη) ο χορός αυτός μεσουρανούσε και όλοι, με ένα σώμα, μία ψυχή, θέλαμε να τον χορέψουμε και να τον τραγουδήσουμε.

3. Αναφέρατε κάτι σχετικό με το πολιτισμικό αυτό στοιχείο που έχει μείνει στη μνήμη σας.

Η αυθόρμητη τοποθέτηση των χορευτών, ιεραρχικά, σύμφωνα με την ηλικία τους (γέροι, μεσήλικες, άνδρες, νέοι, παιδιά, ακολουθούν κατά τον ίδιο τρόπο οι γυναίκες). Ο πρώτος που σέρνει τον χορό λέγεται "Καγκελάρης", το δέσιμο και σφίξιμο των χεριών για συγχρονισμό.... Και τραγούδι και χορός από τους ίδιους τους χορευτές, χωρίς συνοδεία μουσικών οργάνων.

4. Πώς αποτυπώνεται η σημερινή μορφή του Καγκελάρη;

Παραμένει ίδια όπως την θυμάμαι από μικρό παιδί. Μερικοί προσπάθησαν κάποτε να προσθέσουν και κάποια άλλη μορφή χορού για παραλλαγή, αλλά απέτυχαν και συνεχίζεται η γνήσια παράδοση του τοπικού χορού.

5. Υπάρχει ενδιαφέρον προβολής και αποτύπωσης στοιχείων του χορού εκ μέρους των κατοίκων;

Ναι, το κατά δύναμη. Ενδιαφέρεται πρωτίστως η Αδελφότητα, ο Μορφωτικός – Πολιτιστικός Σύλλογος αλλά κυρίως αυθόρμητα οι κάτοικοί της με τα βιώματα και την συμμετοχή τους από μικρά παιδιά μέχρι τα βαθιά τους γηρατειά.

6. Θεωρείτε ότι πρέπει να προστατευθεί και να διαδοθεί και γιατί;

Ναι, πρώτα –πρώτα να προστατευτεί η γνησιότητά του για να μην νοθευτεί και να διαδοθεί, γιατί είναι κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς του χωριού μας, η πιο σημαντική μάλιστα, σε σχέση όμως της σχεσιοδυναμικής περιβαλλοντικής προσέγγισης (μεθόδου της ολιστικής εξέτασης των σημερινών δρώμενων).

7. Ποιες ενέργειες έχουν γίνει μέχρι σήμερα γι' αυτό;

Προβάλλεται από την Αδελφότητα, τον μορφωτικό σύλλογο και την Ηπειρωτική Ομοσπονδία με χορευτές και χορεύτριες συγχωριανούς, ντυμένους με παραδοσιακές στολές. Επίσης από την ΕΡΤ. Οι ενέργειες όμως αυτές είναι ασυντόνιστες γιατί δεν υπάρχει ένας ανιδιοτελής στόχος να ενταχθεί σε ένα συντονιστικό όργανο με ένταξη σε ένα τοπικό περιβάλλον

παραδοσιακό με ολιστική προσέγγιση σε σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης στα πλαίσια της σύγχρονης αιεφόρου ανάπτυξης με σεβασμό στο περιβάλλον.

8. Αν ναι τι εμπόδια αντιμετωπίσατε και τι αποτελέσματα υπάρχουν;

Λείπει ακόμα η άρτια οργάνωση. Ενώ σύσσωμη η παπαδιώτικη κοινότητα θέλει να ζήσει τις πασχαλινές μέρες μικρές και μεγάλες χαρές, να ανταμώσει και να γιορτάσει με τους φίλους τους και συγγενείς και από άλλες κοινότητες και δήμους της Περιφέρειάς μας, δεν λείπουν και οι πάτρωνες που θέλουν να καπελώνουν τέτοιες εκδηλώσεις για προσωπική και μόνο προβολή και εμποδίζουν να ενθαρυνθούν νέοι και δημιουργικοί άνθρωποι να αναμειχθούν στα τοπικά ζητήματα.

9. Ποια είναι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής μέσω του χορού αυτού;

Είναι καθολική, αρκεί να μείνει στην γνήσια μορφή του και χωρίς νεωτερισμούς και παραλλαγές. Αυτούσια η τοπική πολιτισμική μας παράδοση.

10. Πιστεύετε ότι το στοιχείο αυτό συμβάλλει στην προβολή του χωριού και στην πολιτιστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής;

Ναι, η μεγάλη Λάκκα – Σουλίου στην οποία ανήκει το χωριό μας, αγκαλιάζει το τοπικό αυτό έθιμο και γεμίζει την πλατεία του χωριού την Παρασκευή του Πάσχα για να ζήσει τον καγκελάρη, να μπουν και οι ίδιοι να σύρουν μαζί μας τον χορό και το δίπλωμα και να ευχηθούν του χρόνου το ξαντάμωμα.

11. Υπάρχει συνεργασία ανάμεσα σε όμορους δήμους για την προβολή της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς;

Ναι, έχω αυτή την εντύπωση, πλην όμως η πολιτική κατάσταση έχει περιορίσει τις δαπάνες για τον πολιτισμό. Ηθικά μας συμπαραστέκονται και τα τοπικά και ευρύτερα μ.μ.ε., μας διαφημίζουν και μας επαινούν αρκετά.

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο αναφορικά με τον χορό Καγκελάρη;

Ο “Καγκελάρης” πιστεύω ότι ονομάστηκε έτσι από την πλέξη των χεριών, όπως τα κάγκελα. Δέσιμο σωμάτων και ψυχών με χορό και τραγούδι. Ήταν μια ευκαιρία να συναθροίζονται οι κάτοικοι του χωριού επί τουρκοκρατίας, που επιτρέπονταν λόγω της θρησκευτικής γιορτής και εκεί με τραγούδια και συνθήματα να εκθειάζουν τους αγώνες των Σουλιωτών, την Πατρίδα και την Θρησκεία, καθώς και τις κοινωνικές, πολιτιστικές, ηθικές και θρησκευτικές αξίες της τοπικής κοινωνίας. Έτσι αντλούσαν κουράγιο και ελπίδα ότι κάποτε θα έλθει η πολυπόθητη ημέρα της Λευτεριάς.

Πιστεύω ότι για να οργανωθούν οι τοπικές παραδοσιακές εκδηλώσεις, πρέπει ο Δήμος να αναθέσει σε μια εξειδικευμένη επιτροπή τοπικού πολιτισμού, που να αποτελείται από εμπνευσμένα άτομα που εμπνέουν εμπιστοσύνη και έχουν πάθος, καθώς και να έχουν τις σπουδές και τις γνώσεις για να ασχοληθούν μόνιμα, με υπομονή, ενεργά σε αυτό που λέγεται “Τοπικό Βιωματικό Περιβάλλον”. Να διαθέτουν λοιπόν γνώσεις γι’ αυτό, ευαισθησία, δημιουργική φαντασία, πίστη και αγάπη για την αιεφόρο ανάπτυξη, βούληση ισχυρή και τέλος δράση. Η ρήση “σκέψου ολικά, δράσε τοπικά” είναι σύνθημα για όλους.

Τα άτομα που θα επιλεγούν και που θα έχουν όπως προείπα, τα απαραίτητα προσόντα και γνώσεις, θα πρέπει να αφουγκραστούν όλο το φάσμα της κοινωνικής,

οικονομικής και επιστημονικής ζωής, αδέσμευτα και ανεξάρτητα από πολιτικά κόμματα ως προς το αντικείμενο που θα διαπραγματεύονται, να ενώνουν και να μην διχάζουν, να ενημερώνουν και να ενημερώνονται από όλα τα σωματεία και ενώσεις και να λαμβάνουν υπόψη τα υπομνήματά τους και τις προτάσεις τους. Να μην υπάρχει διάκριση ντόπιου και ξενιτεμένου συγχωριανού, να επικρατεί συλλογικό πνεύμα με ειλικρίνεια και προσφορά.

Να γνωρίζουμε τέλος ότι, ό,τι έχουμε από τον πολιτισμό και εν γένει περιβαλλοντικό πλούτο, το έχουμε δανειστεί από τα παιδιά μας και τις νεότερες γενιές και πρέπει οπωσδήποτε να τους το παραδώσουμε, ει δυνατόν καλύτερο από ότι το κληρονομήσαμε από τους δικούς μας προγόνους.